

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Katedra společenských věd

Diplomová práce

Nečitelní cizinci

(Menšiny očima jihočeských deníků)

Duben 2007

Renata Buchalová, Eva Vernerová

Vedoucí práce: PhDr. Helena Pavličíková CSc.

Prohlašujeme, že svoji diplomovou práci jsme vypracovaly samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašujeme, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasíme se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě - v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných ... fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách

V Českých Budějovicích 23. 4.2007

Eva Vernerová, Renata Buchalová

Podpis

Na místo těchto dvou stran je vloženo zadání diplomové práce.

Anotace

Nečitelní cizinci (menšiny očima jihočeských deníků)

Diplomová práce Nečitelní cizinci se zabývá pohledem Českobudějovických listů (od října roku 2006 přejmenovány na Českobudějovický deník) na menšiny vyskytující se na území ČR, přičemž minoritou, o které se tento jihočeský deník nejčastěji zmiňuje a na níž je diplomová práce zaměřena, je menšina romská.

Diplomová práce je rozdělena na dvě části. V první části jsou obsaženy důležité teoretické pojmy, které se vztahují k současnému zobrazování menšin v jihočeském deníku. Hlavním ukazatelem vztahu mezi médii, minoritami a většinovou společností se stávají stereotypy, které mohou být pozitivní nebo negativní. Práce jmenuje hlavní stereotypní přívlastky menšinám v médiích připisované a zabývá se též mírou objektivit v článcích týkajících se minorit. Druhá část diplomové práce ukazuje na konkrétních článcích, které vycházely od 1. ledna 2004 do 31. července 2006 v Českobudějovických listech a týkaly se menšin, zdali jsou minority zobrazovány pozitivně či negativně, a jsou-li články (novináři) objektivní.

Annotation

Illegible foreigners (minorities as viewed by south Bohemian daily newspapers)

The thesis called “Illegible foreigners” deals with the way Českobudějovické listy (renamed Českobudějovický deník in October 2006) presents minorities living in the Czech Republic. The thesis focuses on Romanies, the most frequently mentioned minority in this south Bohemia daily.

The thesis consists of two parts. The first part outlines important theoretical concepts that should explain the current situation of minorities as presented in the south Bohemia daily. The main indicator of the relationship between the media, minorities and the majority society are stereotypes, which can be positive or negative. The thesis lists the main stereotypical attributes as-

cribed to minorities by the media and discusses the degree of objectivity in articles that mention minorities. The second part of the thesis uses specific articles on minorities published from 1 January 2004 to 31 July 2006 in the south Bohemia daily to document whether minorities are depicted in a negative or positive way and whether the articles (journalists) are objective.

Poděkování

Chtěly bychom poděkovat především vedoucí naší diplomové práce paní PhDr. Heleně Pavličkové CSc. za odborné rady a trpělivost, dále panu Mgr. Tomášovi Fantyšovi za poskytnutí některých materiálů a paní Heleně Buchalové za pomoc při závěrečných úpravách práce.

Je úzkoprsé rozpoznávat lidi jen podle jejich etnického původu nebo barvy pleti, když mají množství dalších charakteristik. Barva pleti by měla být zmíněna, jen je-li relevantní. Vždy se ptejte: Řekli bychom za stejných okolností „bílý“?¹

Rabi Pinchas položil svým žákům otázku, jak se pozná okamžik, kdy končí noc a začíná ráno. „Je to chvíle, kdy se natolik rozednělo, že jsme už schopni na dálku rozeznat psa od ovce?“ ptal se jeden žák. „Nikoliv,“ odpověděl Rabi. „Je to okamžik, ve kterém už rozeznáváme datlovník od fíku?“ otázal se druhý. „Také ne,“ odpověděl rabi. „A kdy tedy přichází ráno? Ptali se žáci. „Je to tehdy, když pohlédneme do tváře jakéhokoliv člověka a rozeznáváme v něm svého bratra a sestru,“ řekl rabi Pinchas. „Dokud to nedokážeme, je ještě noc.“²

¹ Redakční hodnoty BBC (Editorial Values)

² Halík, T., Noc zpovědníka, LN, Praha 2005, str. 200

Obsah

ÚVOD.....	10
1. PROBLÉM STEREOTYPU V MÉDIÍCH.....	14
1. 1. POJEM MENŠINA.....	15
1. 1. 1. <i>Menšiny v Evropské unii</i>	16
1. 1. 2. <i>Xenofobie</i>	17
1. 2. MÉDIA, STEREOTYPY, CIZINCI	25
1. 2. 1. <i>Trestní zákon versus média</i>	26
1. 2. 2. <i>Etické kodexy novinářů</i>	27
1. 2. 3. <i>Mediace</i>	29
1. 2. 4. <i>Agenda setting (nastolování témat)</i>	29
1. 2. 5. <i>Gatekeeping, Gatekeeper (Kurt Lewin)</i>	31
1. 3. JAZYK, STYL A ETNICITA V MÉDIÍCH.....	32
1. 3. 1. <i>Etnicita v médiích</i>	35
1. 3. 2. <i>Nejčastější přívlastky spojené s menšinami</i>	36
1. 3. 3. <i>Pozitivní diskriminace, negativní diskriminace</i>	38
1. 3. 4. <i>Marginalizace</i>	39
2. VZTAH REGIONÁLNÍHO TISKU K MENŠINÁM.....	42
2. 1. ANALÝZA ČLÁNKŮ V ČESKOBUDĚJOVICKÝCH LISTECH.....	42
2. 2. KRIMINALITA TÝKAJÍCÍ SE ROMŮ.....	43
2. 3. MIGRACE ROMŮ	50
2. 4. POMOC ROMŮM	57
2. 5. PROBLÉMY ROMŮ	67
2. 6. KULTURA ROMŮ	75
2. 7. LETY U PÍSKU	80
ZÁVĚR.....	100
ZDROJE.....	102
PŘÍLOHY.....	104

Úvod

Naše diplomová práce je věnována tématu, které se v současné době dostává do popředí zájmu odborníků i širší veřejnosti, tématu médií a mediální prezentace národnostních menšin. Diskuse o médiích a jejich vlivu na současnou společnost nejsou dnes již ničím novým, většina z nás ví, že média výrazným způsobem ovlivňují náš pohled na život, na svět a na věci kolem nás. Mnoho odborníků se zabývá například vlivem reklamy či násilí, které se v médiích prezentují, na různé skupiny respondentů.

Problém, který ve své práci popisujeme, zatím není mezi autory zabývajícími se problematikou médií příliš oblíben, což je také jeden z důvodů, proč jsme si právě toto téma vybraly. Naším dalším důvodem byla skutečnost, že v jihočeském regionu zatím nebyla podobná analýza uskutečněna. Tím největším popudem, pro napsání diplomové práce na toto téma, však pro nás byl negativní přístup mnohých občanů České republiky k Romům, který je podle našeho názoru médii v mnoha případech velmi významně posilován.

Rády bychom se zmínily o několika publikacích a osobnostech, které se vztahem menšin a médií v uplynulých letech zabývaly. V současné době se toto téma pomalu dostává do popředí, prozatím převážně v oblasti odborné. V oblasti publicistické můžeme sledovat zájem hrstky novinářů, kteří se snaží ve vlastní tvorbě co nejvíce přiblížit objektivnímu ztvárnění problému. Víme však, že právě objektivita je kategorií pro každého z nás velmi subjektivní. Můžeme se domnívat, že jakási objektivita jako pojem existuje, ale její podstata a naplnění jsou od reality často velmi vzdáleny.

Mediální problematice se věnuje Centrum pro mediální studia CEMES, univerzitní pracoviště při UK FSV (Fakulta sociálních věd). Osobnostmi, které

CEMES zaštiťují, jsou doc. PhDr. Barbora Köpplová, CSc. – vedoucí CEMES a současně vedoucí katedry mediálních studií a proděkanka UK FSV, která se věnuje především dějinám a současnosti masových médií. Další výraznou postavou je doc. PhDr. Jan Jirák, ten se zajímá především o roli jazyka a řeči v médiích, přednáší na FSV UK, jako hostující profesor působí od roku 1999 na New York University v Praze a od roku 2006 i na Pedagogické fakultě Jihočeské univerzity, publikuje v řadě časopisů a novin.

K tématu médií byly vydány publikace: „Média a společnost: stručný úvod do studia médií a mediální komunikace“ (Jirák, J., Köpplová, B.), „Úvod do studia médií“ (Burton, G., Jirák, J.).

Vyšlo i multimedialní CD-ROM pod titulem „Rozumět mediím – Základy mediální výchovy pro učitele“.

Dalším výrazným přispěvatelem k tématu médií a menšin je Multikulturní centrum Praha. Hlavní publikace, ze které jsme čerpaly inspiraci, vyšla pod názvem: „Jak se (ne)píše o cizincích v českém tisku“ od autorů Petry Klvačové a Tomáše Bitricha. Publikace se zabývá postojem českého celostátního tisku k jednotlivým etnickým menšinám. Autoři této publikace uvádějí řadu příkladů z praxe, tedy článků, které jsou charakteristickou ukázkou „stereotypizace“ vztahů a postojů k menšinám.

Organizace Člověk v tísni vydala za podpory Evropské unie publikaci pod názvem „Očernění“ s podtitulem „Etnické stereotypy v médiích“. Vystupují zde mnozí autoři, kteří se snaží poukázat na problematiku integrace menšin do médií a zároveň se pokouší najít schůdná řešení k lepšímu (co možná „nejobjektivnějšímu“) přístupu publicistů k menšinám. Například příspěvek s názvem „Protěžují novináři Romy“ publikovali Kamila Karhanová a Jiří Homoláč. Oba autoři se podíleli na výzkumném projektu „Obraz Romů ve středoevropských masmédiích po roce 1989“. Mezi dalšími přispěvateli jsou novináři, editoři, publicisté z různých periodik a lidé zabývající se problematikou médií. Autoři se společně shodují v tom, že důležitá je odpovědnost novinářů při práci s jazykem. Při psaní textů vztahujících se k menšinové te-

matice je nesmírně důležité snažit se psát z pohledu neutrálního, vyloučit subjektivně angažované postoje a používat co nejmenší množství expresivně zabarvených jazykových výrazů. Média by měla nastolovat témata (agenda setting), která se nacházejí za hranicí stereotypizace.

K aktualizaci tématu menšin a médií nám byla nápomocna média samotná. V novinách, časopisech, na internetových stránkách i v ostatních médiích nalezneme řadu příspěvků k tématu menšin. Rády bychom zmínily například měsíčník *Romano vodi* (v překladu *Romská duše*), který vydává romské sdružení. Menšinami se zabývá také týdeník *Reflex*, například článek Jiřího X. Doležala: „Jak se to řekne korektně“ (*Reflex*, č. 8, 2007, str. 6-8). Autor ve svém příspěvku jmenuje americkou příručku pro novináře „Jak se vyhnout stereotypům o menšinách“, o jejíž věrohodnosti a korektnosti značně pochybuje.

Nepřetržitou pozornost romské problematice, zejména stereotypům souvisejícím s touto menšinou, věnuje zpravodajský týdeník *Respekt*. Snaží se poukázat na stereotypní výrazy vztahující se k menšinám pomocí ironizace těchto výrazů. V letech 1994-2002 se událostmi spojenými s romskou problematikou zabýval *Martin Kontra*. Posledním časopisem, který bychom rády uvedly je *Nový prostor* (konkrétně č.136, 2003).

Diplomová práce je tvořena dvěma částmi, které na sebe vzájemně navazují, první část práce je teoretická, druhá část je praktickým výzkumem. V první části práce se věnujeme teoretickým zásadám mediální komunikace, problematice tvorby mediálních sdělení a teorii menšin. Zabýváme se problémem stereotypu v médiích, etickými kodexy novinářů, pozitivní a negativní diskriminací a nejčastějšími přívlastky, které jsou s menšinami spojovány. V první části práce také vysvětlujeme pojmy *mediace*, *gatekeeping*, *agenda setting*, *eticita* či *marginalizace*. Druhou částí práce jsou novinové články, které byly publikovány v *Českobudějovických listech* od roku 2004 do poloviny roku 2006, a jejich analýza. Články jsme rozdělily do šesti oddílů, podle toho, o jakém tématu pojednávají. Již jsme uvedly, že hlavním podnětem

k této práci pro nás byl negativní pohled ostatních občanů na Romy, proto se naše analýza týkala pouze článků pojednávajících o romské menšině.

Příloha naší práce je tvořena jedním z našich publikovaných článků a tabulkami, které informují o tom, kolik lidí se při sčítání lidu v roce 2001 hlásilo k romské menšině v celé České republice a v Jihočeském kraji.

Jak bylo řečeno, vlastní výzkum v naší práci byl zaměřen na zobrazování romské menšiny v Českobudějovických listech. Zabývaly jsme se články, které byly v Českobudějovických listech publikovány od 1. ledna 2004 do 31. července 2006, články jsme vyhledávaly samy přímo v periodikách nebo pomocí internetu na stránkách České národní bibliografie. Naše práce se nezabývá pouze rasovými předsudky, které v Českobudějovických listech můžeme nalézt, ale snaží se ukázat celkové vyobrazení menšin (převážně Romů) v tomto periodiku.

Cílem naší práce bylo především ukázat, jakým způsobem informují média své čtenáře o menšinách, v jakých souvislostech se nejčastěji menšiny v médiích ukazují, jakých výrazových a jazykových prostředků je k vyobrazení použito, jakých stylových postupů a žánrů novináři k publikování článků, týkajících se menšin, užívají. Ač jsme se ve své analýze zabývaly pouze jediným jihočeským deníkem - Českobudějovickými listy, výsledek naší práce nemá pouze regionální charakter, ale snaží se z pohledu médií, která jsou rozebírána, informovat o problematice zobrazování menšin jak v regionálních, tak i v celostátních médiích.

1. Problém stereotypu v médiích

Za hlavní proměnnou v pohledu na menšiny bychom mohly považovat etický (morální) kodex každého jednotlivce. Na stejnou pozici lze postavit stereotypy, které na každého jednotlivce působí při utváření jeho postojů k etnickým menšinám. Stereotypy příznačné pro zobrazování menšin můžeme rozdělit do skupiny myšlenkové (skryté stereotypy) a stylistické, obecněji jazykové stereotypy (typické přívlastky). Uvedeme stereotyp „slušného Roma“ – pracovitý, trestně bezúhonný, slušný, bez kladného vztahu k alkoholu a drogám, zodpovědný rodič, který pravidelně posílá děti do školy – čisté! Tento požadavek, však je založen na předpokladu, že tato kritéria plní většinová část obyvatelstva. Hned nás však může napadnout kolik Čechů se podle uvedených stereotypů řídí. Mezi skryté stereotypy bychom mohly zařadit fotografie, které nám ukazují stereotyp nepřímo, nepojmenováním. Například Romové mohou figurovat na fotce vedle špinavého domu, otrhaní a špinaví. Romské ženy budou nejvíce odpovídat názoru většiny Čechů, pokud budou houpat kočárek, kouřit a rozhořčeně mávat rukama. Pod fotografií bude text o otázce sociálních dávek. Muži by mohli být zobrazeni před samoobsluhou, jak popíjejí pivo z lahve, tváří se nasupeně a samozřejmě kouří cigaretu, téma článku: Práce versus pobírání sociálních dávek.

Při zobrazování menšin v médiích často dochází k posilování převážně negativních postojů k menšinám. Pozitivně laděných zpráv je v médiích menšina. Přesto se v závěru naší práce budeme nacházet spíše na kladném pólu při celkovém zobrazení menšin v jihočeských médiích, neboť při důkladném studiu jednotlivých článků, týkajících se minorit, dojdeme k závěru, že se kladný vztah k menšinám spíše posiluje. Musíme mít stále na paměti hlavní funkci stereotypů. Stereotypy nám otevírají brány dosud nepoznaného. Pokud jsme se s určitou problematikou ještě nikdy neseťkali, budou právě média tím prvním, kdo nás o daném problému bude informovat. Proto je důležité uvědomit si, jaké výrazy budou k zobrazení použity, neboť efekt, který bude výsledkem percepce

informací, může u většiny lidí přetrvat dlouhé období. Často je ve zprávách užito zjednodušujících přívlastků (stereotypů). Ty mohou víceméně vést k posilování předsudků. Málokdy dochází k opačné situaci, tedy ke změně k pozitivnějšímu přístupu k různým sociálním skupinám. Pro druhou stranu znamená „nálepkování“ v první řadě pocit ohrožení, který může být stupňován až k pocitům segregace, odmítnutí či úplné beznaděje.

1. 1. Pojem menšina

„Menšina, menšinové etnikum

- skupiny, jejichž příslušníci jsou v nevýhodě oproti členům většinové populace a mají určitý pocit skupinové solidarity či sounáležitosti. Tato vzájemnost a společné zájmy se obvykle umocňují, když se příslušníci menšiny stávají terčem předsudků a diskriminace.“³

„Menšina (synonymum minorita)

- společenství občanů ČR žijících na území současné České republiky, kteří se odlišují od ostatních občanů zpravidla společným etnickým původem, jazykem, kulturou, tradicemi, tvoří početní menšinu obyvatelstva a zároveň projevují vůli být považováni za národnostní menšinu za účelem společného úsilí o zachování a rozvoj vlastní svébytnosti, jazyka, kultury a zároveň za účelem vyjádření a ochrany zájmů jejich společenství, které se historicky vytvořilo. Příslušníkem národnostní menšiny je občan ČR, který se hlásí k jiné než české společnosti a projevuje přání být považován za příslušníka národnostní menšiny spolu s dalšími, kteří se hlásí ke stejné národnosti.“⁴

Menšiny se mohou nacházet (a podle toho můžeme pokračovat v jejich různém definování) v pozici, kdy jsou znevýhodněny, zvýhodněny, nebo jsou na stejné úrovni ve vztahu k většině, či k jiným menšinám.

³ Giddens, A.: Sociologie. Praha, Argo 1999, str. 229

⁴ zákon č. 273/2001 Sb., o právech příslušníků národnostních menšin a o změně zákonů, který schválila Poslanecká sněmovna v červenci r. 2001

V naší práci se nejvíce zabýváme těmi etniky, která se na našem území vyskytují v demograficky vyšším počtu. Jmenujeme romské etnikum, Ukrajince, Rumuny, Vietnamce. Převážně tedy etnika, se kterými se můžeme v každodenním životě setkat a kterým se mediálně věnuje zvýšená pozornost.

Po sametové revoluci roku 1989 se otevřely hranice našeho státu, který se do té doby vyznačoval značnou národnostní jednotností. Socialismus hlásal rovnost lidí, ale jednalo se spíše o silnou diskriminaci všeho, co se nějakým způsobem odlišovalo. Po pádu socialismu začaly na povrch vyplouvat problémy, které byly dříve záměrně zamlčovány. Mezi nimi stála i otázka postoje občanů ČR k menšinám (převážně Romům).

1. 1. 1. Menšiny v Evropské unii

Otázkou národnostních menšin se zabývá Evropská komise, která začíná uznávat znevýhodněné postavení menšin. Dochází k vytváření tzv. poradních skupin jejichž snahou a cílem je integrování etnických menšin na trh práce.

Česká republika v rámci Evropské unie podepsala dva dokumenty zaměřené právě na menšinovou politiku. Prvním dokumentem je Rámcová úmluva o ochraně národnostních menšin. V úmluvě se klade důraz na podporu úplné rovnosti národnostních menšin a to jak v oblasti kulturní, tak i v oblasti hospodářské a politické. Česká republika podává zprávy o výsledcích institucím Rady Evropy. Druhý dokument, jímž se Česká republika zavázala k podpoře menšin, je Evropská charta regionálních či menšinových jazyků. Její charakter je zřejmý ze samotného názvu dokumentu. Stát by měl umožnit používání jazyků menšin ve veřejném životě.

Roku 2005 se Česká republika přidala k mezinárodní iniciativě (vedle států Bulharsko, Chorvatsko, Maďarsko, Makedonie, Rumunsko, Slovensko, Srbsko, Černá hora), která vznikla na popud Světové banky. Cílem této iniciativy by mělo být zlepšení života Romů na všech základních společenských

úrovních – v oblasti vzdělání, zaměstnání, bydlení, zdraví. Mělo by dojít k monitoringu diskriminace. Za podstatný bod této iniciativy, který je třeba vyzdvihnout, můžeme pokládat možnost romských neziskových organizací podílet se na řešení problémů spojených se soužitím menšin a většinové společnosti.

Na Ministerstvu vnitra je zaregistrováno více než 500 občanských sdružení (nejvíce jsou zastoupena romská sdružení – kolem 400 sdružení). Praktickou činnost však provádí jen zhruba třetina z nich.

Velké podpory se menšinám dostává též od Ministerstva kultury, které každoročně investuje kolem 30 miliónů korun dotací pro cca. 20 národnostně menšinových periodik i televizních vysílání. A dalších 10 miliónů je každoročně připsáno k podpoře kulturních aktivit.

Na závěr bychom chtěly zmínit, že zásluhou institucionální podpory vzniklo Muzeum romské kultury v Brně, jehož chod zaštiťuje Ministerstvo kultury.

1.1.2. Xenofobie

Xenofobie neboli „strach z cizinců“, lidé pocítují strach, ale většinou si nedovedou racionálně zdůvodnit, proč tomu tak je. Snad jediným argumentem je to, že lidé se obávají přílivu cizinců, proto, že by mohli narušit jejich národní identitu. Ale jak bylo uvedeno v definici menšin, přistěhovalci se většinou snaží vlastní etnicitu udržet a nežádají nic více, než abychom respektovali jejich zvláštnosti a kulturu a nesnažili se je narušit, stejně jako oni se nebudou snažit jakýmkoliv způsobem narušit kulturu naší. Xenofobie se rozplývá do různých směrů s různou intenzitou. Záleží na tom, kdo ji pocítuje a kdo je předmětem jejího zájmu. Předmětem zájmu xenofobie mohou být národnostní menšiny, přistěhovalci, uprchlíci, žadatelé o azyl, zahraniční dělníci i turisté. Na druhou stranu existuje i absence menšin, která vyvolává podobné reakce jako skutečně se vyskytující menšina.

Proti xenofobii nelze bojovat. Nelze ji vymítit. Jediným prostředkem proti xenofobii je výchova k multikulturní toleranci, se kterou by se mělo začít nejpozději na prvním stupni základní školy. V současné době hrají velkou roli v otázce xenofobie především média, je velmi důležité, jaký obraz cizinců veřejnosti ukážou. S ničím se česká veřejnost neidentifikuje tolik jako s médii, ať už jde o televizi či noviny.

Tatjana Šišková uvádí ve své publikaci „Menšiny a migranti v ČR“ (Praha, Portál 2001), že kolem 70% populace vykazuje xenofobní až rasistické postoje vůči Romům. Dále se zmiňuje o nízkém procentu zveřejňování (především médií) postojů tolerantních osob a jejich názorů na menšiny.

Vhodnějším termínem než „xenofobie“ je termín „etnocentrismus“. Etnocentrismem lze nazvat chování člověka, z něhož je patrné, že národ, jehož je příslušníkem, považuje za lepší, než národ jiný. Jeho kultura a životní styl je jediný správný a přirozený. Ostatní kultury či národy jsou horší, tudíž i jejich příslušníci jsou nutně horší. Z tohoto pocitu plyne nadřazenost jedné rasy (jednoho národa) nad druhou rasou (druhým národem).

Národní identita je jedním z prvků vlastní (osobní) identity. Jde o vnímání sebe sama, které střeďáme během svého života. Na základě uvědomění si vlastní identity, poznáváme jisté odlišnosti od ostatních etnických skupin. Začínáme si všimnout rozdílů, které mezi identitami jednotlivých národů jsou. Tato rozdílnost však často vede až k negativním postojům, kdy máme pocit, že „my“ jsme zvláštní a dokonce i k pocitům nadřazenosti (2. světová válka - „čistá rasa“).

Pojem „identita“ pochází od euroamerického psychoanalytika Erika H. Eriksona, který tímto termínem označil určité celostní kvality duševního a duchovního života, přičemž nevyjmenovával konkrétní definice, nýbrž chtěl nechat „identitu“ otevřenou pro další vyjasňování.

„Etnická identita není jen ústřední, ale také paradoxní charakteristikou, je to pocit vydělení, odlišnosti, který může být stejně hluboký jako další vlastnost lidstva, totiž naše závislost na ostatních; etnická identita je na jedné straně

zdrojem hrdosti, perspektivy a síly, pochopení sebe sama, a na záporné straně je etnická identita základem hořkosti, pocitu stálého ohrožení, žití ve válečném stavu.“⁵

V Evropě však „nikdy neexistovala etnická čistota, pestrost je předpokladem životaschopnosti evropských civilizací“.⁶

Romská identita je v současnosti velmi oslabena roztržštěností jazykovou, kulturní atd. Mezi romskými rody a velkorodinami existují značné rozdíly, které jsou pozůstatkem kastovního dělení, které si v sobě Romové nesou ze své pravlasti, Indie.

„V posledním čtvrtstoletí na sebe upozorňuje etnogenetický vzmach romského národa. Za velice zvláštních a obtížných podmínek začínají jednotlivé romské ‚rody‘ či ‚džátí‘, subetnické skupiny pociťovat společnou identitu. Hlásí se k ROMIPEN/ROMANIPE(N), k romství a protože si sami potřebují ujasnit a uvědomit, co ona romská ‚nadrodová‘ (národní) identita je – začínají po ní pátrat...v dějinách...Dějiny Romů psané gádži jsou nespravedlivé. Gádžům šlo o to, aby posílili identitu vlastní oproti Romům, proti jejich nesrozumitelné a podezřelé odlišnosti.“⁷

Pokud se podíváme na nedávné události (říjen 2007), kdy docházelo k velké migraci Romů do Velké Británie, všimneme si, že většina lidí zaujala názor: „Alespoň se jich zbavíme, ať je má na krku někdo jiný.“ Téměř nikdo nehledal příčinu těchto migrací. Nikdo se nechtěl podívat na důvody Romů. Můžeme říci, že jedním z faktorů, které migraci Romů zavinily, byl právě náš přístup k Romům, to, jak se k nim choval každý jednotlivec. U většiny Romů byly hlavním důvodem k odchodu z České republiky jejich děti. Chtěli jim poskytnout lepší vzdělání, které by jim umožnilo i lepší budoucnost a lepší život, než měli jejich rodiče. V České republice se romské děti ve škole setká-

⁵ seminář v Salzburgu, 1994

⁶ str. 206 in Bocchi a Ceruti – Solidarieta o barbarie, Milano 1994

⁷ Hübschmanová, M.: Historeo znamená pátrám. Romano džaniben 2, 1995, str. 61-66

valy se šikanou jak ze strany dětí, tak ze strany učitelů. Romské děti byly často bezdůvodně posílány do „speciálních škol“ a jejich rodiče se většinou nemohli žádným způsobem bránit. Pokud se bránili, byl na ně mnohdy povolán soud a často došlo i k odebrání dětí a jejich umístění do dětského domova.

Dalším důvodem k odchodu z České republiky byl pro Romy rasismus. Téměř každý Rom má s rasismem přímou či nepřímou zkušenost. Pokud došlo k nějaké potyčce, byla policie málokdy objektivním zastáncem napadené strany. Nemalou úlohu zřejmě hrála skutečnost, že řada příslušníků policie ČR se ztotožňuje s neofašistickým hnutím, někteří skinheadi jsou dokonce občany majoritní společnosti upláceni a posíláni proti Romům. U řady občanů je velmi populární protiromské heslo: „Na vás jediné skinheady!“ Častý je i výskyt nápisů typu: „Cikáni do plynu!“ Z druhé světové války je to memento, které v řadě občanů zůstává a berou ho jako pozitivní akt. To samé platí i ve vztahu k Židům a jiným menšinám. Jakoby tím, že jsou jiného etnického původu a jsou od nás odlišní, měli menší právo na život. Jak si můžeme myslet, že my jsme ti jediní, kteří mají právo na spokojený život, dobrou práci či vysoké vzdělání? Sílicí hnutí skinheads by pro nás mělo být větší hrozbou, než migrace jiných etnik!

Důvodem migrace Romů do Velké Británie bylo zklamání demokracie v České republice. Jejich život byl v ČR, zásluhou postojů většinové společnosti, médií i vlády, nesvobodný. Migrace by měly být pro nás varováním, že v naší demokracii není všechno zcela v pořádku. Pokud nezačneme problém Romů řešit, můžeme se připravit na veškeré možné důsledky, které nemusejí být příliš dobré jak pro naši vnější i vnitřní politiku, tak i pro nás občany.

Stereotypy hrají důležitou funkci při uchopování něčeho, co je pro nás nové. Pokud se člověk s některým jevem, předmětem, osobou, etnickou skupinou atd. dosud nesetkal, umožní mu právě stereotyp blíže se s „novým“ seznámit. Stereotypy tak plní dvojí ambivalentní funkci. Na jedné straně stojí stig-

matizace, přisuzování některých negativních vlastností „novému“, na straně druhé nacházíme ve stereotypech kontakt s pro nás dosud neznámým.

Prvotním zdrojem stereotypů se stávají právě média. Média vycházejí názorově z postojů většinové společnosti, již se podbízejí a snaží se tyto stereotypy představit jako racionálně správné. Novináři zpětně potvrzují názory zastávané většinou (hlavním proudem) a posilují je.

„Stereotypem se rozumí sociální klasifikace určitých skupin a jejich reprezentace pomocí zjednodušujících, neověřitelných, zobecňujících znaků, jež výslovně (explicitně) či nepřímo (implicitně) představují soubor hodnot, soudů a předpokladů týkajících se chování takových skupin, jejich vlastností, minulosti a vývoje. Výraz sám použil původně Walter Lippmann v roce 1922 (1965) jako metaforu přenesenou z oblasti tiskárenství a označil jí ‚obrazy v našich hlavách‘ vztahující se k ostatním lidem. Lippmann vycházel z předpokladu, že pro člověka je nemožné uchopit komplexní realitu. Proto si prostřednictvím stereotypů vytváří zjednodušené konstrukce. Rozlišuje mezi ‚okolním světem‘ (reálně existujícím světem) a ‚pseudosvětem‘ (subjektivní percepcí světa). Stereotypy mohou např. určovat, jaké očekávání ohledně chování či postojů určití lidé spojují s tím, jak se nejspíš budou chovat např. podnikatelé, Romové, učitelky, politici či Němci...Častým příkladem pro stereotypizaci bývá právě mediální zpodobňování menšin a cizinců.“⁸

„Co činí dnešního Roma typickým Romem v očích většiny?...Pro průměrného gádže je dnes Rom stále více v podstatě jen snědý asociál, jemuž nelze důvěřovat, od něhož je nutno očekávat hlavně násilí, lež a krádež. Člověk na jedné straně mazaný, na druhé straně dětinský, neschopný plánovat a dbát na vlastní dlouhodobý zájem, nevzdělaný, nespolehlivý, líný, špinavý a požívačný primitiv. Čím je tento stereotyp silnější (a média, včetně veřejnopráv-

⁸Jiráková, J., Köpplová, B.: Média a společnost: stručný úvod do studia médií a mediální komunikace. Praha, Portál 2003, str. 145

ních, ho agilně posilují), tím více má charakter sebenaplňujícího proroctví (,self-fulfilling prophecy‘).“⁹

Většinová společnost se svými institucemi by měla skoncovat s utvářením umělé kultury Romů žijících na českém území. Její snahou by se spíše mělo stát potírání chudoby, která se vyskytuje především v oblastech sociálního vyloučení (např. ghetta). Nejprve je však třeba začít s utvořením nového pohledu na romské etnikum. Jde především o to, pochopit mentalitu a způsob žití Romů. Jak může většinová společnost soudit něco, co nezná? Kde bere jistotu, že její způsob života je ten správný? Lze říci, že dnešní většinová kapitalistická a technokratická společnost je zdravá z hlediska mezilidských vztahů? Pokud nenahlédneme pod „slupku“, kterou nám vytvářejí média, aby odložila stranou podstatu, jádro, které nám umožňuje nahlížet pravdu, jak můžeme říci, že je něco špatné? (Chceme vědět pravdu? Do jaké míry dokáží lidé dojít k vlastním závěrům a do jaké míry se nechávají pouze vést?)

Když vezmeme v potaz, že s Romy žijeme již celá staletí (jejich příchod na české území se datuje do období okolo roku 1400), víme o nich jen velmi málo. Problém nastává už při samotném názvu Rom. Pro většinovou společnost je toto označení univerzální a používá ho pro všechny zástupce romského etnika. Označení Rom se ve svém významu rovná pojmu Slovan. Slovan je Čech, Slovák, Rus... To samé najdeme pod označením Rom. Existují olašští Romové, maďarští Romové, slovenští Romové, čeští Romové... „Rom“ jako termín je tedy shodný s romským antropologickým typem.

„Pokud by tedy klíčovou roli při řešení svých problémů měli hrát sami Romové, je také dosti významnou otázkou, kdo se tímto označením vlastně myslí a o čí problémy se tedy jedná.“¹⁰

Převažujícím názorem většinové společnosti na romskou menšinu se stává názor: „Jsou nezačlenitelní, neumí se chovat slušně a pokud se ,slušně“

⁹ Říčan, P.: S Romy žít budeme-jde o to jak. Praha, Portál 1998, str. 91

⁸ Jakoubek, M.: Romové – konec (ne)jednoho mýtu. Praha, Socioklub 2004, str. 62

chovat nezačnou, není důvod je tolerovat.“ Z tohoto názoru můžeme vycítit rasistický podtext, který se dá shrnout pod heslo: „Jsou jiní a tudíž horší, než ‚my‘.“ Pokud však tento názor nebudeme ochotni opustit, nedojde nikdy ke změně k lepšímu a zdravějšímu vývoji společnosti, která by mohla být skutečně tolerantní a multikulturní (ale jde skutečně dnešní vývoj české společnosti k multikulturalismu, který se snaží posilovat nadnárodní korporace, nebo sílí nacionalismus, který je v některých oblastech většinové společnosti silně zakořeněn?).

„Zeptáte-li se člena majority, jak vidí romsko-české soužití, uvede: „Devastace bytů, kriminalita, záškoláctví, hluk v okolí.“ Zeptáte-li se kteréhokoli Roma, uvede: „Diskriminace, nedostatek bytů, složité vzdělání, nezaměstnanost a obrovská byrokracie.“ Hned uvede příklad, kdy není vpuštěn do posilovny, restaurací, diskoték, hospod a kdy jsou členové jeho komunity bití a zabiti...“¹¹

Existuje zde možnost jakési odpovědnosti za české Romy, kdy by většinová společnost vytvořila Romům takové podmínky k žití (možnost vzdělání ve vlastním jazyce, vlastní školy...), které by nebyly ultimátem, nýbrž možností, kterou mohou volit, pokud se chtějí sžít s většinovým obyvatelstvem země, ve které žijí. Nešlo by o sžití ale spíše o soužití, které v sobě nese i prvek tolerance, především kulturní tolerance. Veškerá kulturní specifika Romů by měla být zachována, pro své vlastní rozvíjení i pro obohacování jiných kultur. Úkolem vlády je to, aby přenesla těžiště svých integračních politik z pole kulturní identity na pole sociální. Kulturní identita romského etnika zachována zůstane, avšak její prezentace bude záviset na samotných příslušnících menšiny. Tudíž tok nepůjde směrem stát – menšinové etnikum – většinová společnost, ale půjde od zástupců menšiny přímo k občanům většiny. Pak by mohla být část prostředků věnovaná na etnické povznesení Romů převedena na potírání sociální-

¹¹ Šišková, T.: Menšiny a migranti v České republice. Praha, Portál 2001, str. 147

ho vyloučení romské menšiny (např. romské školy). Avšak sociální dávky by se neměly stát hlavní a jedinou možnou alternativou, nýbrž by mělo být odstraněno „síto“ (vytvořené stereotypy o romském etniku), které funguje ve většinové společnosti ve chvíli, kdy chce zástupce menšiny nastoupit do „normálního“ zaměstnání a nemá příliš velké naděje na úspěch. Jedná se o tzv. institucionální rasismus. Ten se však nevyskytuje pouze v oblasti pracovní, nýbrž i v oblasti vzdělávací, ekonomické a dalších.

Problém soužití má kořeny již v našem školském systému. K lepšímu soužití s romskou menšinou nepřispívají ani média, která by se měla snažit potírat xenofobii v české společnosti, ale zatím dělají spíše opak. Pokud žurnalista napíše článek o občanovi ČR a bude se jednat o zástupce romské menšiny, neměl by použít pojmenování Rom, nýbrž jméno dotyčné osoby. Často se setkáváme s označením Ukrajinec, Rumun, Slovák, Maďar, kdy není zmíněno jméno osoby, ale pouze její etnická příslušnost. V dalších případech je uvedena nejprve etnická příslušnost (která s sebou nese stereotypy) a poté jméno dotyčné osoby. Může tedy docházet k posilování rasismu vůči menšinám, neboť už zobecňující pojmenování přiřazuje všechny příslušníky k univerzální charakteristice etnické skupiny, kterou „většinová“ společnost menšině přisuzuje. Pro etnickou skupinu Romů jsou nejčastěji se vyskytujícími přívlastky v českých médiích – nepracující (což je nejpodstatnější faktor, který ovlivňuje pohled na romskou menšinu, často se vyskytuje názor: „Proč mi „bílí“ bychom měli vydělávat na nepracující Romy?“), nevzdělatelní, kriminálníci, nevychovaní, silně asociální, nepořádní, celkově nebezpeční, jiní, nečistí. Pro většinovou společnost je typická silná nechuť ke všemu, co je romské. Ale proč se nesnažíme Romy trochu blíže poznat? Proč odsuzovat neznámé? Jen proto že se jiného bojíme? Kdo je pak ochuzen?

Na tomto místě nemůžeme nezmínit zajímavý postřeh americké novinářky I. Fonsecové: „Čím exotičtěji se Cikáni jeví, tím spíše jsou považováni za ´pravé´, a (což je paradoxní) tím přijatelnějšími se stanou.(...) Cikáni oblečení ve svých tradičních krojích – nebo převlecích – jsou ´bezpečně´ v říši folk-

lóru, a je na folklóru, aby cizince zdomácněl, anebo jim vylámal zuby. Cikáni, kteří se zřekli svého tradičního ošacení, už nejsou dost dobří na to, aby se na ně lidé dívali, a proto v nich také nevidí kmen, ale jen obtížné vetřelce.“

1. 2. Média, stereotypy, cizinci

U většiny novinářů vzdělání o romském etniku chybí, proto pouze posilují názory většiny a to důležité, co by měli prostřednictvím médií předat, sami neznají. Svou nezanedbatelnou roli hraje i fakt, že čtenář už apriori zaujímá určitý postoj ke sdělované věci, tudíž už předem se článek stává ryze subjektivním vjemem skutečnosti.

Médium, které si čtenář volí jako zdroj informací, není voleno náhodně. Čtenář už má jisté zkušenosti s četbou deníků, a proto není volba média nahodilá, nýbrž záměrná. Při četbě konkrétního článku se postoj příjemce zpráv zásadně nemění, může dojít jen k nepatrnému ovlivnění postoje ke zobrazované skutečnosti. Výrazným faktorem, který hraje významnou roli, se stává i fakt, že čtenář přijímá pouze vybrané informace, které ho zajímají a které mohou posilovat jeho přesvědčení o dané věci. Ostatní skutečnosti se stávají zanedbatelnou složkou, kterou čtenář odmítá z různých důvodů, např. z důvodů ekonomických či osobních.

Důležitým faktem, který stojí mezi novinovým článkem a čtenářem, se stává samotný proces percepce článku. Čtenář není onou „tabulou rasou“, ale již zastává určité postoje a hodnoty, které právě při přijímání informací hrají nemalou roli. Čtenář tak nemůže být manipulován do určitých rolí, může být pouze ovlivněn tokem informací.

Jiným významným faktorem je to, jaké informace čtenář přijímá. To, co je čtenářem přijímáno, co čtenář vnímat chce, jsou informace, které nějakým způsobem utvrzují jeho postoje a názory, nějakým způsobem je ovlivňují. Všechno ostatní je pro něj svým způsobem nepravděpodobné, neznámé a proto nepřijatelné.

„Politická korektnost není snaha zakrýt pravou podstatu věci. Jejím cílem je odstranit historicky zakořeněné nerovnosti a přirozenou tendenci lidských společností vydělit ze svého středu a diskriminovat odlišné jedince. Je to boj proti zhoubným stereotypům.“¹²

1. 2. 1. Trestní zákon versus média

Trestní zákon (zákon č. 140/1961 Sb.)

§198 Hanobení národa, rasy a přesvědčení

§198 (1) Kdo veřejně hanobí

- a) některý národ, jeho jazyk nebo některou rasu, nebo
- b) skupinu obyvatelů republiky pro jejich politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že jsou bez vyznání, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta.

§198 (2) Odnětím svobody až na tři léta bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nejméně se dvěma osobami.

§198a Podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo omezování jejich práv a svobod

§198a(1) Kdo veřejně podněcuje k nenávisti národu, rase, náboženství, třídě nebo jiné skupině osob nebo k omezování práv a svobod jejich příslušníků bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta.

*Sine ira et studio.*¹³

¹² Lukeš, D.: Lidové noviny, 12. 10. 2002

¹³ Psát bez hněvu a předpojatého zaujetí. Tacitus: Letopisy, Praha 1975, str. 21

1. 2. 2. Etické kodexy novinářů

Média si v rámci autoregulačních procesů dávají vlastní hranice. Snaží se tak předcházet omezením ze stran politiků. Asi nejčastějším prostředkem jsou tzv. Etické kodexy či provozní směrnice.

Od 5. září 2000 existuje Česká tisková rada. Jejím základním dokumentem je Tiskový kodex.

Od Syndikátu novinářů ČR vzešel Etický kodex novináře.

Etický kodex novináře¹⁴ :

...

3. Důvěryhodnost, slušnost a serióznost zvyšují autoritu médií

Z toho hlediska je novinář povinen řídit se těmito požadavky:

...

h) nesmí vytvářet, ani znázorňovat námět, který by podněcoval k diskriminaci rasy, barvy pleti, náboženství, pohlaví nebo sexuální orientace.

...

Neboť „...paušální soudy (stereotypy) přítomné v médiích korelují s paušálními soudy (stereotypy) ve společnosti.“¹⁵

Dále se jednotlivé směrnice deníků a týdeníků nepatrně liší. Ale v podstatě se v nich jedná o to, aby se novinář vyvaroval předsudků a pejorativních výrazů ve spojení s rasou, národností... Měl by si klást otázky, zdali nepoužil stereotypní přívlastky k charakteristikám příslušníků menšin, vyvarovat se negativních výrazů, vždy se podívat na problém z druhé strany. Pokud

¹⁴ www.sncr.cz, Etický kodex novináře přijatý Syndikátem novinářů ČR dne 18. 6. 1998

¹⁵ Petra Klvačová, Tomáš Bitrich: Jak se (ne)píše o cizincích v českém tisku. Multikulturní centrum Praha, o.s. 2003

nelze uvést argumenty druhé strany, uvést proč tak nelze. Hlas menšin by měl být brán jako podstatný rys různorodosti náhledů na problematiku. Různorodost je podstavcem pro výstavbu přesné charakteristiky situace menšin. Novinář by však neměl odkazovat pouze na jediného zástupce skupiny, ale měl by zohlednit všeobecný postoj utvořený z názorů více členů.

Zpráva by měla obsahovat kvalitní informace a především řadu pozitivních příkladů vzhledem k menšinám. Pokud nedochází k posilování pozitivních nálad a novináři sami jsou k menšinám netolerantní, dochází k určité generalizaci určitých hodnotových norem, vzorců chování, které jen podporují stereotyp, jež přijímá ve vztahu k menšině většinová společnost. Generalizace v českých médiích narůstá. Je to „instantní“ podávání informací, které dokáží přinést stručný, rychlý a zjednodušený náhled na svět.

Novináři by měli znát „romský terén“- tj. prostředí, kde Romové (či jiná etnika) žijí, jak žijí, jaké jsou jejich hodnoty, poznat způsob života i způsob uvažování. A zároveň by se měli vyvarovat všech stereotypů, které se menšinám zpravidla přisuzují a které vedou k zobecňování (záměna jednoho určitého příslušníka romského etnika za etnikum obecně).

Ústava Lidových novin:

„LN aktivně usilují o odstranění rasové i jiné skupinové nenávisti. Již nikdy nesmí vyjít slovní spojení typu „opilý Rom“, stejně jako se zásadně nehovoří hanlivě o sudetských Němcích, Vietnamcích, Kurdech či o příslušnících jiné národnostní skupiny.

Bojujeme s předsudky vůči lidem odlišné barvy kůže, jazyka, kultury či politického a náboženského smýšlení.

Novinář Lidových novin nesmí urážet čtenáře jako takové, nesmí obviňovat z nekalých jevů všechny příslušníky určitého kolektivu bez rozlišení (lékaře, Romy, učitele, posluchače Kelly Family, odpůrce interrupcí atd.).“

Kodex Hospodářských novin:

„Při své práci se členové redakce řídí zákony České republiky. Zejména dbají na to, aby svými články nevyzývali k rasové, národnostní a náboženské diskriminaci, ani diskriminaci založené na příslušnosti k pohlaví či sexuální orientaci.“

Televize Nova, deník Právo, vydavatelství Vltava-Labe-Press však žádný kodex dodnes nevydaly.

1. 2. 3. Mediacce

„Mediacce je proces, kdy mezi dvě či více stran, které v médiích vystupují, vstoupí prostředník, aby ovlivnil či zajistil vztah mezi nimi.

Existují tři typy informátorů: 1) očití svědci, kteří byli u události jako diváci nebo jako postižení 2) informátoři z druhé ruky, tedy lidé, kteří s očitými svědky nebo účastníky mluvili 3) interpreti, tj. lidé, kteří rozumějí skutkové podstatě události a mohou ji vysvětlit. Přičemž první skupina jsou špatní pozorovatelé.“¹⁶

Častými informátory o události jsou starostové obcí, policie, ředitelé škol, organizace, které jsou snadněji dostupné (e-mail, telefon, adresy).

Naopak menšinám a organizacím, které menšiny zastupují, je dán v médiích nepatrný prostor pro vyjádření.

Na zhruba sto článků, kde se vyjadřuje zástupce nějaké státní organizace či jiné instituce připadá jeden článek, kde mluví zástupce menšiny.

1. 2. 4. Agenda setting (nastolování témat)

Jde o proces, kdy se média snaží směřovat pohled veřejnosti na jedno jediné téma. Média se snaží toto téma „protlačit“ s tím, že je skutečně podstatné, aktuální a je třeba mu věnovat velkou pozornost. Převážně je zpráva podána

¹⁶ Rub-Mohl, S., Bakičová, H.: Žurnalistika. Praha, Grada Publishing, a.s., 2005, str.114

takovým způsobem, aby lidem ukázala takový názor, který je vhodný pro výchovu společnosti. Zprávy tak mají vedle informativního charakteru i výchovný podtext. Snaží se lidi socializovat a vést. Takovým nejzřetelnějším příkladem mohou být reality show – Big Brother, Superstar... Mají svůj hlavní (i když většině lidí skrytý) cíl ukazovat „mladým“ i dospělým normy chování a měřítko hodnot. Vedle výchovné funkce dochází prostřednictvím médií také ke vzdělávání veřejnosti.

„Média a průmysl kultury absorbují celou naši pozornost, formují naše vědomí, naše způsoby myšlení a chování, a tím také rozhodujícím způsobem přispívají k naší socializaci... Média odvádějí od problémů a od ‚skutečného života‘, produkují masovou hysterii a mnohdy naopak působí jako uklidňující pilulka.“¹⁷

V žurnalistice se pohybují tzv. „spin doctors“. Jedná se o lidi, kteří se zabývají převážně public relation. Jejich služby si pronajímají například kandidáti na prezidenta. „Spin doctors“ mají za úkol předvést tyto osoby, které si je platí, v nejlepším světle. Vytváří různé události a „story“, které mají osobnosti lépe přiblížit lidem.

„...platí tržní princip: zejména tisk a televize přinášejí především zprávy a jiné pořady vybrané a sestavené tak, aby to vyhovovalo nepřliš kulturní většině. Ta je ovšem proti Romům zaujata. Dříve vláda potlačovala každou zprávu, jež by prosazovala selhání její romské politiky. Dnes jsou naopak co nejvíce uveřejňovány, ne-li ‚rozmazávány‘ informace prezentující Romy v nepříznivém světle: jako lidi, kteří jsou na štíru se zákonem i s hygienou, kteří se štítí práce a neoprávněně pobírají velkorysé sociální dávky z peněz daňových poplatníků, devastují byty, žijí z prostituce, holdují alkoholu, zanedbávají a zneužívají své děti atd. Následky tohoto stavu jsou pro Romy katastrofální. Čím více se média přizpůsobují poptávce po senzačně přibarvených negativních informacích o

¹⁷ Rub-Mohl, S., Bakičová, H.: Žurnalistika. Praha, Grada Publishing, a.s., 2005, str. 26

Romech, tím horší představy o nich má veřejnost. A čím horší jsou představy veřejnosti, tím lépe se ovšem takové negativní informace ‚prodávají‘, je uzavřen bludný kruh, ba dokonce se může hrozivěji rozvíjet spirála vzájemného odcizení strachu a nenávisti.“¹⁸

Pokud se má článek setkat s úspěchem, tj. aby jeho téma bylo čtenářsky vděčné (tj. aby došlo k naplnění čtenářova očekávání), musí jít o silný příběh. Příběh, který bude mít pro čtenáře myšlenkový přesah, tzn. pokusí se nabídnout k implicitní (nepřímé) diskuzi problém, který má dopad na celou společnost, na každého jednotlivce. Témata, která se nabízejí, jsou právě menšinová témata. Média nám mohou nabídnout některý ze široké škály příběhů a lidských osudů, které jsou vždy konkrétními. Konkrétnost nás však zavádí ke zjednodušení, ke stereotypizaci.

1. 2. 5. Gatekeeping, Gatekeeper (Kurt Lewin)

Gatekeeping je ohraničování množství informací, tj. výběr takových témat, která jsou shledána za hodná komunikace.

Gatekeeper, čili dveřník, je osoba uvnitř kanálu, ve kterém proudí informace. Tato osoba rozhoduje o tom, které informace branou projdou a které nikoliv, tj. které události se stanou věcí veřejnou a které ne. Účastní se tak formování společenských a světonázorových postojů příjemců.

V procesu „vpouštění“ informací do komunikačního kanálu může sehrát svou roli v různých rovinách a opakovaně zpravodaj, redaktor či vydavatel (nebo všichni současně).

„ Již první vpuštění hlídačem u vnější brány chrámu literárního věhlasu je závislé na určitých podmínkách. Za tyto hlídače je možné považovat ředitele divadel a vydavatele. Jsou sice závislé na publiku, ale přesto velký díl osudu díla spočívá na jejich osobním zvážení.“¹⁹

¹⁸ Říčan, P.: S Romy žít budeme-jde o to jak. Praha, Portál 1998, str. 30

¹⁹ Schücking, L.: Sociologie tvorby literárního vkusu, 1961, str. 55

Výběrem určitého tématu zároveň dochází k potlačení tématu jiného. Tudíž vše záleží jen na novinářově rozhodnutí, kterou z daných zpráv vyhodnotí jako důležitou a hodnou sdělení široké veřejnosti.

1. 3. Jazyk, styl a etnicita v médiích

Jazyk vystupuje v médiích jako hlavní nástroj k ovlivňování veřejnosti a veřejného mínění.

„Manipulovat se dá nejenom výběrem slov, ale také sugestivními srovnáními, metaforami a jinými jazykovými prostředky.“²⁰

V podvědomí celé společnosti existuje řada slov a slovních spojení, která jsou užívána v souvislosti s menšinami. Tato slova či slovní spojení lze nalézt nejen v mezilidském kontaktu, ale jsou používána i v médiích. Média se touto cestou snaží čtenáři co nejvíce přiblížit a zároveň v něm větší či menší měrou posílit stereotyp, který se při častém výskytu může jevit jako pravdivý.

Je tedy nezbytné, aby bylo jazyka užíváno tak, aby zpráva byla srozumitelná. Zároveň je při zobrazování menšin důležité uvážit, zdali je nutné zdůrazňovat (a tím i posilovat čtenářův postoj) etnický původ. Pokud v článku vystupuje zástupce menšiny, je třeba použít taková slova, která neposilují negativní postoj. Není vhodné vytvářet dělící čáru mezi my-většinová společnost a oni-menšina.

Romové v českých médiích nejčastěji vystupují jako pachatelé nejružnějších trestných činů – krádeží, přepadení, neplacení nájmů, dluhů, lichvářství. Zároveň často figurují v roli obětí rasově motivovaných trestných činů.

V Českobudějovických listech je zřetelná snaha prosazovat i pozitivní stránky v životě Romů. Je to zřejmě z důvodů větší přístupnosti k této skupině. Časté jsou články z Českého Krumlova, kde převládá obecně kladný názor z hlediska asimilace Romů mezi českou „většinu“. Např. článek: *Romové*

⁸ Rub-Mohl, S., Bakičová, H.: *Žurnalistika*. Praha, Grada Publishing, a.s., 2005, str. 73

získají od města míče (Českobudějovické listy, 2. srpna 2004, str. 1) Článek popisuje jak Romové zvítězili v celorepublikové romské lize. Jak jejich vítězství na radní zapůsobilo natolik, že se rozhodli pro zakoupení míčů. Dále se uvádí, že město hodlá zvažovat i finanční podporu týmu FC Romo...

Negativní obraz je v médiích podáván hlavně o Ukrajincích, následují Vietnamci, Rumuni. V novinách se často Ukrajinci objevují ve spojení s kriminálním činem. Viz. například článek s názvem: *Ukrajinec bez platného pasu rozebral umyvadlo* (Českobudějovické listy, 2. září 2004, str. 9).

Články týkající se kriminality se vyskytují i ve spojitosti s Vietnamci. Ale, na rozdíl od Ukrajinců, Vietnamci podle českého tisku na našem území páchají méně závažné činy. Pokud je však trestný čin, zpáchaný příslušníkem menšiny, zaměřen proti majoritní populaci, vždy je médiu prezentován jako závažnější. Příkladem je článek: *Vietnamské prodejny schytaly moře výtek* (Českobudějovické listy, 16. ledna 2004, str. 1) Článek je umístěn na čtenářsky atraktivní první straně a je opatřen velkým titulkem, což ukazuje, že autoři Českobudějovických listů se snažili přesvědčit čtenáře o jeho velkém významu.

Mezi články, které se snaží zobrazit kladné stránky života menšin v České republice, patří např. článek s titulkem *Vietnamští prvňáci tlumočí rodičům* (Českobudějovické listy, 2. Září 2004, str. 1). Článek se zabývá situací ve Vyšším Brodě, kde nenastoupil letos žádný prvňáček. Slovy ředitele školy: „Koukal jsem jak blázen,“...jeden neplánovaný přírůstek však zaznamenali: „Otec Ukrajinec přivedl svou dceru. Holčička mluví plyně česky, takže nebyl žádný problém ji přijmout.“ ...Malí Vietnamci patří podle ředitele mezi šikovné a pracovité žáky.

Oblíbenou tematikou českých novinářů je nelegální pobyt ukrajinských dělníků na našem území. Paradoxní je například článek nazvaný: *Cizinecká policie zkontrolovala doklady přímo na pokojích* (Českobudějovické listy, 25. září 2004, str. 15), jehož titulek je na celé stránce tím největším, jakoby se jednalo o opravdu důležitou informaci. Hned po tímto článkem je otištěn článek: *Ukrajinský dělník se necítí diskriminovaný* (Českobudějovické listy, 25. září

2004, str. 15) Článek je koncipován jako rozhovor, otázky jsou namířeny přímo na dělníka. „Jak často vás kontrolují?“ „Moc ne. Naposledy na jaře.“ „Vadí vám to?“ „Ne, je to jenom dobře. Mezi námi také nejsou jen dobří. ...“ „Nepociťujete někdy diskriminaci, že jste cizinec z východu?“ „Ne, peníze mám stejné jako Češi a dělám stejnou práci.“

Téměř pravidelně vycházejí články související přímo s trestnou činností. Velmi často se můžeme setkat s označením, že šlo „pravděpodobně“ o Ukrajince. Někdy se o trestném činu spáchaném Ukrajinцем píše i několik dní za sebou. Např. *Ukrajinec se skrývá, je obviněn z vraždy* (Českobudějovické listy, 3. srpna 2004, str. 1)

Článek má opět velký titulek a je umístěn na první straně. V článku je například uvedeno: „Muž, který je z hrůzného činu obviněn, však na lavici obžalovaných nesedí. Skrývá se na Ukrajině, odkud pochází,“- opět je zopakováno, že se jedná o Ukrajince. „Je na něj vydán mezinárodní zatykač...Spravedlnosti bude moci být vydán až v okamžiku, kdy Ukrajinu, která nemá s Českou republikou dohodu o vydání osob podezřelých z trestného činu, opustí.“ Na stejné straně vyšel 3. srpna článek nazvaný: *Útočník je možná za kopečky* (Českobudějovické listy, 3. srpna 2004, str. 1) Píše se zde o útoku na majitele Casina, jehož důvodem bylo pravděpodobně vyrovnání účtů mezi dvěma zneprátenými izraelskými rodinami. Najatý vrah údajně mohl být z ruské nebo arabské mafie.

Dne 4. srpna, tedy o den později, vychází další článek týkající se Ukrajince, který spáchal trestný čin, jde o článek, který navazuje na článek z předešlého dne a nese název: *Ukrajinec vraždil, za mříže ale nejde* (Českobudějovické listy, 4. srpna 2004)

Článek vypovídá v podstatě o tom samém, jako článek ze 3. srpna, navíc jsou uvedeny některé pachatelovy osobní údaje. Článek má velký titulek a je umístěn na atraktivním místě.

1. 3. 1. Etnicita v médiích

Stereotypy

Stereotyp z hlediska sociální psychologie znamená soubor (zjednodušujících nebo dokonce zcela neplatných) představ, které mají příslušníci společenských skupin o sobě (autostereotyp) nebo o jiných (heterostereotyp).

Pozitivní stereotyp

Jedná se o zkreslený způsob stereotypizace, kdy se při snaze podat dané téma pozitivně často odhaluje skrytý předsudek, např. titulek článku Romové byli vystěhováni z ubytoven, přestože zde dokonce uklízeli. Pozitivní stereotypy tak mohou vést k dalšímu zevšeobecňování (tj. záměně příslušníka etnické skupiny za skupinu celou). „Medializovaný“ Rom vždy zastupuje celé etnikum. Častěji než slovo Rom / Romka je v novinových titulcích a člancích užito slova Romové.

Uvedme jiný příklad, kdy dochází k posilování stereotypů: „Romové sice kradou a jsou hluční, ale hezky zpívají.“ V názvu vystupují Romové jako zloději a hlasití občané, ale při snaze o jejich kladné zobrazení, je zmíněna jejich výrazná muzikálnost – tj. něco, co je pro Romy typické odjakživa. Proti sobě tak stojí dva předsudky, které se k romskému etniku váží a jedna jejich vrozená charakteristická vlastnost.

Média se o Romech velmi často zmiňují v souvislosti s kriminalitou. „Kriminalita romské mládeže se ve srovnání s gádžovskou odhaduje na několiknásobek. Výchovné ústavy pro mládež, tzv. pašáky, kam se umísťují ti, kteří opakovaně nebo závažně porušují zákony, jsou obsazeny z velké většiny mladými Romy. Vězení pro dospělé jsou „romská“ více než ze 60%.“²¹

²¹ Říčan, P.: S Romy žít budeme-jde o to jak. Praha, Portál 1998, str. 58

Všeobecně je však kriminalita menšin vyšší hlavně proto, že je pozorněji sledována (především médii, ale též policií i samotnými občany). Většina lidí však neví, že nejčastějšími trestnými činy, jichž se Romové dopouštějí jsou kapesní krádeže. Pozastavujeme se nad vysokou mírou kriminality v romské menšině (u většiny občanů platí heslo: „Co Rom, to zloděj!“), ale uniká nám, že těch největších zločinů se většinou dopouštíme spíše „my –bílí“!

Nejčastější témata v nichž se média zmiňují o menšinách:

Rumuni – ilegální přechody hranic, kapesní krádeže, žebrání

Vietnamci – kriminalita spojená s prodejem zboží na tržišti

Ukrajinci – vraždy, loupeže (tudíž nejzávažnější trestní činy, které doprovází pojmy jako alkoholismus, drogy...), ukrajinská mafie (tzv. brigády Lvovské, luhaňské...), nelegální pobyt ukrajinských dělníků na území ČR

1. 3. 2. Nejčastější přívlastky spojené s menšinami

Romové – „neplatiči“, hluční, nepořádní, špinaví, nevzdělatelní

Rumuni – rumunští žebráci, rumunští zloději

Vietnamci – vietnamští obchodníci

Ukrajinci – ukrajínští dělníci

Vietnamci začali proudit do ČR v padesátých letech 20. století na základě spolupráce komunistických zemí. Československo Vietnamcům poskytlo pomoc během válečné a hospodářské krize. Především šlo o oblast vzdělání, kdy do ČSSR v šedesátých a sedmdesátých letech přijížděli praktikanti a pracovníci z Vietnamu. Začalo se jim říkat „rákosníci“. Po listopadu 1989 začali jejich nucené deportace zpět do vlasti. Řada z nich se však zbavila pasů s úmyslem zůstat v ČR natrvalo.

Dnes jsou konkurenceschopnými prodejci nejen v oděvní oblasti, ale též v prodeji potravinářských výrobků. Vytváří komunity a jen pozvolna se asimilují. Řada z nich nastupuje do českých škol a jejich trpělivost a píle je dovádí k velmi dobrým výsledkům, jak ve znalosti českého jazyka, tak i v jiných oblastech.

Ukrajinci migrují do ČR především za prací. Na Ukrajině je špatná hospodářská situace, která nevytváří dostatečně vhodné podmínky pro práce schopné lidi. Ukrajinci se dokáží v Čechách rychle asimilovat, což umožňuje jejich jazyková a kulturní podobnost. V České republice často vykonávají podřadné práce, které nechtějí vykonávat místní obyvatelé. Problémem je to, že pouze malá část Ukrajinců je u nás zaměstnávána legálně.²²

Romové. Kdo je Rom? Ten, kdo se k romství hlásí. Jedná se zhruba o 35 tisíc Romů. Většina v Čechách žijících Romů se však hlásí k české nebo slovenské národnosti. Skutečný počet Romů se odhaduje na 300 tisíc, tj. 3% obyvatel České republiky. Přičemž nadále dochází ke značnému nárůstu z důvodů velké porodnosti romských žen.

Přestože existují silná hesla proti Romům, že jsou jiná rasa, není tomu tak. Romové jsou tatáž rasa jako my. Rozdíl je jen v antropologickém typu. Veškerá negativní prisuzování Romům by se dala označit jako potlačení toho, co bychom skutečně chtěli, co bychom si přáli. U Romů nacházíme vlastnosti, které jim závidíme, např. nekontrolovatelnost citů, „žít teď“, nebýt otroky budoucnosti, dělat si, co se nám zachce... Tudíž tyto vlastnosti kritizujeme a Romů nenávidíme.

Vztahy, které mají sami Romové ke gádžům a jejich institucím, jsou často nepřátelské. Romové mají pocit ohrožení, neidentifikují se s politickým systémem, cítí se jako občané druhé kategorie. Tento pocit v nich neustálým

²² Srov.: Cizinci u nás. Nový prostor, 2003, č. 136, str. 14

útliskem vytvořila většinová společnost. Většinová společnost se snaží Romy asimilovat do svého způsobu života a tím v nich potlačit to, co je pro ně přirozené. Každý člověk by se měl však zamyslet nad tím, jak by mu bylo, kdyby se tak dělo jemu, kdyby se on sám musel ve všem neustále přizpůsobovat něčemu, co úplně nechápe a co je mu od přirozenosti cizí. Typickým problémem začleňování je otázka bydlení. Většinová společnost poskytuje Romům byty s tím, že očekává, že v nich budou žít tak, „jak se sluší“. Ale Romové byty devastují, neboť to, co je pro Romy typické, je život v pospolitosti (co nejbližší při sobě), tudíž často bydlí několik členů jedné velké rodiny pohromadě. Jejich domácnosti jsou všem příslušníkům rodiny otevřené. To, že bydlí v jedné místnosti desítky lidí, je pro většinovou společnost nepochopitelné. Neboť to, čím ona žije, je individualismus, kdy každý člověk musí mít velký prostor sám pro sebe. Dokud nepochopíme odlišnost romské kultury od naší a nepřijmeme Romy takové, jací jsou, budou problémy mezi romskou menšinou a většinovým obyvatelstvem stále přetrvávat.

1. 3. 3. Pozitivní diskriminace, negativní diskriminace

Pozitivní diskriminace

Jde o snahu poskytnout jednotlivci nebo skupině (v našem případě určité menšině), která je považována za znevýhodněnou, určité nadstandardní možnosti. Zásluhou tohoto zvýhodňování by mělo dojít k vyrovnání šancí ve srovnání s většinou, pro kterou jsou tyto možnosti, příležitosti běžně dostupné.

Negativní diskriminace

Pokud je poškozován příslušník nějaké skupiny jednáním, které má úřední povahu. Např. lékař neposkytne dotyčné osobě pomoc, nebo ji číšník neobslouží.

V České republice diskriminaci trestní zákon nepostihuje. Jedná se pouze o přestupek.

1. 3. 4. Marginalizace

Člověk je odsouván na okraj procesem, který probíhá ve společnosti, bez vlastního vlivu. Tím, kdo se stává zodpovědným za životní situaci, ve které se daná osoba, rodina či celá skupina ocitá, je tudíž celá struktura, v níž společnost funguje, na níž je postavena.

Jednu z hlavních úloh zde plní média (jako „hlídací pes demokracie“), způsobem jakým píšou o menšinách, zásadně ovlivňují všeobecně sdílené představy, které o nich většinová společnost chová.

„Hovořit o marginalitě mělo smysl v situaci, kdy problémové skupiny obyvatelstva existovaly ve štěrbinách a trhlinách, čili na okraji společnosti. V těchto dobách se stále ještě očekávalo, že marginální budou do společnosti zpětně integrováni, jakmile daná společnost zbohatne natolik, že bohatství bude moci překapávat do nejnižších pater sociální pyramidy.“²³

Tento proces (marginalizace) odsouvání určitých osob, sociálních skupin na okraj společnosti, či úplně mimo společnost (exkluze) je jedním z účinných mechanismů, kterým dochází k sociální kontrole, k udržení a posilování společenské konformity „členů“ společnosti.

„Pokusení udělat čáru mezi ‚místními‘ a ‚cizími‘ či mezi ‚vlastním‘ a ‚cizím‘ národem podléhají často mladí lidé, zvláště jako členové širších militantních skupin.“²⁴

Tento trend lze sledovat ve sporech mezi neonacisty a menšinami. Útoky neonacistů mají brutální následky nejen pro zástupce romské menšiny, ale též pro ostatní menšiny etnické, národnostní (vietnamská, ukrajinská, židovská). Zásluhou extremistických a neofašistických skupin vystupují neustále do popředí termíny jako rasa, rasismus. Stávají se součástí debat o národnostních menšinách. V ideologickém smyslu se rasa stává legitimací násilí či diskrimi-

²³ Keller, J.: Dvanáct omylů sociologie. Praha, Slon 1995, str.157

²⁴ Sirovátka, T.: Menšiny a marginalizované skupiny v České republice. Brno, MU FSS a Georgetown 2002, str. 18

nace. Poukazuje se především na nadřazenost jedné rasy nad druhou. K těmto projevům dochází po celé Evropě. Převážně však ve Francii, Německu, Nizozemsku a Skandinávii. Charakter strategie začleňování menšin do společnosti v kulturní oblasti může být v jednotlivých zemích značně rozdílný. Může docházet k úplné izolaci kultury menšiny, nebo může být kultura menšiny asimilována do životního stylu většiny. Politika multikulturalismu se naopak snaží zachovat kulturní diverzitu, kulturní pluralismus.

Dalšími typy vyloučení – začlenění, vedle kulturního, ke kterým může docházet:

1) ekonomické – je zdrojem chudoby 2) sociální 3) politické – kdy dochází k upírání základních lidských, občanských a politických práv. Pokud dochází k zamezení přístupu jedince do určitých ekonomických, politických a kulturních struktur, nemůže dojít k sociální integraci jedince do společnosti. Nejzřejměji je vyloučení vidět v oblasti pracovní. Pokud nemá jedinec stejné podmínky pro začlenění do pracovního procesu, má to dopad i na ostatní stránky jeho sociálního života (chudoba, problematické bydlení – holobyty, nízká kvalita zdravotního stavu...).

„Sociální vyloučení je proces (nebo stav), který určité jednotlivce, rodiny, případně skupiny či celá lokální společenství (komunity) omezuje v přístupu ke zdrojům, které jsou potřebné pro participaci na sociálním, ekonomickém i politickém a občanském životě společnosti. Tento proces (stav) má mnoho příčin. Patří mezi ně chudoba, nízké příjmy, diskriminace, nízká míra vzdělanosti, zdevastované životní prostředí (tak typické pro slumy), často také etnická příslušnost. Prostřednictvím tohoto procesu jsou lidé odstřiženi na významnou periodu v životě od institucí a služeb, sociálních sítí a rozvojových příležitostí, které má k dispozici většina obyvatel ve společnosti.“²⁵

²³ Navrátil, P. a kol.: Romové v české společnosti. Portál 2003

Jedním z možných řešení by se mohlo stát nastolení inkluzivní politiky, ve které by docházelo k vytváření rovných pracovních podmínek pro naplňování individuálních práv v oblasti vzdělávání, zaměstnání, bydlení...Nastolení liberálního pluralismu, jakožto principu rovných příležitostí, by mohlo vést k nerozlišování etnické příslušnosti na poli sociálním (na poli kulturním by měla být etnická příslušnost naopak zachována či posilována).

Existuje Rámcová úmluva o ochraně národnostních menšin, která byla roku 1994 přijata Radou Evropy. Česká republika tuto úmluvu ratifikovala v říjnu roku 1997 (začala platit od 1. února 1998). Ustanovení se týkají zajištění rovnosti před zákonem, zachování a rozvoje kultury, ochrany identity, náboženství, minoritních jazyků a tradic, zabezpečení přístupu k médiím, zajištění svobodných a nenarušených přes hraničních kontaktů s příslušníky cizího státu.

2. Vztah regionálního tisku k menšinám

2. 1. Analýza článků v Českobudějovických listech

Vlastní výzkum se v naší práci týkal zobrazování romské menšiny v Českobudějovických listech. Zabývaly jsme se články, které byly v Českobudějovických listech publikovány od 1. ledna 2004 do 31. července 2006, články jsme vyhledávaly samy přímo v periodikách nebo pomocí internetu na stránkách České národní bibliografie.

Každý z citovaných článků obsahuje bibliografický údaj tj. den, kdy byl článek publikován, jméno autora článku, stranu na níž byl článek umístěn, případně rubriku do níž byl článek zařazen a umístění článku na stránce. Pokud má článek výrazný titulek popisujeme i toto.

V případě, že je článek doplněn fotografií, připojujeme její stručný popis, autora fotografie (není-li jím autor článku) a text doprovázející fotografii. V Českobudějovických listech se však fotografie související s romskou menšinou objevují spíše sporadicky, především u článků, které se zabývají obcí Lety na Písecku, kde je obvykle zvěčněn vždy stejný moment, v němž někdo ze zástupců romské menšiny pokládá květy k památníku.

Nejčastějšími tématy článků, které pojednávají o romské menšině, jsou kriminalita, emigrace, problémy Romů, pomoc Romům poskytovaná ostatními občany, pracovní tábor v Letech u Písku a v neposlední řadě romská kultura. Stereotypní zobrazování Romů se přitom objevuje téměř ve všech zmíněných typech článků. Dle našeho názoru není stereotypní zobrazování romské menšiny z autorovy strany vždy záměrné, v některých případech, především ve článcích na téma kriminalita a problémy Romů, je však novinářův negativní pohled na tuto menšinu velmi výrazný.

Naším předpokladem bylo to, že romská menšina bude v Českobudějovických listech zobrazována převážně negativně a stereotypně. Stereotypy se v

tomto periodiku objevují poměrně hojně a to jak zjevné, tak i skryté. Musíme též říci, že co se týče pohledu na romskou menšinu, převažuje v Českobudějovických listech zatím spíše pohled negativní. To, jak autor na menšinu pohlíží, téměř vždy souvisí s obsahem článku, pokud mluvíme o kriminalitě či o problémech Romů, bývá pohled autorů většinou negativní, v článcích zabývajících se táborem v Letech či romskou kulturou jsou Romové prezentováni pozitivně nebo nezaujatě.

Odlišnosti v prezentaci romské menšiny můžeme zaznamenat i v tom, o jakém místě článek pojednává. Například články z Českého Krumlova bývají pro Romy výrazně pozitivnější než články pojednávající o případech z Českých Budějovic. Zřejmě je to dáno odlišným přístupem k Romům v Českém Krumlově a v Českých Budějovicích.

2. 2. Kriminalita týkající se Romů

Články věnující se kriminalitě v souvislosti s Romskou menšinou lze v zásadě rozdělit do dvou skupin, jednak se píše o kriminálních činech spáchaných Romy samotnými, jednak o kriminalitě zaměřené proti romské menšině. Pokud mluvíme o článcích prvního typu, jsou v nich Romové prezentováni jako nebezpeční lidé, kteří okrádají starší občany, bezdůvodně napadají dospělé i děti, rabují v obchodech, navíc nejsou ani dobrými rodiči. Charakteristickým rysem těchto článků je to, že zde autoři nedávají prostor pro vyjádření zastupitelům romské menšiny. V článcích informujících o kriminalitě zaměřené proti Romům většinou vyjádření Romů také nenajdeme, tyto články jsou často krátké, zřejmě proto, že se u čtenářů netěší takové popularitě jako typ předešlý.

Slovenští policisté zmařili Romům nájezd na obchod (14. dubna 2004, autor čtk, str. 7, článek je umístěn vpravo v dolní polovině stránky)

„Levoča – Rychlý zásah policie zabránil v sobotu rabování v supermarketu Billa v Levoči, kde před dvěma měsíci podobným způsobem začaly

rozsáhlé romské nepokoje na východním Slovensku. „Několik romských žen však nakonec způsobilo jen menší škody a do večera se situace v Levoči uklidnila,“ sdělil včera mluvčí policie v Popradu Lubomír Mlynarič.“

Dále je uvedeno, že rozhořčení Romové postávali ještě dlouho po zásahu před prodejnou. Romské ženy prý většinou kradly cukrovinky a uzeniny. V prodejně Billa v Levoči začala 11. února rozsáhlá vlna rabování, která se později rozšířila i do dalších měst na východním a středním Slovensku, a která přerostla v největší sociální nepokoje za poslední roky.

V článku chybí zdůvodnění toho, proč Romové rabovali, co je k tomu vedlo, Romům není dán prostor k vyjádření, což zkresluje pohled čtenářů na Romskou menšinu.

Další článek informující o kriminalitě Romů má název *Trojice žen obrala muže o sto tisíc* (22. dubna 2004, autor gab, str. 10, rubrika Jižní Čechy, článek je umístěn vlevo v horní polovině stránky)

„Prachatice – O finanční hotovost sto tisíc korun přišel před několika dny šedesátiletý muž. Tři ženy romské národnosti zazvonily u jeho bytu. Muž jim otevřel a ony vešly dovnitř, aniž by je pozval,“ poznamenala k případu Eva Rybová z okresního policejního ředitelství v Prachaticích.“

Dále se v článku píše, že ženy muže zatlačily do kuchyně, kde mu nabídly deky, jedna z nich šla při tom do pokoje, kde ze skříňky odcizila peníze.

V tomto článku se zcela zbytečně poukazuje na romskou národnost pachatele, pro informaci o případu není národnost žen důležitá.

Následující článek vyznívá pro romskou menšinu vyloženě negativně. *Děti u školy mají strach, bojí se Romů* (4. května 2006, autoři sty, per, str. 4, rubrika Česká republika, článek je umístěn uprostřed v dolní polovině stránky)

„Ostrava - Strach chodit do školy mají žáci Základní školy na Ostrčilově ulici v Moravské Ostravě. Při cestě do školy jsou vystaveni útokům ze strany romských dětí a mladistvých, kteří je napadají. To se v okolí školy děje již dlouhou dobu, vše ale vyvrcholilo před třemi týdny, kdy byla napadena

žákyně sedmé třídy skupinou romských dívek jen pár metrů od školy, když se vracela domů z tréninku. Její matka po poradě s vedením školy iniciovala petici, kterou podepsalo na dvě stě rodičů. ‚Už nám došla trpělivost, naše děti se bojí chodit do školy,‘ tvrdí rodiče.

To, že situace je napjatá, potvrdila i zdejší školnice. ‚O sobotách a nedělích se na školním hřišti scházejí Romové. Bývá jich tu i čtyřicet a naši žáci nemají šanci si na hřišti zahrát třeba fotbal,‘ popsala školnice a zmínila i další fakt: ‚Loni v červnu napadli Romové baseballovou pálkou našeho správce.‘

Vedení školy se už dříve obrátilo na městskou policii s prosbou, aby okolí školy hlavně o víkendech hlídala. ‚Musím říci, že to pomohlo. Ve chvíli, kdy sem ale strážníci přestali chodit, vrátilo se vše do starých kolejí,‘ řekla zástupkyně ředitelky školy Alena Tůmová. Mluvčí ostravské městské policie Vladimíra Kejdová řekla, že strážníci jsou připraveni v dané lokalitě k dalšímu posílení hlídek.“

V článku opět není dán prostor pro vyjádření romské menšiny, článek vyznívá jednoznačně proti Romům, kteří jsou zobrazeni jako především velmi početní, agresivní a nevychovaní lumpové, kvůli nimž se nevinné bílé děti bojí chodit do školy.

Do domu vlezly zlodějky oknem (6. května 2006, autorky Lenka Novotná, Marcela Kůrková, str. 23, rubrika Čtení pro Jihočechy, článek je umístěn nahoře uprostřed stránky, velký titulek)

Nad titulkem je výrazným písmem napsáno: ‚Z ložnice zmizelo 91 000 korun. Policie varuje staré lidi na venkově i ve městech. Lapkové už dávno nechodí jen dveřmi a jsou vychytralí.‘

‚Střížovice - O bezmála sto tisíc korun okradly staré manžele ženy romského původu, které do domu vnikly otevřeným oknem. Stalo se tak ve čtvrtku za bílého dne ve Vlčicích u Střížovic na Jindřichohradecku.

Dvě zlodějky upoutaly pozornost staré ženy pod záminkou koupě králíčích kůží a další dvě mezitím nepozorovaně vlezly do domu. Okradení

obyvatelé přišli na to, že z nočního stolku v ložnici zmizelo 91 000 korun, až poté, co už po skupině žen nebylo ani památky.

Právě otevřené okno je pro zloděje hlavně na vsích nejsnadnější vstupní bránou. ‚Stačí, aby jeho obyvatelé seděli na verandě nebo něco dělali na zahradě, a pachatel může nepozorovaně vlézt dovnitř a krást,‘ zdůraznil pracovník okresního policejního ředitelství Václav Korbel.“

Autorky článku později sdělují, že velkým problémem je také to, že si lidé, a to zejména ti starší, nechávají velké obnosy peněz doma, kde pro zloděje většinou není žádným problémem jejich objevení. Na Jindřichohradecku jsou podle autorek článku krádeže za bílého dne v současnosti stále častější, a to nejen na vesnicích, ale i ve městech.

Tento typ článků je jedním z oblíbených trháků novinářů i čtenářů. Jakmile jsou okrádání nemohoucí staří lidé z vesničky nedaleko od našeho domova, navíc Romy, zajímá to většinu lidí. I umístění článku - na první stránce velké rubriky nazvané Čtení pro Jihočechy a velký titulek svědčí o tom, že redakce považuje téma za velmi nosné.

Kdo zavínil smrt romského chlapce pod vlakem? (20. června 2006, autor kim, str. 4, rubrika Česká republika, článek je umístěn uprostřed dolní poloviny stránky)

„Hradec Králové - Za smrt dvouletého romského chlapce, kterého na kolejích nedaleko královéhradeckého hlavního nádraží v sobotu srazil vlak, budou možná stíháni jeho rodiče.

Policie však odmítá potvrdit jestli už byli rodiče vyslýcháni. ‚Případ se vyšetřuje a nemůžeme k němu zatím sdělit žádné podrobnosti,‘ řekla policejní mluvčí Anna Pešavová. Pokud by vina padla na rodiče, hrozily by jim až dva roky vězení za ublížení na zdraví následkem nedbalosti. Tragédie se stala v sobotu navečer poblíž železničního přejezdu se závorami na královéhradeckém Slezském předměstí.

Dítě, které v tu dobu bylo s rodiči na návštěvě u příbuzných v sousední romské čtvrti, se jim vzdánilo a odešlo si na koleje hrát. Vlak, který v těchto

místech jezdí vysokou rychlostí, začal houkat a brzdit, ale dítě sedící na kolejích se pouze postavilo a zůstalo na místě. Střetu již nešlo zabránit. „Bylo to hned za zatáčkou, strojvedoucí uviděl dítě na poslední chvíli,“ dodal přednosta královéhradeckého nádraží Martin Koleš. Chlapec byl hned na místě mrtvý. Policie šetří, jak je možné, že rodiče o dítěti nevěděli a nehledali je. České dráhy odmítají za tragédii odpovědnost. „Stalo se to mimo železniční přejezd, v místě, které je ze zákona lidem nepřístupné,“ uvedl ředitel Drážní inspekce ČR Jan Kučera. Podobná tragédie se včera odehrála ve stanici Zákolany na Kladensku. Vlak tam srazil sedmiletého chlapce. Hoch utrpěl vážné zranění hlavy a v bezvědomí byl letecky dopraven do nemocnice v pražském Motole.“

V tomto tragickém článku nebylo podle našeho názoru důležité uvádět, že rodiče chlapce jsou Romové, článek tohoto typu byl jediným, který jsme od roku 2004 v Českobudějovických listech objevily. Příklad těchto romských rodičů bezesporu přispěje k horšímu názoru čtenářů na romskou menšinu, stejně jako článek, který následuje.

Slovenští Romové kamenovali hasiče (25. července 2006, autor bleskovky. sk, str. 5, rubrika Svět v kostce, článek je umístěn dole na stránce v pravém sloupci)

„Košice - Létající kameny z rukou Romů byly odplatou za uhašení nedělního požáru ve sklepě jednoho paneláku na košickém sídlišti Luník IX. Kolem hasičů se shromáždilo na 200 Romů a kamením se trefovali do nich i hasičských vozů.“

Ačkoli se jedná o krátkou informaci, chybí zde vyjádření Romů k této události.

Na pomezí mezi články o romské kriminalitě a kriminalitě vůči Romům stojí další článek. *Policie šetří, kdo při potyčce zaútočil jako první* (22. ledna 2004, autor dk, str. 4, rubrika Česká republika, článek je umístěn v tmavém rámečku dole na stránce pod rubrikou Krátce)

Jedná se o krátký článek v rámečku pojednávající o incidentu mezi dvěma mladíky a skupinkou místních Romů, který se odehrál 20. ledna před

radnicí v Jeseníku. K případu se vyjadřuje ředitel jesenické policie Tomáš Kužel, jež informuje o tom, že případ se bude vyšetřovat jako trestný čin výtržnictví proti neznámému pachateli. Kužel odmítá potvrdit, že se jednalo o rasový útok na Romy, dále říká, že není jisté, kdo koho napadl. Zástupce Tomáše Kužele Pavel Henner potvrdil, že stejní dva mladíci, kteří Romy provokovali, byli odsouzeni k podmíněčnému trestu za napadení romské rodiny, a to před několika dny. Romové informaci o tom, že by vyvolali konflikt rezolutně odmítají.

Článek na první pohled vypadá objektivně, ale Romové zde dostali velmi málo místa k vlastnímu vyjádření, nemohli opodstatnit své tvrzení, čtenáře tedy nepřesvědčili o své nevině.

Hlavním problémem článků zabývajících se kriminalitou romské menšiny, je nedostatek prostoru jež je Romům věnován, nemohou vysvětlit důvod svých činů, případně se ospravedlnit. To pak podle našeho názoru vede ke zkreslenému pohledu na Romy.

Odsouzený za útok na Romy se pokusil o sebevraždu (23. ledna 2004, autor krč, str. 4, rubrika Krátce, článek je umístěn ve sloupečku v dolní polovině stránky vlevo)

Tento článek je pokračováním článku předešlého. Informuje o jednom z trojice útočníků, osmnáctiletém Martinovi S., jenž se pokusil o sebevraždu. K sebevražednému pokusu ho podle autora článku vedl zřejmě tlak veřejnosti a informace, že se svými dvěma společníky zřejmě opět poputuje před soud. Krajské státní zastupitelství se totiž rozhodlo k opětovnému projednání jejich případu. Státní zastupitelství v Bruntálu má zvážit, zda není na místě vyšší trest než tři roky s podmíněčným odkladem, jež dostali u soudu v Jeseníku.

Další článek se zabývá take stejným případem: *Mladíci, kteří napadli Romy stanou opět před soudem* (27. ledna 2004, autor ehl, str. 4, rubrika Krátce, článek je umístěn ve sloupečku vlevo v dolní polovině stránky)

Článek zcela jasně potvrzuje, že opakování je poměrně častou pracovní náplní novinářů, stejné umístění článku ve stejné rubrice a se stejnými informacemi, které jsou pouze lehce odlišně formulovány, je toho jasným důkazem.

Články zabývající se kriminalitou páchanou na Romech nejsou nikterak ojedinělé, což dokládá následující článek: *Muž napadl Romku přímo v autobusu* (10. září 2004, autor Pavel Hubka, str. 1, velký titulek, článek je umístěn vpravo na horní polovině stránky)

„Písek – Ze spáchání trestných činů hanobení etnické skupiny a výtržnictví je podezřelý dvacetiletý mladík. V linkovém autobusu ČSAD na trase Písek – Vodňany totiž napadl ve středu odpoledne jednadvacetiletou romskou ženu. Po výjezdu z Písku si mladá žena chtěla k podezřelému přisednout na volné sedadlo, ale muž ji vykázal a poté ji ještě verbálně napadl výrazy ‚ty černá svině‘ a podobně,‘ uvedla k případu okresní policejní mluvčí Hana Moltarová. Podezřelý před ostatními cestujícími ženu napadl ještě fyzicky. Nejdrívě ji udeřil pěstí do zad a poté do levé tváře. Ke zranění napadené sice nedošlo, ale i tak hrozí obviněnému trest odnětí svobody na dva roky,‘ doplnila mluvčí.“

Článek dále obsahuje informace o tom, že se případem bude zabývat komisař Služby kriminální policie a vyšetřování. Uvedena jsou též slova píseckého terénního pracovníka nadace Člověk v tísní Mateje Šarközy. Ten říká, že takováto napadení nejsou na Písecku příliš častá, dodává ale, že pokud slovní napadení nepřejde ve fyzické násilí, většinou je Romové ani neohlašují. Matej Šarközy vyjadřuje podiv nad tím, že ostatní cestující mladíkově útoku nezabránili.

Již umístění článku (první strana) a velký nadpis svědčí o jeho důležitosti pro novináře. Je to jeden z mála článků týkajících se Romů a kriminality, který informuje o Romech objektivně.

Za výhrůžky Romům čelí mladík obvinění (16. května 2006, autor čtk, str. 4, rubrika Krátce, článek je umístěn ve sloupečku vlevo v dolní polovině stránky)

„Ostrava - Devatenáctiletý muž z Ostravy vyhrožoval podle policie dvěma romským mladíkům smrtí kvůli barvě jejich pleti. Kriminalisté jej obvinili z násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci. Muž je stíhán na svobodě. Pokud se dostane před soud, může ve vězení strávit až tři roky.“

Tento článek je posledním ze článků informujících o útocích zaměřených proti romské menšině. Novináři z Českobudějovických listů se častěji věnují opačnému tématu, tedy útokům, jejichž pachatelé jsou Romové, informace o případech, kdy jsou Romové oběťmi se vyskytují většinou v podobě krátkých zpráv.

2. 3. Migrace Romů

Dalším velmi častým tématem, o kterém novináři píší v souvislosti s romskou menšinou je téma emigrace a imigrace. Novináři se většinou zabývají emigrací Romů z Čech do Velké Británie, popřípadě ze Slovenska do České republiky.

Články, jež jsou věnovány migraci Romů, podávají romskou menšinu ve většině případů jako skupinu lidí neschopných přizpůsobit se našim i zahraničním pracovním podmínkám, lidí, kteří se neumějí postarat o sebe a svou rodinu. Odchod Romů do Velké Británie je chápán jako snaha o získání finančních prostředků či lepších existenčních podmínek bez práce. Romové jsou prezentováni jako líní, hloupí lidé, o které žádná země nestojí a spíše se jich obává.

Slovenští Romové zaplaví Česko, tvrdí jejich předák (9. ledna 2004, autor čtk, str. 6, rubrika Svět v kostce, článek je umístěn v tmavém rámečku dole vlevo na stránce)

V článku je uvedeno, že romský předák Ladislav Fízík napsal ve čtvrtek 8. ledna v bratislavském listu Pravda, že stovky slovenských Romů se chystají odejít ze Slovenska do Belgie, Nizozemí, Finska, Švédska, Británie a hlavně do ČR. Klára Organová, zmocněnkyně slovenské vlády, k tomu uvedla, že Ro-

mové těžko seženou v Evropské unii práci, neboť nemají kvalifikaci a neumějí jazyk.

Článek vyznívá pro romskou menšinu záporně, potvrzuje špatné smýšlení o romské menšině. Podporuje v lidech názor, že práce není to, co Romy zajímá, že chtějí odejít kvůli snazšímu životu v bohatší zemi.

Hrozí invaze slovenských Romů (14. prosince 2004, autorka Libuše Frantová, str. 4, rubrika Česká republika, velký titulek, článek je umístěn nahoře na stránce)

Článek je doplněn tabulkou, která ukazuje kolik dostává vícečlenná rodina bez prostředků (na Slovensku 10 500 korun a v ČR 22 000 korun) a má sloužit coby upoutávka.

„Slovenští Romové doma živoří, protože slovenský stát před časem podstatně snížil sociální dávky, na nichž jsou mnozí závislí. Hledají cesty, jak se usídlit v Čechách, kde je sociální síť mnohem velkorysejší. Podle některých informací už se první slovenské rodiny usadily v Ostravě. Veřejnost, ale i řadu poslanců vyděsila zpráva v televizním zpravodajství, že rodiny slovenských Romů už měsíc po nastěhování k českým příbuzným v Ostravě získaly trvalý pobyt a dvacetitisícové sociální dávky. Pochvalovaly si, že je to dvojnásobně víc, než pobíraly doma na Slovensku.“

Dále je v článku uvedeno vyjádření komunistického poslance Miroslava Opálky: „To by bylo jasné zneužívání našeho sociálního systému.“ Ministerstvo vnitra tvrdí, že to není možné. Článek informuje o Romech velmi špatně a je ukázkou, že autor i občané se na Romy dívají s nechutí či dokonce se strachem. Článek o Romech informuje jako o vykradačích našeho státu.

Mnohé články informující o emigraci Romů do Velké Británie se vyjadřují nelichotivě nejen o Romech, ale i o občanech Velké Británie.

Britové ubližovali českým Romům (10. prosince 2004, autor bbc. news, str. 6, rubrika Svět, článek je umístěn ve spodní polovině stránky vlevo)

Uprostřed článku je rámeček s nápisem: Skandální postup britských úředníků.

„Londýn – Britští přistěhovalečtí úředníci diskriminovali na pražském ruzyňském letišti Romy, když jim bránili odcestovat do Británie a získat tam azyl. K tomuto závěru dospěli lordové – soudci, kteří tvoří nejvyšší britský soud. Informovala o tom BBC, která zveřejnila také vyjádření ochránců lidských práv – Jan Shaw (Liberty) řekl, že britská azylová politika byla stejně diskriminační, jako je diskriminační porušování lidských práv nejen v ČR. Kontroly na Ruzyni prováděli Britové od července 2001, aby eliminovali počet Romů žádajících v jejich zemi o azyl.“

Článek informuje o rasistickém postoji britských úředníků, o Romech zde nejsou podávány žádné negativní informace, otázkou však zůstává, jaké pocity článek ve čtenáři vyvolá. Snad ne pocit, že když můžou Britové, není tedy na odlišném pohledu na Romy nic špatného.

Británie chystá Romům zákazy (23. ledna 2004, autor čtk, str. 6, rubrika Svět, článek je umístěn v rámečku vpravo nahoře na stránce)

Tento článek se zabývá podobným tématem jako článek z 9. ledna. Informuje o tom, co uvedl britský deník Daily Express 22. ledna k odchodu Romů do Velké Británie. Daily Express doslova píše: „Ty, kteří přijdou na ostrovy po květnovém rozšíření Evropské unie jen za sociálními dávkami, čeká nepříjemné překvapení.“ Počet Romů, kteří do Velké Británie zamíří odhaduje Daily Express na 470 000, ještě v úterý odhadovaly podle autora článku tyto noviny 1,5 milionu Romů mířících do Anglie. V článku je dále uvedeno, že jedním z prvků tajných příprav Britských ministrů na invazi Romů je podle Daily Expressu právo vlády britský trh práce pro východoevropany uzavřít. Daily Express vyjadřuje požadavek, aby se Velká Británie přidala k Německu a Francii a trh práce pro nové členské země neotevírala. Deník hovořil také s konzervativním poslancem Jamesem Paicem, který uvedl, že jeho obvod má již teď dost Romů a vandrovníků.

Článek jasně ukazuje rasismus, který se britský deník a někteří politici Velké Británie vůbec nesnaží potlačovat a naopak jej dávají na odiv. Pro Romy však vyznění článku také není pozitivní, čtenáři jsou informováni o tom, že ani

Velká Británie nepřijímá Romy s otevřenou náručí, ba naopak, což je ospravedlňuje v jejich špatném názoru na Romy.

Britové mají strach z východního přívalu (29. ledna 2004, autor neuveden, str. 3, rubrika Téma, článek je umístěn v dolní polovině stránky)

Článek je doplněn fotografií Oxfordské univerzity a dvou studentů.

„Britský deník se včera přidal k listům, které kritizují vládu za to, že s rozšířením Evropské unie povolí práci všem občanům nových členských zemí. Daily Express hrozil svým čtenářům přívalem miliónů ‚zbídačelých Romů‘ z východu a tématem se v podobném duchu zabývají také listy The Sun nebo The Sunday Times. Nejde pouze o Romy, ale i o ostatní zájemce o místa ve Velké Británii.“

Dále je v článku uvedeno, že ve skutečnosti nejde o vládní rozhodnutí poskytnout cizincům práva na práci a na sociální dávky, ale o zákon, jež dává britské vládě právo uzavřít hranice, pokud by bylo přistěhovalců tak velké množství, že by ohrožovalo stabilitu britského trhu práce.

V tomto případě nejde pouze o strach Velké Británie z velkého přívalu Romů, ale o strach ze všech cizinců ochotných zde pracovat za nižší mzdu. Článek není ze strany autora zaměřený proti Romům, rasisticky se vyjadřuje Daily Express, který děsí své čtenáře invazí lidí neochotných pracovat a začlenit se do britské společnosti, k čemuž využívá termín zbídačelí Romové. Ve skutečnosti jde však o všechny potencionální přistěhovalce.

Tématem emigrace do Velké Británie se zabývá i článek, který následuje. *Slovenský Rom žádá v Anglii byt zdarma* (5. května 2004, autor Jiří Majstr, str. 6, velký titulek, článek je umístěn v horní polovině stránky)

Článek je doplněn obrázkem vah, u něhož je nadpis „Romové bez výhod“ a čtyři nejdůležitější body článku: První bod informuje o tom, že se slovenský Rom soudně domáhá bezplatného ubytování ve Velké Británii, další bod uvádí, že počet žadatelů o azyl z kandidátských zemí je 2000, třetím bodem je informace o tom, že Británie považuje Česko a Slovensko po vstupu do unie za bezpečné země, v posledním bodě autor uvádí, že od 1. května 2004

si čeští a slovenští žadatelé o azyl ve Velké Británii zde musí najít práci a nedostanou sociální dávky.

Dále je v článku uvedeno: „Slovenský Rom, který žije v Británii s rodinou ze sociálních dávek, se včera před soudem v Londýně domáhal prodloužení bezplatného ubytování. Začalo tak vůbec první přelíčení, které se týká romských uchazečů z nových členských zemí o azyl v Británii. Z České republiky a Slovenska jsou to stovky lidí. Slovenský Rom označovaný ve spisech pouze jako ‚H‘ se domáhá, aby byla prodloužena lhůta, po níž mu bude ještě poskytováno ubytování z veřejných prostředků.“

Dále se v článku píše, že Rom žije v Británii 6 let. Stejně jako na více než 2000 lidí z nových členských zemí se na něj vztahuje rozhodnutí britského ministerstva vnitra, že po prvním květnu musí opustit bezplatné ubytování, přijde o sociální výpomoc a musí se vrátit nebo začít pracovat.

„Britské ministerstvo rozeslalo tuto zprávu žadatelům o azyl už začátkem dubna. Británie nadále přijímá žádosti o azyl, ale pro občany z kandidátských a nyní členských zemí platí, že přicházejí z bezpečných států, tudíž na azyl většinou nemají nárok.

Právní zástupci ‚H‘ se před soudem odvolávají na zákony o ochraně lidských práv. Uvádějí, že neměl dost času, aby si našel práci a registroval se podle britských předpisů, a proto hrozí, že se ocitne bez prostředků a bez bydlení.“

Článek je viditelně zaměřen proti Romům, v podstatě se vysmívá Romům, kteří opustili Slovensko a Českou republiku a odstěhovali se do Anglie. V článku není uvedeno jakékoli vyjádření pana ‚H‘, není zde ani zmínka o tom, jak těžké může být práci ve Velké Británii najít, ani zda předpokládal pan ‚H‘ při hledání práce nějaké problémy. Z článku vyplývá, že pan ‚H‘ nepracoval celých 6 let, že celou tuto dobu žil na úkor státu a ani se nesnažil situaci změnit. Otázkou však zůstává, zda tomu tak skutečně je.

Následující článek o emigraci do Anglie v podstatě navazuje na předchozí. Pravděpodobně nikoho z nás nepřekvapí, že pro Romy opět vyznívá nelichotivě, což je jasné, hned po přečtení jeho názvu:

Čeští Romové v Anglii budou balit kufry (7. května 2004, autor Michal Olbrich, str. 6, velký titulek, článek je umístěn uprostřed stránky)

Uprostřed článku je obrázek vlajky Evropské unie, s popiskem: „EU rozšíření 2004“.

„Londýn – Čeští Romové v Anglii začnou balit kufry. Jako občané nového unijního státu od 1. května už nemají nárok na přiznání azylu, o který v ostrovní zemi žádali, a budou se muset vystěhovat z přidělených bezplatných bytů. Není ale dosud jasné, kdy to vlastně bude.“

Dále je v článku uvedeno, že Britské ministerstvo vnitra chtělo Romy vystěhovat co nejdříve, Londýnský soud však uznal námitky Slovenského Roma ‚H‘, že na zvládnutí této nové situace má málo času. Ředitelka dobrovolnické rady pro uprchlíky Maeve Sherlocková k tomu pro stanici BBC řekla: ‚Vyzývám vládu, aby ani jediného žadatele nevyhodila z bytu, než dostane šanci najít práci.‘ Podle článku je v Británii v současné době asi 2500 žadatelů o azyl z České republiky, Slovenska, Maďarska a Polska. Podle autora článku většinou Romové. Ve skutečnosti je však počet žadatelů mnohem vyšší. Britové evidují jen tzv. ‚hlavní žadatele‘, což jsou zpravidla otcové početných rodin. Neúspěšní žadatelé o azyl budou muset Británii buď opustit, nebo zde zůstat bez nároku na státní podporu a sociální bydlení. ‚Dá se předpokládat, že se spíš vrátí,‘ řekl David Frous z českého velvyslanectví.

Článek přistupuje k Romům podobně jako článek předchozí. Většina čtenářů bude mít dojem, že Romové nechtějí pracovat a žít ze státní pokladny se jim líbí mnohem více. Realita zde není podávána z komplexního pohledu, což je stálým znakem článků spojených s emigrací Romů.

Další článek se staví k Romům z trochu jiného hlediska a poprvé je ukazuje v lepším světle:

Romové se drtí anglicky, láká je práce venku (12. května 2004, autor Radek Šíma, str. 1, velký titulek, článek je umístěn nahoře vlevo na stránce)

„Jižní Čechy – Šanci získat práci v zemích Evropské unie usnadní znalost cizího jazyka. Pochopili to i někteří Romové, kteří se chystají na západ

od naší hranice hledat zaměstnání. Jejich touhu nemůže zkalit ani to, že takovou šanci našim občanům dosud umožňuje pouze Velká Británie, Irsko a Švédsko. Naopak se musejí Romové smířit s tím, že po vstupu ČR do unie už nemohou žádat v těchto státech o politický azyl. ‚Koupil jsem si anglickou mluvnici se základními frázemi. Už se umím představit, říct odkud jsem a vyjmenovat pár potravin,‘ chlubí se dvaadvacetiletý Jáno z Českých Budějovic. ‚Chtěl bych jít za prací do Anglie, tady jsem o ni už dlouho nezavadil. Učíme se proto společně ještě s několika kamarády,‘ vysvětluje.“

V článku je dále uvedeno vyjádření českého romského koordinátora Romana Slivky, který potvrzuje, že lepší vyhlídky na získání práce v zahraničí mají Romové, kteří ovládají jazyk a důležité je také vzdělání. Vyjadřuje se v tom smyslu, že Romové se o sebe musejí v cizině postarat sami.

Článek je víceméně objektivní, romská menšina dostala prostor k vyjádření, problém je pouze v autorově formulaci: „Pochopili to i někteří Romové“, či přímo ve slově „drtí“ v názvu. Podle našeho názoru je zde stopa jakéhosi výsměchu, který však není na místě.

Pouze jednou se v roce 2004 zabývaly Českobudějovické listy občanstvím ve vztahu k Romům.

Romové se oficiálně často hlásí k českému občanství (29. ledna 2004, autor Jan Olšakovský, str. 9, rubrika Jižní Čechy, článek je umístěn nahoře na stránce)

‚Českokrumlovsko – Koncem minulého roku mapovali zastupitelé jednotlivých obcí v regionu situaci a počet obyvatel v romských komunitách. Souhrnnou zprávu o stavu romských komunit v roce 2003 zaslali v polovině ledna zaměstnanci odboru školství, sociálních věd a zdravotnictví Městskému úřadu v Českém Krumlově na Krajský úřad v Českých Budějovicích.

Marek Nerud z odboru školství, sociálních věd a zdravotnictví k tomu říká: ‚Zpráva mapuje počet a sociální situaci příslušníků romských komunit na Českokrumlovsku. Akci iniciovali členové Rady vlády ČR pro záležitosti romské komunity.‘

V Českém Krumlově se k romskému občanství přihlásilo 1200 osob z toho 430 dětí. Více než 55% Romů žije v přeplněných bytech ale zbylý počet si zajistil kvalitní bydlení, 30% z nich žije romským způsobem života, 35% alespoň mluví doma romsky a 35% se zcela asimilovalo. Nerud dodal, že získaná čísla musíme brát s rezervou kvůli problémům s přihlašováním romského občanství, ale i kvůli odmítavému přístupu některých obcí.

Tato zpráva není přesná, protože mnoho Romů se hlásí k českému občanství, i když jsou příslušníky romské komunity. Národnost je volitelná, ne každý Rom má papírově nahlášené romské občanství.

V dotazníku rada vlády zjišťovala úroveň bydlení, zdravotní stav, vzdělání Romů, používání romského jazyka v běžném životě, migraci, kriminalitu nebo rasově motivované útoky na příslušníky této komunity.“

Tento článek je čistě informativní, není zde vyjádřen pozitivní ani negativní přístup k romské menšině, ale domníváme se, že nadpis článku zapůsobí na čtenáře spíše v pozitivním duchu.

Články zabývající se migrací Romů byly typické pro rok 2004, v roce 2005 a 2006 jsme se s nimi v Českobudějovických listech již nesetkávali.

2. 4. Pomoc Romům

Dalším oddílem článků v nichž se tisk zabývá romskou menšinou je pomoc Romům. Pomoc je Romům poskytována ostatním obyvatelstvem, potažmo státem. Ani zde však nenalezneme mnoho pozitivních článků. Ve většině případů jsou Romové popisováni jako občané neschopní se přizpůsobit, kteří potřebují, aby jim neustále někdo pomáhal, dával peníze a zjednodušoval život. Nalezneme však i výjimky, jakými jsou například články z Českého Krumlova, kde je přístup k této menšině poněkud odlišný od toho v Českých Budějovicích, což přináší své ovoce.

Mezi Romy se nikdo nehrne (7. května 2004, autor mb, str. 17, rubrika Českobudějovicko, článek je umístěn vlevo v horní polovině stránky)

„České Budějovice – Loni v srpnu avizovaný záměr města přiblížit se romské menšině prostřednictvím terénních pracovníků, zatím nebyl naplněn, ač jej náměstek primátora Tomáš Kubín považuje za nutnost. Úmysl zatím ztroskotává na tom hlavním – lidech, kteří by mezi Romy šli do ulic, pomáhali citlivě řešit jejich problémy a zároveň svým prostřednictvím integrovali tuto menšinu do většinové společnosti,“ říká Tomáš Kubín.“

Dále je v článku uvedeno náměstkově vyjádření k tomuto tématu, kde Tomáš Kubín sděluje, že zde nehrají roli peníze, ale nedostatek vhodných kandidátů na streetworkery. Dále uvádí, že terénní pracovníci jsou podle něj nutností, protože odjinud se Romům pomoci zřejmě nedostane.

Článek ukazuje problém reálně, jeho autor se však mohl navíc zabývat tím, proč lidé nechtějí pracovat s Romy. V tom případě by pravděpodobně dospěl k závěru, že svůj podíl na distancování se od Romů mají také média, která je prezentují ve špatném a často klamném obrazu. Můžeme začít u výše zmíněného názvu tohoto článku.

Pomocí Romům se ve svém středníku zabýval také Jiří Teper. *O romské samostatnosti* (12. května 2004, autor Jiří Teper, str. 2, článek je umístěn uprostřed stránky vlevo v rámečku - Středník Jiřího Tepera)

„S problémy romské komunity v naší zemi se o víkendu seznamovala předsedkyně monitorovacího výboru Parlamentního shromáždění Rady Evropy Josette Durieuová. S problémy romské komunity se u nás už seznamovala spousta lidí. Existují na to seznamování nejrůznější výbory, komise, podkomise a nadace, organizují se semináře a diskusní fóra. Až to někdy budí dojem, že naši Romové jsou jakýmsi zvláštním živočišným druhem, který musíme opatrně ohledávat a zkoumat. Řešení je přitom prosté a paní Josette Durrieuová se také nemusela seznamovat dlouho, aby na to kápala: ‚Romové si musejí sami stanovit, co chtějí v České republice dělat. Musí se stát aktéry osudu a začít se starat sami o sebe.‘ Teď by mne jenom zajímalo, jestli slova paní Durrieuové naši Romové zaregistrovali a jestli se podle nich hodlají řídit.“

Dále článek pokračuje stále stejnou nekonstruktivní kritikou romské menšiny. V souvislosti se sloupkem pana Tepera nás pouze napadá otázka: Když Romové řeknou, co chtějí, bude se náš stát snažit jim pomoci? A další otázka: Jak se vůbec může celá romská menšina domluvit na tom, co by bylo pro ně pro všechny vhodné, když to často neumí ani naši politici, ačkoli je jejich počet s romskou menšinou nesrovnatelný?

Romové získají od města míče (2. srpna 2004, autor map, str. 1, malý titulek, článek je umístěn vpravo dole na stránce)

Také tento článek se zabývá tématem pomoci Romům, zde se však autor nevyjadřuje o Romech nijak negativně, Romové jsou zde podle našeho názoru spíše pochváleni.

„Český Krumlov – Metr a dvacet centimetrů vysoký pohár za vítězství v celorepublikové romské lize na radní města zapůsobil. Odsouhlasili jsme pro FC Romo Český Krumlov příspěvek šest tisíc korun na dopravu na žákovský turnaj v Karlových Varech. Za vítězství v celorepublikové romské lize předáme týmu věčný dar – míče,“ sdělil starosta František Mikeš, který si od týmu zapůjčil pohár na jednání rady.“ Dále je v článku uvedeno, že na turnaj do Karlových Varů pojedou Romové v pátek, tato akce bude stát 22 tisíc korun. Trenér Rudolf Dunka vyjadřuje radost nad příspěvkem od města. Město také zvažuje finanční podporu týmu FC Romo hrajícímu okresní soutěž v Přídolí, Rudolf Dunka k tomu říká, že je to z toho důvodu, že jim v Krumlově a ve Větrní odmítli pronajmout hřiště.

Článek působí nezaujatě, je jedním z mála, který Romy nehaní a naopak ukazuje jejich úspěch.

Bát se dětí z dětských domovů na letních táborech je hloupost (3. srpna 2004, autorka Zuzana Kyselová, str. 9, rubrika Jižní Čechy, velký titulek, článek je umístěn na horní polovině stránky).

Článek je doplněn černobílou fotografií dětí na táboře, pod fotografií popis: „Na dětském táboře v Besednici razí jeho organizátoři heslo: Děti se

nesmí nudit a nesmí mít hlad! A tím se také řídí. Na snímku zelená družina v čele s vedoucí Hankou Dvořákovou při táborové hře o získání zlatodolů.“

Článek se zabývá problémy, které mohou mít Romské děti a jak se jim dá úspěšně vyhýbat.

„Besednice – Už sedm let jezdí na letní tábor nedaleko obce Besednice děti z dětských domovů z celé republiky. Polovičku osadníků tábora tvoří děti z běžných rodin. Letos se poprvé vedoucí tábora setkali s rasovou a národnostní nesnášenlivostí. Rodiče dvou dívek si své ratolesti po třech dnech odvezli – nelíbilo se jim, že tábor sdílí s dětmi z domovů, mezi kterými jsou i romské děti. „Jsem tady už počtrnácté. Když jsem poprvé vzal dětský domov, měl jsem z toho strach,“ vyprávěl Roman Kovařík, hlavní vedoucí tábora, který pořádá pražské Sdružení dětí a mládeže, Turistický oddíl Lvíčata. „Ale když pak tyto děti odjížděly, brečely a já také. Byly velice pracovité a všechny děti na táboře se navzájem braly normálně. Pravda, občas se najde někdo, kdo má nevhodné poznámky,“ dodal.

Ukázalo se, že spolupráce s dětmi z domovů je lepší a snadnější než s dětmi z rodin. „Navzájem se hlídají. Starší děti se automaticky starají o mladší – to se mezi ostatními dětmi moc nevidí. Mezi dětmi z dětských domovů panuje větší disciplína. Na děti z rodin dnes jejich rodiče často nemají čas,“ líčil Roman Kovařík.

Protože se jedná o tábor pro sociálně slabé děti, finančně jej podporuje ministerstvo školství a mládeže i Městský úřad Praha 6. Sdružení je nezisková organizace, vedoucí pracují pouze za „dobré slovo“. Přesto tábor o instruktory nouzi nemá. Odrostlé děti se sem rády vracejí, většinou právě jako oddíloví vedoucí. Například na 4. turnus přijede do Besednice Romka Nina Ferencová. „Teď je pracovně na tři roky v Anglii. Stýská se jí, tak tu bude dělat programovou vedoucí. Je to skvělá holka,“ ubezpečil Roman Kovařík.“

V článku je dále uveden krátký rozhovor s šestnáctiletým Martinem Bučkem z Dětského domova Klánovice. Říká, že v Besednici je poprvé a příští rok by sem jel rád jako instruktor. Oceňuje jídlo, i své táborové kamarády. O

táboře se pochvalně vyjadřuje i vychovatelka z Dětského domova Klánovice Jana Štěpánková. Říká, že některé děti po pobytu na táboře velmi pozitivně změnilly své chování.

Článek se podle našeho názoru týká všeobecně dětí z dětských domovů, ale vzhledem k tomu, že v domovech je značné množství romských dětí zároveň ukazuje, jak se může projevat nesmyslná národnostní nesnášenlivost. Článek ukazuje realitu a rozhodně nepodává o Romech negativní obraz, spíše naopak. Autorka článku i vyjádření táborového vedoucího vedou čtenáře k dobrému názoru na děti z dětských domovů potažmo i na romské děti.

Romští středoškoláci dostávají peníze (18. září 2004, autor mš, str. 2, poměrně velký titulek, článek je umístěn v dolní polovině stránky vpravo)

Pomocí Romům se zabývá i tento článek.

„Praha – V rámci projektu Podpory romských studentů středních škol, požádalo loni 672 žáků romského původu o finanční pomoc na studia. Obdrželi ji celkem na 139 středních školách. Jak nám sdělil Ondřej Gabriel z tiskového odboru ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, podpora, která činí zhruba 5000 Kč ročně se neposkytuje automaticky. „Žadatel musí svoji žádost náležitě odůvodnit sociálními podmínkami a schvaluje, respektive doporučuje ji komise krajského úřadu, jejímž členem je místní romský poradce,“ říká Ondřej Gabriel. Podle současné praxe jsou nároky na výši finančních prostředků dodatečně hodnoceny a peníze poskytovány ministerstvem školství. To je pak přiděluje krajům.“

V článku se dále uvádí, že podle krajského koordinátora romských poradců v Liberci ing. Josefa Holka by bylo lepší, kdyby o rozdělování prostředků rozhodovaly přímo krajské úřady, znají daleko lépe prostředí i žadatele. Dále Holec uvádí, že zkušenosti s projektem jsou velmi dobré, a že dělají vše pro to, aby tato pomoc nebyla zneužívána, v případě, že student studium neukončí, musí vrátit částku za měsíce, které zbývají do ukončení

ročníku. Tento projekt je zacílen na romskou populaci, v jeho rámci je však příležitostně poskytována pomoc i neromským středoškolákům.

Článek informuje o pomoci romským studujícím dětem, pro Romy je zde vyznění poměrně pozitivní, protože je zde ukázáno, že i romské děti jsou snaživé a chytré a pokud jim pomůžeme, mohou být velkým přínosem pro společnost.

Školení prvních romských pomocníků začala (7. srpna 2004, autor Milan Brabec, str. 14, rubrika Českobudějovicko, článek je umístěn uprostřed stránky vlevo)

„České Budějovice - Od středy 4. srpna absolvují zájemci o činnost takzvaného romského mentora odborná školení, na podzim začnou spolupracovat s Probační a mediační službou České republiky (PMS). Jejich úkolem bude vytvořit komunikační můstek mezi PMS a jejími romskými klienty.

Zkušenosti ukazují, že Romové potrestaní alternativními tresty (např. obecně prospěšné práce) vykazují nižší úspěšnost při vykonávání těchto trestů a odcházejí proto do vězení. „Jejich vůle vydržet alternativy je nižší. Svou roli hraje i dynamika příslušné romské skupiny, odlišnější systém hodnot, neříkám, že úplně jiný, než má majorita. Člověk z jejich řad je schopen s nimi komunikovat, spolupracovat“ – říká ředitelka českobudějovického střediska PMS Marie Roučková a osvětluje tak přínos mentorů.

Dalšími důvody selhání Romů při výkonu alternativního trestu také často bývá nedorozumění, neznalost předpisů a špatná orientace v předpisech.

V ČB najdou podle odhadu uplatnění 3 – 4 mentoři. Projekt vycházející ze zahraničních zkušeností připravilo Sdružení pro probaci a mediaci v justici (SPJ). Financuje ho EU.

V článku chybí vyjádření Romů, větší prostor pro paní Roučkovou, která by vysvětlila, proč mají Romové problémy a proč jsou jejich hodnoty odlišné od našich. Článek dělá dojem objektivity, ale ve skutečnosti v negativním smyslu ovlivní čtenářův pohled na Romy, i když to možná nebyl autorův záměr.

Romové vyžadují specifický přístup při sociální práci (9. srpna 2004, autor Milan Brabec, str. 15, rubrika Českobudějovicko, velký titulek, článek je umístěn uprostřed stránky)

Tímto tématem se Českobudějovické listy zabývaly již 7. srpna, článek navazuje na článek předchozí.

„České Budějovice – ‚Romská menšina je specifická skupina. Jejich pojetí pravidel společnosti je trošku jiné, odvíjí se od odlišného způsobu jejich života a sociálního zázemí,‘ konstatuje ředitelka českobudějovického střediska Probační a mediační služby ČR (PMS) Marie Roučková. Onu mezeru mezi většinovou společností a Romy by měli vyplnit romští mentoři, kteří budou od podzimu spolupracovat s PMS (Čbl 7. srpna). Z 280 případů, jimiž se PMS zabývala od počátku roku, se necelá polovina týká Romů. Většina případů je majetková trestná činnost.

Roučková se zdráhá přímo oddělovat Romy od ostatních klientů PMS: ‚Nevedeme si žádnou statistiku, kdo je Rom a kdo ne. Probační a mediační služba zaujímá postoj rovných příležitostí a navíc řada prvků, které mají naši klienti bez rozdílu, jsou stejné. S některými klienty z majoritní společnosti máme daleko větší potíže než s Romy, je to velmi individuální.‘ Připouští ale, že práce romských mentorů je potřeba. ‚Nemyslím si však, že je to nadstandardní služba, ale spíše reakce na určité potřeby, které vyplývají na základě našich zkušeností. S romskými klienty se musí pracovat trošičku víc. Například při obecně prospěšných pracích je jejich vůle vykonávat je nižší, hůře se motivují,‘ vysvětlila.“

Dále je řečeno, že zvláštní přístup vyžadují především romští mladiství, kteří mají zcela jiné postavení než jejich bílí vrstevníci. Mají již rodiny, jsou nezaměstnaní, práce s nimi vyžaduje odlišný přístup, podle Roučkové by využití mentora v této oblasti bylo ideální. Mentoři nebudou mít za úkol usnadňovat komunikaci pouze mezi PMS a jejími klienty z řad Romů, ale i mezi Romy a institucemi, kde Romové vykonávají tresty obecně prospěšných prací a často se setkávají s nepřátelským postojem. Článek je ukončen slovy Marie

Roučkové, která říká, že je zastáncem rovného jednání a barva pleti by podle ní neměla hrát roli. Romští mentoři by podle jejího názoru mohli hodně pomoci.

Myslíme si, že autor článku se zde nesnaží Romy nějakým způsobem kritizovat. Marie Roučková se snaží dát najevo svou podporu Romů, ale občas má její vyjadřování spíše opačný efekt, např. když říká, že s mnoha bílými klienty mají větší problémy než s Romy. Bohužel zde opět chybí vyjádření ze strany Romů.

Hájím Romy, ale varuji i před nešvary (8. dubna 2004, autor Jan Rychetský, str. 2, článek je umístěn dole na stránce)

Také tento článek se týká pomoci Romům, jedná se o rozhovor s vládním zmocněncem pro lidská práva Janem Jařabem.

„České Budějovice - ‚Na 150 tisíc Romů u nás ztratilo kvůli komunistické asimilaci řemesla, pohádky, písně, aniž si dostatečně mohli osvojit kulturní vzorce moderní společnosti,‘ tvrdí vládní zmocněnec pro lidská práva Jan Jařab. Vítá dnešní připomínku Mezinárodního dne Romů jako užitečnou pro celou společnost.“

Redaktor se Jařaba ptá, zda lze podle jeho názoru očekávat po rozšíření EU hromadné stěhování Romů do západních zemí, zda dokáže pan Jařab přistupovat k romské problematice ještě nezaujatě atd.

Jan Jařab odpovídá na otázky z pozice člověka, který uznává práva Romů stejně jako práva ostatních lidí, ale podle našeho názoru jsou otázky kladené autorem článku zaměřené proti Romům, snad v očekávání Jařabovy bouřlivé reakce, jíž se ovšem autor ani čtenáři nedočkali.

Romské děti by mohly mít domácího učitele (11. června 2005, autor Ivan Studený, str. 1, velký titulek, článek je umístěn v horní polovině stránky vlevo). Uprostřed článku je umístěn rámeček, v němž stojí: „Projevy rasismu v Českém Krumlově

Pracovníci Karlovy univerzity zpracovali v Českém Krumlově průzkum, kdy se ptali občanů, zda se osobně setkali s projevy rasismu.

Rok 2000 - 11% kladných odpovědí

Rok 2002 - 4% kladných odpovědí

Rok 2004 - 11% kladných odpovědí“

„Český Krumlov - V romském komunitním centru by se měli Romové více učit než si hrát. Tak je alespoň zaměřen nový projekt Komunitního centra pro Romy v Českém Krumlově, který upřednostňuje vzdělávání a poradenství.

„My bychom však ze všeho nejvíce potřebovali prostor pro volný čas. Je tu několik dětských romských souborů, které stagnují, protože se nemají kde scházet,“ poznamenal včera vedoucí romského sdružení Soužití v Českém Krumlově Štefan Milo. „O vznik komunitního centra, kde budeme rozvíjet svou kulturu usilujeme už dlouho, ale zatím se nenašel vhodný prostor,“ dodal.

Podle Jiřího Fajtla, ředitele společnosti ICOS, která zpracovala projekt komunitního centra pro Romy, by mělo centrum poskytovat dvojitý druh služeb. „Je to hlavně vzdělávání. Přímo do romských rodin by měl docházet učitel, který by například pomáhal s doučováním nebo by připravoval děti na přestup ze základní na střední školu. Druhou oblastí služeb je poradenství, pomoc při uzavírání pracovní smlouvy, ochrana lidských práv, zprostředkování rekvalifikace a podobně,“ vysvětlil Jiří Fajtl.“

Dále Jiří Fajtl vyjadřuje radost ze vzniku tohoto nového projektu, jež je podle něho začátkem, díky němuž se otázka romského komunitního centra dostane do povědomí společnosti. Českokrumlovská nezisková společnost ICOS podala ve čtvrtek 9. června projekt na vznik a roční provoz Komunitního centra pro Romy v Českém Krumlově. Od Nadace rozvoje občanské společnosti žádají tvůrci komunitního centra 50 000 euro, které nepůjdou přímo k Romům, ale budou přeměněny na služby, jichž budou Romové moci využívat.

Tento článek objektivně informuje o pomocné činnosti Romům v Českém Krumlově, jíž by se mělo inspirovat mnoho dalších měst. O romské menšině v Českém Krumlově se v Českobudějovických listech dozvídáme poměrně často, ale v mnohem pozitivnějším slova smyslu, než je tomu například v Českých Budějovicích.

Město zřídilo romskou třídu (24. září 2005, autor fl, str. 15, rubrika Českobudějovicko, článek je umístěn v horní polovině stránky v pravém sloupci)

„České Budějovice - Romská první třída funguje v Základní škole Máj II. Do rodného listu si ale nezapíše 1. září, jako ostatní první třídy. Vznikla až po zahájení školního roku. Podle náměstkyně primátora Vlasty Bohdalové (ČSSD) si ji vynutily značné mezery v připravenosti těchto školáků. Ti většinou nechodili do mateřských škol. ‚Bez tohoto opatření by se propast ve schopnostech dětí prohlubovala tak, že by se vzájemně brzdily,‘ vysvětluje opatření Bohdalová.

‚Argument je to rozumný, zarážející je však fakt, že na něco takového se běžně přichází již při zápisu, případně testu školní zralosti,‘ souhlasí s opatřením, ale kroutí hlavou letitá praktička.

Do třídy bylo zařazeno 19 dětí, o které se starají učitelka a dvě asistentky.“

Tento článek je věnován jednomu z nejdůležitějších témat, jež se týkají integrace Romů v ČR. Již proto by měl být obsáhlejší a měl by seznámit čtenáře s tímto problémem hlouběji. V článku by měl být vyjádřen postoj Romů k problémům vzdělávacího systému, zdůrazněn by zde měl být též laxní postoj většiny vzdělávacích institucí. Je známo, že romské děti mají ve školách problémy a to často především kvůli jazykovým bariérám. Romská první třída je v Českých Budějovicích první vlaštovkou, jíž by měly následovat ostatní. Vzdělání je totiž tou nejdůležitější věcí, jež romským dětem pomůže v začleňování se do stylu života, který po nich většinové obyvatelstvo žádá.

V článku se přímo neobjevuje žádné stereotypní vyjádření týkající se romské menšiny, podle našeho názoru je zde však dobře patrné skryté poselství o hloupých Romech, kteří nejsou schopni bez problémů zvládnout ani první třídu.

Častým tématem článků, které se týkají menšin, ať již jde o Romy, Vietnamce či Ukrajince, jsou problémy, se kterými se tito lidé musejí potýkat. Ani zde však redaktoři nebývají příliš objektivní.

2. 5. Problémy Romů

V tomto oddílu článků jsou Romové prezentováni podobně jako v oddílech již zmíněných. Čtenáři často získávají pocit, že jsou hloupí, nevzdělaní a nevzdělavatelní a líní, po přečtení článku „Vzniká z Máje nový Chánov” se pak mnozí čtenáři jistě leknou toho, s jakými kriminálními živly musí nebozí občané Máje bojovat. Musíme ale dodat, že všechny články týkající se problémů Romů takové nejsou, někteří novináři se naopak snaží o poskytnutí pozitivního obrazu romské menšiny. To, oč usilují, se jim však ne vždy podaří.

Amnesty kritizuje Česko za přístup k Romům (27. května 2004, autor neuveden, str. 4, rubrika Krátce, článek je umístěn ve sloupečku v levé dolní polovině stránky)

„Praha – Mezinárodní organizace pro lidská práva Amnesty International (AI) ve své letošní výroční zprávě opět kritizuje Českou republiku za špatné zacházení s Romy. Podle zprávy, kterou včera AI zveřejnila, se ho vůči Romům dopouštějí i policisté.“

Dále je uvedeno, že podle AI tvoří romské děti v ČR většinu osazenstva zvláštních škol a Romové u nás mají problém s nezaměstnaností.

Článek podle našeho názoru nabádá čtenáře k myšlence, že Romové se nesnaží ani o práci, ani o vzdělání a lidé z AI nemají potuchy, co vlastně říkají. Čtenář se většinou nezamyslí nad tím, že to u nás mají Romové těžké, ale nad tím, zda jsou lidé z Amnesty International na svém místě.

Další článek se též týká problémů s nimiž se musejí Romové potýkat, ale z poněkud jiné stránky: *Romové úlevy nedostanou, povinnosti musejí plnit* (10. dubna 2004, autorka Leona Fröhlichová, str. 9, rubrika Jižní Čechy, článek je umístěn v dolní polovině stránky vlevo)

„Prachatice – Dluhy na nájemném nemíní Romům dále radnice tolerovat. Upozornila na to místostarostka Hanka Rabenhauptová na setkání při příležitosti Dne Romů. ‚Žádáte byty, ale mnozí z vás přitom musejí počítat s tím, že budou v dohledné době z bytů vystěhováni,‘ poznamenala místostarostka. Právě bytová situace byla nejčastějším tématem, kterým se na setkání Romové zabývali.“

V článku je uvedena poznámka Ivana Biharyho, který řekl, že bydlí v malém bytě a poplatky platí, přesto nedostává větší, na to místostarostka odpovíděla, že bytů je příliš málo a někteří nemají žádný. Řekla také, že Romové musejí platit i poplatky za popelnice, či přestupky. Uvedla, že Romové nejsou jediní dlužníci, ale je jich mezi nimi mnoho.

Hlavní problém tohoto článku vidíme v tom, že se týká kulturní akce Dne Romů, ale důraz je kladen na problémy, které Romové mají a způsobují, Dni Romů se sice autorka věnovala na stejné stránce také, ale pouze fotografií s krátkým popiskem. Chybí zde vyjádření Romů.

Českokobudějovické listy píší o menšinách také v souvislosti s prací, většinou se však články týkají toho, že Romové pracují málo, nebo špatně. Chybí zde konstruktivní kritika a názor druhé strany, jak je ovšem v médiích častým zvykem.

Vyhodit Roma z kola ven může i nesplacený dluh (21. května 2004, autorka Leona Fröhlichová, str. 9, rubrika Jižní Čechy, článek je umístěn nahoře vlevo)

„Prachatice – Úklidová parta, která pracuje pro město, bude možná od 1. června chudší o jednoho romského pracovníka. Úklidovou četou tvoří sedm Romů, kteří tak dostali možnost nejen si vydělat peníze, ale také splatit své dluhy vůči radnici. ‚Zmíněný pracovník zatím nevyrovnal svůj dluh ve výši zhruba osmi set korun. Dostal poslední šanci, že zaplatí do pondělka. Pokud ne, rozvážeme s ním pracovní poměr. Především to, že si romští pracovníci splatí své dluhy vůči městu, bylo jedním ze základních předpokladů, proč město úklidovou četou zřídilo,‘ vysvětlila včera místostarostka Hana Rabenhauptová.“

Dále Rabenhauptová sdělila, že Romové mají o práci v úklidové četě zájem, a že pokud zmiňovaný pracovník odejde, existuje devět dalších Romů, jež by chtěli pracovat na jeho místě.

Článek podle našeho názoru informuje objektivně, až na to, že autorka mohla čtenářům sdělit, že ostatních šest Romů radnici dluhy řádně platí a nejsou s nimi žádné problémy, což by ovšem zřejmě nebylo pro čtenáře příliš zajímavé.

Romové chtějí pracovat, uvažují i o vlastní firmě (29. ledna 2004, autor Miroslav Fuchs, str. 10, článek je umístěn na stránce vlevo)

Tento článek je podstatně pozitivnější, než článek předchozí, to však neznamená, že by o Romech informoval stejným způsobem, jakým by informoval o ostatních občanech.

„Prachatice – S nečekanou iniciativou přišli za místostarostkou Prachatic Hanou Rabenhauptovou zástupci místní romské komunity Václav Biháři a Emil Olah. Chtějí založit v Prachaticích firmu, která by dala místním Romům práci.” Doposud se podle autora článku ve městě hovořilo o tom, že se místním Romům pracovat nechce a že nevyužívají příležitosti nabízené úklidovou firmou. Podle Václava Biháryho to není pravda, prachatictí Romové chtějí pracovat a nyní přicházejí s vlastním nápadem, který by měl dát možnost práce i mladistvým Romům, jak v úklidu města, tak např. při výkopových, pomocných stavebních a demoličních pracích. Iniciativu vítá úřad práce i město Prachatice. Rabenhauptová doporučila zástupcům Romů, aby nejprve začali na dobu 4 měsíců ve veřejně prospěšných pracích a pak se uvidí.

Jak jsme již řekli, článek o Romech neinformuje otevřeně negativně, ovšem hned jeho začátek ukazuje autorovo smýšlení o romské menšině - jakákoli iniciativa od Romů je překvapením.

Romka vysoudila na Rossmanu 50 tisíc (1. dubna 2004, autor pes, str. 4, rubrika Česká republika, článek je umístěn v dolní polovině stránky).

Článek je doplněn fotografií Renáty Kotlárové.

„Romka Renáta Kotlářová vyhrála spor s drogistickým koncernem Rossmann. Městský soud včera rozhodl, že se jí firma musí omluvit za diskriminaci a navíc zaplatit jako finanční satisfakci částku 50 tisíc korun. To vše kvůli tomu, že se personál odmítl s Kotlářovou bavit, když se ucházela v chebské pobočce firmy o zaměstnání.“

V článku je uvedeno, že žena požadovala 250 tisíc korun. Článek je podle našeho názoru velice negativní, myslíme si, že v tomto případě nebylo nutné informovat již v názvu tohoto článku o tom, že žena je romské národnosti. Čtenář se potom na celý problém dívá jinak. V článku bylo dále uvedeno, že žena je 2 roky nezaměstnaná, což podle našeho názoru není důležité. Článek je napsán způsobem, který čtenáře nabádá k myšlence, že žena chtěla bez práce přijít k penězům.

Vzniká z Máje nový Chánov? (25. března 2005, autor František Lippl, str. 17, rubrika Českobudějovicko, velký titulek, článek je umístěn uprostřed stránky)

Uprostřed článku je umístěn modrý rámeček - nadpis: Jak to vidí Českobudějovické listy. V rámečku stojí: „Sídliště Máj dlouhodobě spěje k podobě jakéhosi ghetta. Zda s přičiněním, či nepřičiněním města se zde vytváří, nebo nevytváří přímo Chánov, není podstatné. Alarmuje především fakt, že za dlouhou řadu let se nenašlo nic a nikdo, aby tomuto trendu dal červenou. Spíše se plasticky formuje obraz nápadně připomínající klasické filmové dílo - Sedm statečných.....“

„České Budějovice – ‚To je diskriminace, zase jenom na cikány řvete. My nic neděláme, všímejte si svých,‘ čítil se ve středu asi patnáctiletý cikán přistižený občanem Máje, jak plive před výtahem a schovává tužku. A na výťahových dveřích se skvěla čerstvá a perfektně vyvedená kresba dámského přirození. ‚To nic není, ten byl ještě slušný,‘ konstatoval pan Petr znalý poměrů na sídlišti. ‚Kravál, nepořádek, neurvalé chování, pokusy o krádeže, ale i napadení našich dětí, nejen to patří k již běžným jevům na sídlišti. Kdo měl rozum a

možnosti, již odtud dávno zmizel. Podívejte se kolem, za pár let tady bude Chánov.'

To, že jsou na Máji problémy, neskrývají ani lidé z vedení města. Chánov však odmítají. 'Tak dramaticky bych to neviděl, protože převaha našich lidí tam pořád je,' tvrdí primátor Miroslav Tetter (KDU-ČSL). Město podle něho na sestěhování cikánů nemá podíl, ani si nemyslí, že by dávalo ruce pryč od problémů bydlení v této lokalitě."

Dále se primátor města vyjadřuje k tomu, jak došlo k přestěhování velkého počtu Romů na Máj: „Do Chánova byli Romové městem plánovaně přestěhováni. Tady to bylo něco úplně jiného. Tady to udělali občané, protože v době, kdy jsme začali prodávat domy v oblasti Palačáku, kde byla poměrně silná romská komunita, ale byla rozptýlena do mnoha domů, tak si s nimi naši lidé začali vyměňovat byty. Lidem z Máje se naskytla jedinečná šance za relativně levný peníz si koupit dům v centru města.“

Autor dále píše, že stále více lidí Máj opouští a uvádí: „Zůstává otázkou zda se převaha postupně nepřesouvá na druhou stranu (...) ‚Zadlužili jsme se, ale postavili se na vlastní. Přece nenecháme dopustit, aby cikáni šikanovali naše děti. Začnou chodit do školy, ale do Máje určitě ne. Nedopustíme aby se problémy cikánů přenášely na naše děti,‘ vysvětluje maminka dvou dětí, která si společně s manželem pořídila bydlení v jiné části města a balí věci před stěhováním. A zatím z těch, co na Máji chtějí vydržet, zůstává pár statečných, kteří se nebojí řádění cikánů postavit.“

Dále se v článku píše, že počet lidí na sídlišti se nezmenšuje, o čemž podle autora svědčí například fakt, že popelnice na Máji nestačí pojmout všechen odpad. Primátor města uvádí, že na Máj se většinou načerno stěhují i lidé dalších národností, což pokládá za větší nebezpečí: „V některých případech nestojí stranou negativního chování ani naši lidé, výrostci, kteří si tvoří party,“ říká primátor.

„To že byli na Máji posíleny hlídky strážníků, podle místních nic neřeší. ‚Jednak je v ulicích až tak nevidíme, ale hlavně by musely být na mnoha

místech najednou a konat,‘ shodují se. I to je někdy problém. ‚Nenechám si zlikvidovat svou rodinu. Ano, mám strach,‘ říká od pohledu třicetiletý strážník.....“

Dá se říci, že pro tento článek jsou stereotypy ve zobrazování romské menšiny typické. Již na začátku jsou Romové zobrazeni jako hluchí, nepořádní a neurvalí zloději. Autor článku využívá citací jakéhosi pana Petra, jenž je „znalý“ poměrů na sídlišti, k tomu, aby popsal romskou menšinu v tom nejhorsším světle. I v případě, že pomineme neustálé opakování slova Cikáni, jež se pro označení Romů v Českobudějovických listech v jiných případech téměř nepoužívá, musíme se pozastavit nad opakovaným termínem „naši lidé“ či „naše děti“, který používá jak již zmíněný pan Petr, tak jistá maminka dvou dětí, která se podle autora právě stěhuje z Máje, a dokonce i primátor Českých Budějovic Miroslav Tetter.

V článku není dán absolutně žádný prostor pro to, aby se k problémům na Máji vyjádřili sami Romové, naopak lidé, kteří se staví proti Romům, jsou citováni téměř neustále. Ač autor článku nepíše doslovně nic o tom, že je rasista, své rasistické smýšlení v podstatě neskrývá. Ať již mluví o řádění cikánů, jemuž se na Máji dokáže postavit jen několik statečných, či o nejmenovaném policistovi, který si nenechá zlikvidovat rodinu, jeho stanovisko je zcela jasně zřetelné. Žádnou z citovaných osob se nenechává „zahanbit“ ani primátor města, který, podle svých slov, za největší nebezpečí nepovažuje Romy, protože převaha našich lidí na Máji stále je, ale další občany cizích národností, kteří se na Máj stěhují. Jako dovětek uvádí pan Tetter, že v některých případech se negativně chovají i naši lidé, což z jeho pohledu vypadá jako zjištění více než překvapivé.

Umístění článku i jeho velký nadpis jsou jasným signálem toho, že článek má být považován čtenáři za zajímavý a důležitý. Od Českobudějovických listů se zřejmě jednalo o dobrý obchodní tah.

V dalším článku autorka, stejně jako v již zmíněném článku Romové úlevy nedostanou, povinnosti musejí plnit, využívá Mezinárodního dne Romů k informování o nezaměstnanosti Romů:

Romové v Táboře neslavili, k tomu jim chybí práce (9. dubna 2005, autorka Alena Šatrová, str. 9, poměrně velký titulek, článek je umístěn vlevo nahoře na stránce)

Článek je doplněn barevnou fotografií, která znázorňuje usmívajícího se muže a ženu, popisek: „Milan a Anna Puškovi z Tábora (otec a dcera) včera neslavili. Jsou bez práce, o Mezinárodním romském dnu nevěděli.“

„Tábor - Žádné oslavy se nekonaly. Včerejší Mezinárodní romský den prožili samotní Romové jako každý jiný. O jeho existenci se dozvídali až z našeho dotazu.

„Vážně? O ničem nevím a tak slavím jen práci,“ smál se nad rozkopaným chodníkem Miroslav Pecha. Patří mezi šťastné, kteří mají příležitost si vydělávat. Takový „dárek“ by si k mezinárodnímu dni nejráději nadělil i Milan Puška s devatenáctiletou dcerou Annou. Oba jsou na podporách a peníze do rodiny přináší jen manželka. „O svátku nevím, protože teď mám plnou hlavu jen shánění práce. To má člověk úplně jiné myšlenky, takže jsem romský den vůbec nezaregistroval,“ potvrdil třiačtyřicetiletý otec tří dospělých dětí.“

Dále je uvedeno, že rodina pana Pušky Mezinárodní den Romů doma neslavila a ani to nepovažuje za důležité. Pan Puška v současnosti řeší především svou práci a nelibě nese, že jeho rodinu živí manželka. Jeho dcera dále dodává, že důležitější než svátek je pro ni byt a více peněz, aby se mohli s přítelem osamostatnit.

Ačkoliv se autorka zabývala tím, že tázaní otec a dcera nepracují, je v článku dán Romům poměrně velký prostor k vyjádření k jejich současné situaci, z čehož vyplývá nezaujatost článku. Tento článek je jedním z mála, jež prezentují Romy jako lidi s velkým zájmem o práci a lepší život.

Autorka dalšího článku se k romské menšině staví spíše negativně.

Objeví se dvojjazyčné názvy ulic? (13. května 2005, autorka Markéta Rytířová, str. 17, rubrika Českobudějovicko, článek je umístěn uprostřed dolní poloviny stránky)

„České Budějovice - Občané Zavadilky by teoreticky mohli pomoci tomu, že se v krajském městě objeví dvojjazyčné nápisy ulic a dalších veřejných prostranství, a to v romštině.

Zákon o obcích totiž umožňuje v tomto směru vyjít vstříc menšinám. „V obci, kde je nejméně 10% občanů hlásících se k jiné než české národnosti a 40% zletilých z této menšiny požádá peticí o uvádění názvu ulic v jazyce národnostní menšiny, je obec povinna jim vyhovět,“ cituje ze zákona matrikářka Eva Čečáková.“

Dále se uvádí, že k 1. 3. 2001, kdy proběhlo poslední sčítání lidu, bylo v Českých Budějovicích 97 339 obyvatel. Od té doby zde počet obyvatel klesl, občané Zavadilky se chtějí od města odtrhnout, čímž by počet obyvatel Českých Budějovic klesl o 500. K romské národnosti se v Českých Budějovicích přihlásilo 125 osob, ale jejich počet nelze podle autorky zjistit, dle odhadu jsou Romů v Českých Budějovicích řádově tisíce. Autorka článku píše, že to, oč usilují občané Zavadilky je možné uskutečnit i v Budějovicích: „Stačilo by tedy, aby něco přes 9 500 Romů z Českých Budějovic houfně nechalo změnit svoji národnost a následně 3 800 dospělých podalo petici.“

Z článku je patrná obava z toho, nač má každá menšina ze zákona právo. Jako by se autorka bála druhého - romského názvu ulic v Českých Budějovicích, také formulace: „Odhaduje se ale, že řádově jsou jich tisíce,“ zní poměrně hodně rasisticky. Z celého článku vyplývá obava z „rozpínající se“ romské menšiny.

Další článek informuje o romské menšině objektivně a navíc podporuje pozitivní pohled čtenářů na tuto menšinu. Jediným problémem je zde titulek, jež je nevhodný, na druhé straně však většinu čtenářů zřejmě zaujme.

Jak bída přiměla Romy podnikat v ráji (3. května 2006, autor Ladislav Kerekeš, str. 6, poměrně velký titulek, článek je umístěn uprostřed stránky)

„Hrabušice (od zpravodaje čtk) - Jako houby po dešti rostou v Hrabušicích penziony. Není divu, obec je bránou do dolin Slovenského ráje a turisté se potřebují někde vyspat. Co je ale překvapivé: Některé penziony vlastní Romové.

„Do podnikání nás dotlačila bída. Práci neseženete a z něčeho žít musíte,“ vysvětluje Eva Kroščenová, Romka z Hrabušic. Loni s manželem koupili dům, v bance si vzali úvěr a vrhli se do přestavby. Čerstvě vymalovaný a moderně zařízený dům teď slouží jako turistická ubytovna. Jezdí do ní hlavně Slováci, Poláci, ale i Češi.

„Ještě přibude kuchyně, letní terasa, hřiště a místo pro sezení u krbu,“ říká o svých plánech Eva Kroščenová. S návštěvníky jí pomáhá nejstarší dcera, která studuje na vysoké škole v Česku hotelový management.

„Mluví anglicky, německy i francouzsky a přes sezonu mi pomáhá jako provozní,“ uvádí čtyřicetiletá podnikatelka. Kroščenovští nejsou jedinými Romy, kteří se v Hrabušicích pustili do podnikání v cestovním ruchu. Stejně se rozhodli i Hrušcovští či Lipovští nebo rodina Zemanových.“

2. 6. Kultura Romů

Předposledním typem článků týkajících se Romů jsou články informující o Romech v podstatě pozitivně. Jedná se o kulturu, na níž se romská menšina v Jižních Čechách poměrně aktivně podílí.

V kulturním létu pokračuje Samson a romský folklor (9. srpna 2004, autorka Hanka Hosnedlová, rubrika Na vaší straně/publicistika, krátký článek je umístěn vlevo v horní polovině stránky)

„České Budějovice – Na radniční nádvoří bude umístěn další srpnový koncert letního projektu Kulturní léto 2004, který zajišťuje agentura Minerva společně s magistrátem města. Pořad se koná zítra od 20 hodin a hlavním protagonistou je písničkář Jaroslav Samson Lenk. Jeho letní program slibuje nejen

oblíbené hity z interpretovy tvůrčí dílny, ale i několik Samsonových novinek. Pro případ nepříznivého počasí je připravena i varianta pod střechem.

Ve čtvrtek pak cyklus pokračuje vystoupením skupiny Mulatčag, jejíž repertoár čerpá ze živelného romského folkloru. Začátek je rovněž ve 20 hodin.“

V článku je též uvedeno, jaké další skupiny se návštěvníkům do konce Kulturního léta ještě představí.

Podle našeho názoru je tento článek čistě informativní. Romská skupina zde není nijak vyzdvihována ani zatracována a myslíme si, že ani spojení živelný romský folklor není nikterak urážlivé.

Romové mají Miss (26. dubna 2004, autor Václav Šálek, str. 4, rubrika Česká republika, pouze fotografie v dolní polovině stránky a komentář pod ní)

„Titul Miss Roma České republiky roku 2004 získala v sobotu v Hodoníně osmnáctiletá šička Veronika Piskurová z Jihlavy.“ Dále je uvedeno, že první vicemiss se stala sedmnáctiletá studentka z Hodonína Zuzana Danielová, druhou vicemiss patnáctiletá Petra Gábrišová.

O nezájmu ostatních občanů o Romy svědčí to, že ačkoli je Miss ČR vždy obrovskou mediální událostí, Miss Roma nestála Českobudějovickým listům ani za článek, stejně jako následující událost ze Dne Romů.

Svátek slavili Romové na radnici (10. dubna 2004, autorka Leona Fröhlichová, str. 10, rubrika: Jižní Čechy, velká fotografie uprostřed stránky s nadpisem a komentářem)

„Čtvrteční odpoledne (8. dubna) patřilo v Prachaticích setkání zástupců města a Romů, kteří ve městě bydlí. Při příležitosti Dne Romů mohli Romové využít přítomnosti zástupců jednotlivých odborů a místostarostky a přednést svoje připomínky a podělit se o starosti, které jim život přináší.“

Myslíme si, že by bylo vhodné věnovat Dni Romů mnohem více prostoru, čtenáři by se mohli dozvědět mnohé zajímavosti.

Děti poznaly romské zvyky (16. prosince 2004, autor Ivan Studený, str. 10, rubrika: Jižní Čechy, článek je umístěn ve spodní polovině stránky)

„Centrum ochrany lidských práv pořádalo v letošním roce cyklus přednášek o romské kultuře pro děti v krumlovských základních školách.“

Tento projekt se jmenoval: Moji kamarádi Romové a svět kolem nás. Spolupracovala na něm světoznámá etnografka Eva Davidová, která již několik let věnuje romské problematice svou badatelskou i publikační činností. Vedle Evy Davidové se přednášek účastnil i romský písničkář František Černý, ten také vystoupil s dětskou skupinou Terni Gilori na závěrečném koncertě v českokrumlovské Boudě. Cílem projektu bylo nabídnout především dětem, ale i široké veřejnosti více informací o romské menšině. Podle Karla Tejčka, pracovníka C.O.L.P., bylo přijetí projektu ze strany škol vcelku vřelé, ačkoli jedna se odmítla zapojit do navazující výtvarné a literární soutěže.

Článek je nezaujatý, možná by však bylo vhodné sdělit zde nějaké poznatky, názory, výpovědi, ať již dětí či dospělých.

Další článek se týká romské miss roku 2005. *První jihočeská Miss Roma: S rasismem se umím vyrovnat* (28. května 2005, autorka Jarka Hálková, str. 9, rubrika Jižní Čechy, velký titulek, článek je umístěn uprostřed dolní poloviny stránky)

Článek je doplněn fotografií romské Miss, popisek: „Patnáctiletá Lenka Terkelová z Kamenného Újezda na Českobudějovicku se pyšní titulem Miss Roma Jižní Čechy.“

„Písek - Křehká černovláska se rozpláče štěstím. Emoce jsou tak silné, že slzy samovolně kapou na šerpu s nápisem Miss Roma Jižní Čechy. Když patnáctiletá Lenka Terkelová odjížděla z Kamenného Újezda do Kulturního domu v Písku, netušila, že se za pár hodin stane nejkrásnější jihočeskou Romkou. V sobotu za sebou nechala dalších osm finalistek.“

Dále se píše, že publikum na soutěži Miss Roma bylo temperamentní a „řvalo nadšením“.

Článek je ve své druhé části koncipován jako rozhovor s Miss. Otázky autorky jsou typické, např. První pocity? Kdo Vás přihlásil? atd. Dívka sděluje, že je šťastná, že nevyklučuje přihlášku na Miss ČR, že by si přála stát se

modelkou, zatím však zkušenosti s modelingem nemá. Dvě otázky se týkají zkušeností Miss s rasismem: Otázka: „Tato soutěž byla vyloženě romskou záležitostí. Kdybyste jednou zkusila Miss ČR, bála byste se rasismu?“ Odpověď: „Tak určitě by se něco objevilo. S tím my počítáme. Ale umím se s tím vyrovnávat.“ Otázka: „Pocítila jste rasismus na vlastní kůži?“ Odpověď: „Mám s tím zkušenosti. Zvlášť, když jsem byla malá holka. Ale trochu se tato situace zlepšuje.“

Co se týče kulturních událostí Romů, často je zmiňován velký temperament příslušníků romské menšiny. Typický je také malý rozsah článků věnovaných romským kulturním událostem, což je i znakem následujícího článku.

Romové roztančí areál výstaviště (14. července 2005, autor neuveden, str. 7, rubrika Jižní Čechy, článek je umístěn na pravém okraji ve středu stránky)

„České Budějovice - Desítky romských hudebních skupin z různých míst kraje spolu s čestnými hosty, finalistkou loňské soutěže Česko hledá SuperStar Martinou Balogovou a hudebníkem Antonínem Gondolánem vystoupí v sobotu 23. července od 14. hodin na českobudějovickém výstavišti.

Akce nazvaná Romské hudební jaro je součástí projektu českobudějovického občanského sdružení Nevo dživipen - Nový život. Řekla to mluvčí jihočeského kraje, pod jehož záštitou společně se statutárním městem se III. ročník festivalu koná.“

Problémy jsou už pryč, říká mladá romská miss (25. července 2005, autor Petr Lundák, str. 14, rubrika Českobudějovicko, velký titulek, článek je umístěn dole na stránce). Článek doplňuje velká černobílá fotografie Miss Lenky Terkelové

„České Budějovice - V sobotu se na Romském hudebním jaru byla podívat také čerstvá držitelka romské miss, kterou se stala patnáctiletá Lenka Terkelová, která bydlí v Kamenném Újezdě.“

Článek je rozhovorem autora s Lenkou Terkelovou. Tento rozhovor je zpočátku stejně jako běžné rozhovory se všemi Miss, pan Lundák se otázkami typu: Kdo vás přihlásil do soutěže? Jaké máte koníčky?, neprojevil nikterak kreativně. Poté se, stejně jako v prvním rozhovoru s romskou Miss, se autor zabývá tím, zda Lenka Terkelová pociťuje na vlastní kůži rasismus, na což se ovšem ptá nepřímou otázkou: „Pociťuješ sama nějaké problémy ze strany lidí?“ Poté pokračuje autor článku otázkou: „Takže není důvod, aby ses za sebe musela stydět?“ Tato otázka je podle našeho názoru velice nevhodná a tím, kdo by se měl stydět rozhodně není Lenka Terkelová.

Fotografie Evy Davidové vyprávějí o cestách Romů (7. března 2006, autorka Hanka Hosnedlová, str. 13, rubrika Publicistika, článek je umístěn na levém okraji ve středu stránky)

„České Budějovice - Romano drom čili Cesty Romů je název jedinečné expozice fotografií, která bude pro veřejnost otevřena ve středu v 16 h v radniční výstavní síni. Autorkou prezentované kolekce snímků z let 1956 až 1990 je přední česká badatelka v oblasti romistiky Eva Davidová, která již tři desítky let žije v Českém Krumlově. Na realizaci výstavy se podílí krajský úřad, město České Budějovice a Zdravotně sociální fakulta Jihočeské univerzity, k jejímuž 15. výročí vzniku byla vlastně akce uspořádána.

Eva Davidová se už od svých vysokoškolských studií jako jedna z prvních věnovala systematickému poznávání života a kultury Romů v našich zemích. Z 50. let pocházejí také první její snímky usedlých i olašských cikánských společenství, první zvukové záznamy hudby a autentického vyprávění. Zachycuje tak nejen tradiční romská řemesla a zvyky, ale i umělecky zajímavé portréty starých příslušníků těchto rodů.

Fotografie E. Davidové propojují vědeckou a sociologickou studii s uměním a citlivou výpovědí o tomto menšinovém etniku ze stránky, z níž je příliš neznáme. Její dílo, které nemá svou šíři a osobní angažovaností obdoby, se těší uznání odborných i laických kruhů. Výstava s romskou tematikou potrvá pouze do 29. března.“

Tento článek pojednává spíše o významné české badatelce Evě Davidové, přesto jej zařazujeme, protože její výstava se týká Romů a článek je velmi zajímavou pozvánkou na tuto akci, která mnohým z nás romskou menšinu jistě přiblíží.

2. 7. Lety u Písku

V souvislosti s pracovním táborem v Letech u Písku si dovoluujeme krátce uvést některé důležité okamžiky 2. světové války. Mnozí z nás ví jen velmi málo o romském holocaustu, proto bychom vás rády seznámily alespoň se základními fakty

Druhá světová válka byla krutým obdobím nejen pro populaci židovskou, ale i pro Romy. Stejně jako Židé, byli Romové v roce 1935 prohlášeni Norimberskými zákony za rasy cizí, neárijské krve. Tímto rokem počalo jejich pronásledování.

„Pro německý národ byla považována ‚cikánská krev‘ za nebezpečnější než ‚židovská krev‘.“²⁶ Plánem německých politiků bylo oddělení Romů od německého národa, jejich nedobrovolná sterilizace a využití k těžké práci až k jejich úplnému vymření.

Mezi většinou hlasů, které volaly po úplném zničení Romů se objevilo několik názorů, které se týkaly záchrany malé skupinky „rasově čistých Cikánů“. Mezi obhájce tohoto názoru patřil např. Dr. Ritter.

„Dr. Ritter doporučoval, aby jim bylo dovoleno žít podle jejich vlastních zákonů. H. Himmler přijal tuto myšlenku. Určitý omezený počet Romů, kteří žili v kmenových společenstvích, měl být ponechán naživu, jako jakýsi druh živého muzea.“²⁷

Nakonec nebylo nic z tohoto plánu v praxi uskutečněno a „rasově čistí Cikáni“ byli stejně jako „cikánští míšenci“ a osoby, které vedly cikánský způ-

²⁶ Šotolová, E.: Vzdělávání Romů. Praha, Grada 2000, str. 9

²⁷ Šotolová, E.: Vzdělávání Romů. Praha, Grada 2000, str. 10

sob života, vraždění a posílání do sběrných, koncentračních a pracovních táborů.

Roku 1939 zakázalo Romům ministerstvo vnitra jejich kočovný způsob života a nařídilo jim, aby se nejpozději do konce ledna 1940 trvale usadili. V případě, že tak neučinili, byli posíláni do kárných pracovních táborů. Nejvýznamnější pracovní tábory v dnešní České republice se nacházely v Hodoníně u Kunštátu a v dnes velmi často zmiňovaných Letech u Písku.

„Na území Německa byli v roce 1939 Romové zaregistrováni a vše bylo připraveno k jejich likvidaci. Ti, kteří nežili ve zvláštních táborech, museli zůstat na místech, kde se zdržovali a která jim byla přikázána policií. Na poradě organizované Heydrichem bylo rozhodnuto, že Německo musí být očištěno od Romů. Na základě výnosu bylo Romům zakázáno opustit svá bydliště a tábory. Bez zvláštního povolení nesměli cestovat. Eichmann, který byl pověřen deportací Židů, navrhl, aby ke každému transportu Židů bylo připojeno několik vagonů s Romy. S tímto návrhem Heydrich souhlasil. V květnu 1940 bylo deportováno z Hamburku a Brém do Belzoku v Polsku asi tisíc romských osob. Belzek byl primitivní tábor, kde si Romové sami museli postavit obydlí.“²⁸

Z dalších německých měst bylo do polských ghatt odtransportováno 1500 Romů. Všechny deportované osoby byly donuceny podepsat dokument týkající se jejich sterilizace v případě, že se vrátí do Německa.

V únoru a březnu roku 1943 přistoupilo Německo k hromadné likvidaci Romů, v průběhu těchto dvou měsíců bylo do koncentračního tábora v Osvětimi odtransportováno 11 400 Romů. Cikánský rodinný tábor se nacházel v Osvětimi II - Birkenau, tato část soustavy táborů byla založena roku 1942. V cikánském táboře bylo evidováno celkem 20 923 osob. V roce 1943 byl cikánský rodinný tábor z důvodu vysoké úmrtnosti a velmi špatných zdravotních podmínek zničen. Romové, kteří byli ještě schopni práce, byli převezeni do jiných

²⁸ Šotolová, E.: Vzdělávání Romů. Praha, Grada 2000, str. 11-str. 12

koncentračních táborů, ostatní, především ženy, děti a staří lidé, byli usmrčeni. V Osvětimi zahynulo asi 94% romských vězňů.

Zavražděna byla téměř celá populace Romů v Chorvatsku, Estonsku, Lotyšsku, Litvě a Srbsku. V Německu, kde před 2. světovou válkou žilo asi 36 000 Romů, přežilo pouhých pět tisíc osob, v Rumunsku zemřelo 36 000 Romů. V důsledku 2. světové války bylo v Evropě nacisty zavražděno více než 500 000 Romů.

Jiný byl osud romského obyvatelstva na Slovensku. Zde žila většina Romů usedlým způsobem života, kočovníky byli pouze Romové olašští. I na Slovensku však byli Romové diskriminováni. Všichni Romové byli donuceni se usadit a usedlí Romové museli přemístit své domovy na určená místa. Tato místa se nesměla nacházet v blízkosti veřejných cest. I na Slovensku byla zřízena pracovní střediska, do nichž byli Romové často zařazováni.

V roce 1944 byl v Dubnici nad Váhom zřízen zajišťovací tábor, kde bylo shromážděno více než 700 romských vězňů, z nichž více než třetinu tvořily děti. V táboře však vypukla epidemie skvrnitého tyfu. 23. února 1944 byli nemocní z tábora odvezeni k hrobu nad nímž byli zastřeleni.

V roce 1943 bylo Romům na Slovensku zakázáno jezdit dopravními prostředky, pokud nepředložili potvrzení o tom, že jsou zdraví a nepřenášejí jakoukoli nakažlivou chorobu, dále měli omezen vstup do některých měst.

V posledních letech války byli Romové na Slovensku postupně vyvražďováni, jak kvůli likvidaci romských osad, tak kvůli obviněním ze spolupráce s partyzány.

Po 2. světové válce nebyla valná většina Romů finančně odškodněna a vzpomínky na jejich pronásledování nejsou uvedeny na většině míst bývalých koncentračních táborů.

Ke vzpomínkovým aktům pořádaným v Letech u Tábora a k boji Romů proti blízkému nepříteli se novináři z Českobudějovických listů staví poměrně pozitivně. O setkáních Romů v Letech informují od roku 2004 stále častěji a

Lety jsou jedním z jejich hlavních témat týkajících se romské menšiny. I tady se však objevují dva problémy. Prvním z nich je, že všechny články jsou velice podobné, často se objevují rozhovory se stejnými lidmi, stále se opakují stejné informace a podobné jsou i fotografie. Druhým problémem je to, že Romové bývají občas zobrazeni jako lidé, kteří zbytečně bojují za nedůležitou věc, tedy za odstranění vepřína, jež je komplikované a drahé a zaplatit jej musí náš stát.

První článek, který se v roce 2004 v Českobudějovických listech objevil, byl poměrně nenápadný, později se však Lety u Písku staly velmi často diskutovaným tématem.

Za romské děti zazní modlitby (13. května 2004, autor lk, str. 10, rubrika Jižní Čechy, článek je umístěn vlevo dole na stránce)

„Lety – Dnes se koná u pomníku pietní akt romským obětem holocaustu za 2. světové války. „Setkání pořádá Výbor pro odškodnění romského holocaustu ve spolupráci s nadací Heinricha Bölla. Dnes ve dvanáct položíme k pomníku věnce a kněz bude sloužit mši svatou,“ uvedl předseda VPORH Čeněk Růžička. Po modlitbě přijdou na řadu projevy zúčastněných, pozváni jsou i zástupci politické scény.“

Obsahu článku se nedá nic vytknout, jeho umístění na čtenářsky neatraktivním místě, rozsah a hlavně vyznění celé akce, na kterou se nikdo z politických představitelů státu neobtěžoval dostavit však svědčí o nezájmu o Romy.

Zajít jednou za rok s věncem a postát, to je prázdné gesto (14. května 2004, autorka Lucia Kováčová, str. 1, článek je umístěn v dolní polovině stránky vlevo)

„Písek – včera v pravé poledne položili v Letech u Mirovic Romové, a nejen oni, věnce k pomníku obětí romského holocaustu za druhé světové války. Už roky Romové bojují za to, aby místo bylo pietnější a za odstranění blízkého vepřína.

„Stále jsme plně nedosáhli svého, vepřín je zde pořád. Plánujeme postavit kapličku, ale dokud nebudou naše požadavky vyslyšeny, nemůžeme začít,“ uvedl včera předseda Výboru pro odškodnění romského holocaustu Čeněk Růžička. Za všechny oběti sběrného tábora, které jsou zčásti pochovány právě v Letech, sloužilo několik duchovních mši svatou. Při ní vzpomněli nejen na oběti války, ale i na úsilí o zachování pietních míst. „Přijít jednou za rok, položit zde k pomníku květiny a postát tu, to je málo. Je to prázdné gesto. Stále se argumentuje stejně, nejsou peníze. Ale vidím při svých cestách, kolik za tu dobu vyrostlo honosných úřadů. K čemu taková okázalost a rozmařilost státu? Království scházejí peníze, proč tedy služebník chodí ve zlatém rouchu?“ Rozmlouval k přítomným při mši jeden z duchovních, také romského původu. Právě on se nakonec modlil za osvětlení mysli lidí „nahore“, kteří mají o zpietnění tohoto místa rozhodnout.“

Dále se autorka článku zmiňuje o tom, že nikdo z politiků se osobně nezúčastnil. Prezident, ministři i místopředseda vlády pouze poslali květiny prostřednictvím svých podřízených. Po pietním aktu se ještě konala vzpomínka na Romy, především děti, pochované na mirovickém hřbitově.

Tento článek navazuje na článek z předešlého dne. Článek je nezaujatý, je umístěn na první stránce, což zvyšuje jeho důležitost pro čtenáře, Lety se začínají stávat důležitým tématem. Za úvahu ovšem stojí počínání našich státních představitelů, kteří se romskou menšinou očividně příliš nezabývají a nebojí se dát svůj nezájem náležitě najevo.

Boj proti vepřínu Romové nevzdali (15. května 2004, autorka Lucia Kováčová, str. 8, rubrika Jižní Čechy, článek je umístěn v dolní polovině stránky vlevo v rámečku).

U článku je umístěna malá fotografie mužů s věnci před památníkem romského holocaustu.

„Nenjen Romové položili koncem tohoto týdne věnce k památníku romského holocaustu v Letech u Mirovic. Předseda Výboru za odškodnění rom-

ského holocaustu Čeněk Růžička opět připomněl, jak nutné je všemi silami bojovat za zrušení sousedního vepřína a zpietnění místa.“

Dále je uvedeno, že památník navštívil i německý novinář Marcus Poppe, květiny zaslal Václav Klaus a další politici.

Tento článek jasně ukazuje, jak oblíbené je u novinářů neustálé opakování již řečeného.

Romové podepisují petici za odstranění vepřína (9. dubna 2005, autorka Libuše Kolářová, str. 1, velký titulek, článek je umístěn vpravo v dolní polovině stránky, dále pokračuje krátkým sloupečkem na str. 9)

„Lety - Od včerejšího dne podepisují Romové petici za odstranění velkovýkrmny prasat v této obci na Písecku, která byla postavena v místech bývalého cikánského sběrného tábora. Ve válečných letech jím prošlo na 1300 Romů, 326 jich zemřelo, většinou na tyfus, ostatní byli odvezeni do fašistického koncentračního tábora v Osvětimi.“

Dále je uvedeno, že o den dříve, tedy 8. dubna, se u příležitosti Mezinárodního dne Romů sešlo několik desítek zástupců romských organizací u památníku v Letech. Zde je předseda parlamentu Romů Milan Ščuka seznámil s textem petice. Článek obsahuje vyjádření Milana Ščuky, jež zní: „Dodnes prasata znesvěcují místo utrpení a smrti Romů. Od devadesátých let se Romové dožadují odstranění prasečáku, aby se ukončilo hanobení obětí koncentračního tábora. Obracíme se s výzvou k veřejnosti doma i v zahraničí, na mezinárodní instituce, nevládní organizace, církve, významné osobnosti a všechny lidi dobré vůle.“

Článek obsahuje též vyjádření Jana Čecha, předsedy představenstva AGPI a. s., která velkovýkrmnu prasat vlastní. Čech uvádí, že v případě, že jim budou poskytnuty finanční zdroje, jsou ochotni velkovýkrmnu přestěhovat, ne však zrušit.

K tématu hovoří i romská koordinátorka Magistrátu hlavního města Prahy Božena Fílová: „Čekala jsem, že tady bude vybudována kaplička a

bariéra, která památník oddělí od vepřína. Zatím jsou tady stále jen studené kameny.“

V článku jsou uvedena také slova poslance Jaromíra Talíře (KDU-ČSL), podle kterých zde na sebe naráží zájem romské menšiny a podnikatelů.

Nakonec autorka uvádí, že součástí pietního aktu byla též mše, jíž sloužil pravoslavný arcibiskup pražský Kryštof.

Tento článek podává informace o boji Romů za odstranění vepřína ležícího v blízkosti místa bývalého pracovního tábora v Letech u Písku. V roce 2005 bylo v Českobudějovických listech zveřejněno poměrně mnoho článků informujících o tomto tématu z různých pohledů.

Paroubek je pro zrušení vepřína v Letech u Písku (30. dubna 2005, autor neuveden, str. 1, krátký článek je umístěn uprostřed dolní poloviny stránky)

„Praha - Premiér Jiří Paroubek (ČSSD) by se přimlouval za zrušení vepřína v Letech u Písku, který stojí v místech bývalého koncentračního tábora pro Romy, avšak obává se, že rychlé řešení problému nebude možné. Evropský parlament ve čtvrtek schválil rezoluci odsuzující diskriminaci Romů a Českou republiku zvláště požádal, aby vepřín z lokality odstranila.“

Dále se uvádí, že Paroubek je toho názoru, že z lidského hlediska by se mělo vyhovět a k problému si nechává zpracovat širší zprávu. Podle Cyrila Svobody je případ vepřína složitý, protože je zde mnoho právních problémů ve vlastnických vztazích. Dále se píše, že prezident Václav Klaus se domnívá, že o vepřínu v Letech by měla rozhodovat Česká republika, nikoliv Evropská unie, opačné stanovisko pak zastává německý europoslanec za SZ Milan Horáček. Článek uzavírá krátká věta: „Za války v táboře přišlo o život 326 lidí, asi polovina z nich byly děti.“

V článku jsou popsány pohledy politiků na vepřín v Letech u Písku, článek je krátký, chybí zde vyjádření Romů, avšak pokud si uvědomíme, jak často se téma Letů v Českobudějovických listech objevuje, není to příliš závažnou chybou.

Tři následující články byly v Českobudějovických listech uveřejněny v jediném dni. V této době jsou už Lety populárním a oblíbeným tématem, objevují se rozhovory se zástupci romské menšiny, s politiky, s pamětníky tábora v Letech. Škoda jen, že jiná témata se objevují velmi sporadicky.

Romové v Letech nejen vzpomínali (14. května 2005, autor neuveden, str. 1, krátký článek je umístěn vlevo uprostřed stránky, pokračování na str. 2 a na str. 7)

„Lety - Z šesti tisíc Romů, kteří žili na území dnešního Česka, jich druhou světovou válku přežila sotva desetina. V bývalém koncentračním táboře, který stál u obce Lety na Písecku, jich zemřelo 326, z toho zhruba polovina byly děti. Jejich památku si připomněli účastníci včerejšího pietního aktu, který uspořádaly Výbor pro odškodnění romského holocaustu a nadace Heinricha Bölla.“

Tento článek je pouze krátkou informací, jeho umístění však signalizuje jeho důležitost.

Fedor Gál: V Letech to smrdí (14. května 2005, autor Radek Gális, str. 2, článek je umístěn vlevo uprostřed stránky, článek je pokračováním článku ze str.1).

Článek je doplněn černobílou fotografií staršího elegantně oblečeného páru stojícího u památníku, se skupinou lidí stojící v pozadí, popisek: „Památku Romů, kteří za druhé světové války zahynuli v koncentračním táboře u obce Lety na Písecku, přijel včera uctít také Jan Vrba z Plavska u Jindřichova Hradce, jeden z posledních očitých svědků hrůz koncentráku. V roce 1943 se zde narodil, jeho sedmiletá sestra a dědeček zde však zemřeli.“ (foto: Libuše Kolářová)

„Spisovatel a sociolog Fedor Gál, který se narodil těsně před koncem války v terezínském ghettu, nemá rád oficiální svátky a pietní akty, ale zachovává si živý vztah ke všem místům, kde se za války dělo bezpráví. Navštěvuje je pravidelně - a jezdí i na místo bývalého romského koncentračního tábora v Letech u Písku.“

Článek je krátkým rozhovorem autora s Fedorem Gálem. Fedor Gál tvrdí, že Lety navštívuje již deset let a vyslechl zde mnoho ministrů kteří slibovali, že vepřín zmizí. Lituje toho, že lidé dokáží tak rychle zapomenout na zabíjení. Na konci článku říká: „Jsem optimista a žádný zapšklý skeptik, ale vím, že kdyby nastaly vhodné podmínky, tak lidi budou klidně zabíjet znovu.“

Rozhovor s Fedorem Gálem je dobrým nápadem Českobudějovických listů, rozhovory s významnými romskými osobnostmi se zde jinak téměř neobjevují. Čtenáři mají díky autorovi článku možnost zjistit, že Romové nejsou jen líní a hloupí, jak z mnoha článků vyplývá, ale mohou být i velmi vzdělaní a inteligentní. Článek má však, bohužel, malý rozsah.

Odstranění vepřína není jen bojem o minulost (14. května 2005, autorka Libuše Kolářová, str. 7, rubrika Jižní Čechy, článek je umístěn uprostřed horní poloviny stránky, článek je dokončením článku ze str. 1).

Článek je doplněn velkou barevnou fotografií elegantně oblečených lidí pokládajících věnec na památník a skupinou lidí s květinami v pozadí, popisek: „Květy k památníku obětí romského holocaustu u obce Lety na Písecku včera položili zástupci romských iniciativ a sdružení, nově založené Romské demokratické sociální strany, vlády, parlamentu, Jihočeského kraje, maďarského velvyslanectví v Praze a další.“

„Lety - Památník poblíž místa, kde stával tábor, odhalil před deseti lety tehdejší prezident Václav Havel. Stejnou dobu romské organizace usilují o odstranění nedaleké velkovýkrmy prasat. Jejich snahu podpořil nedávno Evropský parlament.“

Dále v článku stojí vyjádření předsedy Výboru pro odškodnění romského holocaustu Čenka Růžičky, jenž uvádí, že požádal německou vládu o finanční zajištění úpravy areálu bývalého koncentračního tábora, kde chce Výbor vybudovat místo velkovýkrmy naučnou stezku. Autor dále píše, že odstranění vepřína podpořili ve svých vystoupeních též vrchní zemský rabín Karol Sidon a místopředseda Senátu Petr Pithart: „Počínejme si tak, jako by zde zemřeli Češi, a nehleďme na to, že nás to bude něco stát,” připomněl Pi-

thart. Pietní akt se uskutečnil také u památníku na hřbitově v Mirovicích, kde je pohřbena polovina obětí letského tábora.

Další článek se zabývá opět vepřínem v Letech u Písku a názorem Romů na počínání současné vlády. Velmi důležitý je komentář Jana Vrby, který článek uzavírá. Pan Vrba dává najevo, že odstranění vepřína pro něj není hlavní prioritou, jak se v Českobudějovických listech často píše, většinou Romů jde především o důstojný památník a vhodný přístup politiků i společnosti k tomuto místu.

Romové se bojí, že vláda opět svůj slib nesplní (27. května 2005, autorka Libuše Kolářová, str. 9, rubrika Jižní Čechy, poměrně dlouhý článek je umístěn uprostřed stránky)

Článek je doplněn popiskem v modrém rámečku a fotografií.

Na fotografii je zobrazen muž v obleku pokládající květiny na památník, popisek: „V krátké době po uplynutí smutného výročí, které si připomínali Romové v Letech položením věnců, je na obzoru další z řady vládních slibů ke sjednání nápravy.“

V rámečku je uvedeno: „Od srpna 1942 do května 1943 prošlo táborem v Letech 1309 Romů. 326 jich zde zemřelo, další byli odvezeni do koncentračního tábora Osvětim.“

„Písek - Při pietních aktech u památníku obětí romského holocaustu v Letech zaznělo již mnoho žádostí představitelů romských iniciativ na zbourání velkovýkrmny vepřů. Ta byla vybudována v roce 1973 nedaleko místa, kde stával za druhé světové války internační cikánský tábor. Zaznělo zde také mnoho slibů ze strany vládních činitelů, poslanců a senátorů, že na pietním místě vznikne důstojný památník, připomínající 326 obětí letského tábora.“

Dále je v tomto článku uvedeno, že nyní dala slib vyřešit tuto otázku i vláda Jiřího Paroubka, podle Pavla Němce, ministra spravedlnosti a místopředsedy vlády, vláda zřejmě pozemek vykoupí.

„Záměr vlády známe jen ze sdělovacích prostředků, nikdo z vládních činitelů nás do současné doby nekontaktoval. Zastávám stále stejný názor.“

Chceme zachovat výrobu ve stávajícím objemu a pracovní místa pro daný počet lidí,“ vyjadřuje se technický náměstek ředitele a.s. AGPI Písek Václav Bohatý a dále říká, že pokud bude vláda na odstranění vepřína trvat, budou požadovat jako náhradu odpovídající výrobní kapacity v dané lokalitě a ve vazbě na ostatní výroby společnosti.

V článku je uveden také názor některých Romů, jež autorka článku oslovila. Ti se obávají, že záměr současné vlády je jen dalším z mnoha slibů. Všichni oslovení Romové se shodli na tom, že by na tomto místě měl stát důstojný památník, není však nutné bourat vepřín, který dává mnoha lidem práci.

Článek uzavírá komentář Jana Vrby, který se v letském táboře za války narodil, stejně jako dalších 35 dětí, z nichž je však naživu už pouze on: „V Letech zemřela moje sestřička a dědeček, přál bych jim stejně jako ostatním důstojný památník. Ale ne za cenu stamilionů korun. Ty by bylo lepší využít pro vzdělávání Romů a nové pracovní příležitosti.“

Národní strana chce památník v Letech (13. ledna 2006, autoři Libuše Kolářová, Martin Fiala, str. 1, velký titulek, článek je umístěn vlevo nahoře na stránce)

Začátek článku je napsán tučným písmem: „Představitelé Národní strany chtějí nedaleko velkovýkrmny prasat v Letech u Písku odhalit památník. Na pozemek patřící obci Lety už také složili obrovský žulový balvan.“

„Písek - Zatím je balvan složen u cesty vedoucí k památníku romským obětem holocaustu. Předsedkyně Národní strany (NS) Petra Edelmanová a volební lídr Jan Skácel chtějí již příští sobotu nedaleko velkovýkrmny vepřů odhalit památník s nápisem: ‚Zde je místo původního pracovního tábora Lety. Zde nebyl koncentrační tábor. Historie není otázkou výkladu, ale pravdy.‘

‚Nebyl to koncentrační tábor. Lidé tam zemřeli, nebylo jich moc a zemřeli na tyfus,‘ uvedl člen volebního štábu NS Pavel Sedláček. Za rasismus nejhrubšího zrna označil výroky zástupců NS předseda Výboru pro odškodnění romského holocaustu Čeněk Růžička. Předseda romského sdružení Dženo Ivan

Veselý označil Národní stranu za fašistickou. Někteří romští aktivisté jsou připraveni zabránit instalaci památníku NS vlastními těly.“

V článku jsou uvedena slova bývalého místopředsedy Rady vlády pro záležitosti romské komunity Matěje Šarközyho, který vyjadřuje své pobouření nad činem NS, dále však uvádí, že historikové by měli jednoznačně určit, o jaký tábor šlo.

Starosta Letů Rostislav Jandera uvádí, že ho představitelé NS žádali o povolení k umístění památníku, jež jim ale nedal, jak představitelé Národní strany lživě tvrdí. Dále se uvádí cena památníku a jeho dopravy.

Na konci článku autoři poznamenávají, že památník obětem romského holocaustu byl v Letech odhalen před jedenácti lety. Táborem u obce Lety prošlo od srpna 1942 do května 1943 dohromady 1309 Romů, a to jak mužů, tak žen a dětí. 326 Romů zde zemřelo, ostatní byli odvezeni do koncentračního tábora v Osvětimi.

Článek je nezaujatý, o požadavku Národní strany informuje objektivně, poznámka autorů na závěr je velmi vhodná, v článku by chyběla a podle našeho názoru značí pozitivní přístup k pietnímu místu v Letech.

Obec Lety žádá policii o odstranění kamene, ze svého to nezaplatí (14. ledna 2006, autor neuveden, str. 7, rubrika Jižní Čechy, velký titulek, článek je umístěn uprostřed dolní poloviny stránky)

Začátek článku je napsán tučným písmem: „Obec Lety na Písecku požaduje, aby policie odstranila kámen z místa bývalého koncentračního tábora, ze kterého chce Národní strana vytvořit pomník obětem druhé světové války.“

„Lety - Podle zástupců romských organizací zamýšlený pomník uráží památku obětí tábora. Policie případ vyšetřuje, zatím ale nebyl spáchán trestný čin, řekl to mluvčí písecké policie Michal Šteňo.“

Dále zde stojí vyjádření starosty Letů Rostislava Jandery, jenž, stejně jako ve výše uvedeném článku, tvrdí, že obec s umístěním kamene nesouhlasila. Proto také nebude obec platit za jeho odstranění.

Michal Šteňo uvádí, že zatím nebylo zjištěno podezření z trestného činu ani přestupku, protože kámen zatím policií odstraněn nebude. Čeněk Růžička z Výboru pro odškodnění romského holocaustu (VPORH) sděluje, že 21. ledna má být na kámen připojen nápis hrubě urážející památku obětí. Zástupci romských organizací žádají odstranění kamene a VPORH na 21. leden chystá setkání pozůstalých po obětech holocaustu.

Závěr článku tvoří slova Čenka Růžičky: „Kauzu nevnímáme jako konflikt romských sdružení a jakési okrajové politické strany. Jedná se o nebezpečný celospolečenský problém, a proto očekáváme důraznou reakci českých politiků.“

Článek navazuje na článek předchozí, je zde prostor k vyjádření pro zastávce zájmů Romů, pro starostu Letů i pro policii. Podle našeho názoru měl však autor zmínit i nápis, který má stát na kameni NS a počet obětí tábora v Letech. Článek by byl pak mnohem objektivnější.

Policie nebude chránit žulový kámen v Letech (18. ledna 2006, autor mf, str. 1, článek je umístěn uprostřed v dolní polovině stránky)

„Písek - Nacionalistická Národní strana včera faxem a mailem požádala policii o ochranu žulového kamene s nápisem ‚Obětem‘ u obce Lety, který v neděli prohlásila za památník. Podle vyjádření odborníků se o žádný památník nejedná. Kámen je na parkovišti v ochranném pásmu původního pietního místa umístěn protizákonně.“

Dále se píše, že Národní strana přesto doufá, že jí policie vyjde vstříc, jinak jsou její představitelé podle vlastních slov ochotni zajistit ozbrojenou ochranu svého majetku.

Podle tiskového mluvčí Policie ČR v Písku Milana Šteňo bude policie situaci průběžně monitorovat a v sobotu 21. ledna, kdy plánují zástupci NS odhalení svého památníku v Letech, zajistí policie veřejný pořádek.

Článek opět navazuje na články předcházející, je umístěn na místě zajímavém pro čtenáře, ale bohužel je velice krátký.

Peníze nejsou všechno (9. března 2006, autor Pavel Eybert (ODS) senátor za 13. obvod, str. 13, rubrika Publicistika / názory-názor politika, poměrně dlouhý článek je umístěn v pravé horní čtvrtině stránky)

„V blízkosti bývalého tábora v Letech na Písecku, v němž zemřelo přes 300 lidí a mnoho dalších z něj bylo transportováno do táborů smrti, stojí vepřín. Vepřín, který chce současná vláda zlikvidovat. Hlavně chce předvést, jak umí věci řešit. Řešit jakýmkoliv způsobem. A tak je vlastníkům firmy vyhrožováno, že když se nepodřídí podmínkám, termínům, výši odškodnění, bude s nimi ‚zatočeno‘! Kontrola za kontrolou a to by bylo, aby se něco nenašlo.

I kdyby cena za vykoupení vepřína odpovídala skutečné časové ceně, bylo by pro firmu velkou ztrátou uzavření tohoto provozu a to z mnoha důvodů. Pro vepřín, který má roční produkci 35 000 kusů prasat, odchovávají 35 000 kusů selat ve svých provozech v Přeštěnicích, v Manětíně a ve Smečně, které pro tuto činnost provozují. Kam je dají v momentě, kdy výkrmnu v Letech zavřou?“

Dále se autor zabývá problémem výstavby nového vepřína na jiném místě, otázkou co se selaty a prasnicemi v době, než se nový vepřín postaví, ztrátami, které by nastaly v tomto případě nejen vepřínu, ale i zemědělcům, od nichž vepřín nakupuje obilí. Za největší problém považuje Pavel Eybert zpřetrhání dodavatelsko - odběratelských vztahů, které už by nemusely být nikdy obnoveny.

Dále se v článku píše: „A tak, jestliže vláda trvá na tom, že v Letech vepřín nechce, má jen jednu šanci, jak hospodářský subjekt nepoškodit, nezlikvidovat. Postavit kapacitně shodný objekt se všemi povoleními, přípojkami, pozemky, jímkami na kejdu a co já vím, co ještě je zapotřebí tak, aby se firma mohla bez přerušení výroby přestěhovat. V jiném případě těžko můžeme hovořit o účtě k vlastnictví tak, jak o ní hovoří ústava a listina práv a svobod. Nevím, co by to stálo, jak dlouho by to trvalo, jsem však přesvědčen, že částku přesahující 800 miliónů Kč, která může být hodnotou majetku výkrmny v Le-

tech a cenou za vybudování památníku, je možné investovat smysluplněji a to třeba i ve prospěch romské komunity v Čechách.

Za zmínku stojí i skutečnost, že podobných situací, kdy v blízkosti, nebo přímo v prostoru válečného, nebo komunistického tábora či věznice, stojí kravín, vepřín, slepičárna, rekreační zařízení, hospoda nebo cokoliv, co někoho pohoršuje, jsou stovky, ne-li tisíce.

Vůbec nechci snižovat utrpení Romů, ale i ostatních občanů, kteří byli internováni za nelidských podmínek v táboře v Letech, ale likvidace vepřína, stojícího vedle místa, na kterém tento tábor stál, na jejich utrpení před lety nic nezmění. Památník, který je dnes umístěn v prostoru pohřebiště, kam byli ukládáni zemřelí z letského tábora je asi 600 metrů od vepřína. Když jsem tam byl před osmi lety vyslán Senátem, položit věnec k připomenutí utrpení těch, kteří zde za druhé světové války zahynuli, byl vepřín dobře vidět. Naposledy jsem památník navštívil v loňském roce na podzim. Mezitím v prostoru od vepřína k památníku vyrostly křoviny a stromy. Vepřín od památníku už prakticky vidět není. Tedy alespoň v době plné vegetace. Nenajde-li se nikdo, kdo vykácí tuto vegetaci, do budoucna tak bude na vepřín vidět čím dál tím méně i mimo vegetační období.

Nakonec se zmíníme o tom, co vedlo k založení tábora a jeho charakteru. V prosinci roku 1939 během dvoudenní sněhové kalamity bylo zničeno na 10 000 hektarů lesa v okolí Orlíka nad Vltavou a tak majitel lesů požádal na 5. odboru ministerstva vnitra, zda by nemohlo na jeho panství zřídit tábor a poslat do něj pracovní sílu. Takových táborů bylo v Čechách v té době už patnáct. Byli do nich svázeni přestupci zákona, osoby vyhýbající se práci. České protektorátní úřady žádosti vyhověly a tak v roce 1940 vznikl v Letech pracovní tábor, jehož jediným cílem bylo pomoci likvidovat lesní kalamitu. Na 200 Slováků, 640 českých vězňů, kteří sem byli přivezeni, nebyli z různých důvodů vhodní. Slováky bylo nutno platit, Češi nebyli v lesích použitelní pro věk, nechtějí kriminálníky pracovat, zdravotní stav. A tak došlo na Židy. Na základě předchozí zkušenosti sem byli dodáváni, tedy zatýkáni policií, chlapci a muži

od 16 do 45 let. V táboře měli být upracováni. Ostatní židovští občané z jejich rodin byli pozatýkáni později a transportováni rovnou do koncentračních táborů. Židé však také nebyli tou správnou pracovní silou. Lékaři, právníci, intelektuálové, ti se do lesa moc nehodili. Byli proto rychle deportováni do koncentračních táborů.

Došlo tedy na Cikány, jak se Romům říkalo. Do tábora určeného pro 380 lidí bylo umístěno na 2000 Romů, většinou celých rodin. Děti a starci v nelidských podmínkách přeplněného tábora rychle umírali, muži však byli kvalitní pracovní silou. Koho neskosila nemoc a pracovat již nemohl, skončil v Osvětimi. Konce války se v Letech dožilo jen několik příslušníků tábora.

Tuto smutnou část naší historie objevil v třeboňském archivu Paul Polansky a v roce 1999 mu vydalo nakladatelství Fedora Gala jeho knihu „Bouře“, která celou historii vzniku a trvání tábora v Letech popisuje. Nikdo však o ni nestál a časem skoro celý náklad zničila voda z prasklého vodovodu.

Zavírat oči před vlastní historií, byť nepříjemnou, nikomu neprospívá. Tvrdit však, že novou křivdou, zbouráním vepřína, zmenšíme křivdu spáchanou dříve, je čirý populismus, který ve skutečnosti nikomu neprospěje, ale jen ublíží.“

Tento poměrně rozsáhlý článek uvádíme téměř v plném rozsahu, protože jeho autor se na problém tábora v Letech u Písku dívá poněkud jinak, než zatím bylo v Českobudějovických listech zvykem. Tento článek, ač je určen především vepřínu v Letech u Písku vypovídá o Romech negativně. Je možné, že to není autorův záměr, ale článek skrytě popisuje Romy jako skupinu, která žádá po České republice velké množství financí a snad i porušení zákona, kvůli zbytečné věci. Někteří Romové opravdu odstranění vepřína žádají, ale velké množství romských lidí žádá především úctu k místu bývalého pracovního tábora a zájem o romský holocaust.

Romové politiky nepozvali (10. dubna 2006, autorka Jarka Krejčová, str. 23, rubrika Čtení pro Jihočechy, článek je umístěn uprostřed stránky)

Článek doplňuje barevná fotografie dvou mužů a kněze pokládajících věnec k památníku, v pozadí stojí druhý kněz a přihlížející lidé, popisek: „Bohoslužba v Letech. Mladí Romové z Rokycan Štefan Malík a Lukáš Giňa pokládají věnec k památníku v Letech na Písecku, kde býval za druhé světové války romský sběrný tábor. Pomáhá jim romský pravoslavný kněz David Dudáš, který byl v sobotu jedním ze čtyř kněží, kteří zde u příležitosti Mezinárodního dne Romů sloužili zádušní bohoslužbu.“

„Lety – ‚Scházíme se tu počtvrté a doufáme, že tradice bude pokračovat.‘ To uvedl v sobotu odpoledne romský pravoslavný kněz David Dudáš, když se připravoval u památníku v Letech na Písecku na zádušní pravoslavnou bohoslužbu pod širým nebem.

Akce bez přítomnosti politiků se konala u příležitosti Mezinárodního dne Romů. Sešlo se zde na pětadvacet lidí. Právě památník v Letech připomíná tragický osud Romů, kteří za druhé světové války zahynuli v místním sběrném táboře.“

Autorka dále píše, že Lety jsou již delší dobu v souvislosti se svým památníkem poměrně častým tématem, mluví se především o vepřínu, o jehož odstranění či přemístění Romové žádají. Autorka uvádí, že řada politiků využila vepřín i pro svou předvolební kampaň. K tomu podotýká David Dudáš, že tato akce je bez politiků a soukromá, žádný politik nebyl pozván.

V závěru článku se jeho autorka ptá dvou mladíků, kteří pokládali věnec, Štefana Malíka a Lukáše Gini, co si myslí o mezinárodním dni Romů a o romské komunitě. Chlapci odpovídají: „Takový den je určitě potřebný. Na druhou stranu si myslíme, že Romové mají pořad co dohánět. Potřebujeme hlavně vzdělání.“

Tento článek je zajímavý především krátkým rozhovorem autorky se dvěma romskými chlapci, jež je umístěn v jeho závěru. Ukazuje se, že pokud dají novináři příslušníkům menšiny prostor pro vyjádření, působí články pro menšinu mnohem pozitivněji. Kdyby tímto způsobem postupovali novináři

častěji, snížil by se pravděpodobně počet negativních stereotypů jak přímo ve člancích, tak i v názorech čtenářů.

Ani v následujícím článku se neobjevuje stereotypní zobrazování romské menšiny, jeho název je však pro Romy zabarven negativně. Název článku vypovídá o tom, že Romové nechtějí mít muzeum s někým dohromady, chtějí pouze své vlastní. Tento názor je později v článku odůvodněn, navíc je zde uvedeno, že společné muzeum nepodporují pouze někteří Romové, slůvko někteří se podle našeho názoru mělo objevit i v názvu následujícího článku.

Zřízení společného muzea Romové nepodporují (11. dubna 2006, autorka Libuše Kolářová, str. 1, velký titulek, článek je umístěn ve spodní polovině stránky vlevo)

„Písek/Praha - Na včerejším setkání zástupci Federace židovských obcí seznámili ministra kultury Vítězslava Jandáka s návrhem, aby v písecké synagoze bylo muzeum holocaustu. „Uvažujeme o tom, že by zde mohla být také část věnovaná utrpení Romů za druhé světové války. Vždyť nedaleko je obec Lety, kde byl za druhé světové války sběrný tábor pro Romy,“ uvedl tajemník Federace židovských obcí Tomáš Kraus.

Část Romů však této myšlence není nakloněna. „Chceme, aby se informace o romském holocaustu dostaly mezi co nejvíce lidí. Proto usilujeme o to zřídit dokumentační středisko v Praze. Spousta důležitých dokumentů o utrpení Romů je stále ještě ukryta v archivech, nespočet rozhovorů pamětníků je nahraných na páskách. Jsou tam až neuvěřitelné osudy, které by měla veřejnost znát. Zpracovat a zveřejnit takové množství materiálů může jen dokumentační středisko a ne muzeum,“ řekl včera předseda Výboru pro odškodnění romského holocaustu Čeněk Růžička.“

V článku se poté krátce popisuje historie písecké synagogy, její současná rekonstrukce a možné způsoby jejího kulturního využití.

Romové dále čekají na verdikt o vepřínu (15. května 2006, autorka Libuše Kolářová, str. 1, článek je umístěn v horní polovině stránky vlevo).

Článek je doplněn malou barevnou fotografií muže pokládajícího květiny k památníku, popisek: „V sobotu položil věnec u památníku romských obětí v Letech u Písku i Čeněk Růžička.“ (Foto Pavel Hubka VLP)

Pod nadpisem napsáno tučným písmem: „Úřad vlády již připravil konkrétní návrhy řešení. V Letech v sobotu vzpomínali příbuzní na oběti zdejšího sběrného tábora.“

„Lety - Tragický osud Romů, kteří byli za druhé světové války vězněni ve sběrném táboře u této obce na Písecku, si v sobotu v poledne přišli připomenout Romové z různých míst republiky, politici i zástupci nevládních organizací. Mezi květinami u památníku byly také věnce prezidenta republiky Václava Klause, slovenského a německého velvyslanectví.“

Dále je uvedeno, že památník byl odhalen před jedenácti lety na místě bývalého sběrného tábora, a že stojí v blízkosti vepřína, o jehož odstranění již dlouhou dobu Romové usilují. Čeněk Růžička, předseda Výboru pro odškodnění romského holocaustu uvedl, že, dle neoficiálních informací, by již úřad vlády měl mít připraveny konkrétní návrhy, z nichž jeden by pro Výbor mohl být přijatelný.

„Památník bez blízkosti vepřína si přeje také Jan Vrba z Nové Bystřice, který se v letovském táboře narodil. „Moje starší sestra byla první obětí letovského tábora. Maminka mně často vyprávěla o strašlivých hygienických podmínkách. Tatínek dostal tyfus, ale díky pomoci lékaře přežil,“ říká Jan Vrba, kterého do Letů doprovodila jeho dcera Jana Hubková.

Každoročně přijíždí k památníku Kateřina Jacques, ředitelka sekce pro lidská práva a rovné příležitosti úřadu vlády. „Je důležité, abychom vyjádřili našim spoluobčanům, jejichž předkové v táboře trpěli a zahynuli, úctu a slova uznání. V pracovní skupině při úřadu vlády se snažíme najít řešení, které by odpovídalo představám Romů a zároveň nepoškodilo firmu, která velkovýkrmnu provozuje,“ připomněla Kateřina Jacques.

Od srpna 1942 do května 1943 prošlo Lety 1309 Romů, 326 jich zde zemřelo, ostatní byli odvezeni do koncentračního tábora v Osvětimi.“

Tento článek se v ničem podstatném neodlišuje od většiny ostatních článků věnujících se bývalému táboru v Letech u Písku. Opět je zde citován Čenek Růžička, následují slova pamětníka Jana Vrby, jenž si, podle autorky, oproti dřívějšímu článku vepřín v blízkosti Letů nepřeje. Článek je opět doplněn fotografií muže pokládajícího k památníku květiny. Jedinou novinkou je uvedené vyjádření Kateřiny Jacques, ředitelky sekce pro lidská práva a rovné příležitosti úřadu vlády.

Závěr

V úvodu naší práce bylo řečeno, že jejím hlavním cílem je především ukázat, jakým způsobem a pomocí jakých prostředků informují média své čtenáře o romské menšině a tím pomáhají utvářet jejich názor na ni. Myslíme si, že tento úkol práce splnila, díky obsahové analýze článků publikovaných v Českobudějovických listech se čtenář seznámí s nejčastěji používanými mediálními stereotypy, které se týkají romské menšiny, je mu názorně ukázáno, jak malý prostor je určen pro vyjádření Romů samotných a o jakých tématech se v souvislosti s romskou menšinou píše.

Tato práce je určena jak mediálním konzumentům, tak i novinářům samotným. Každý z nás by v současné době již měl umět analyzovat informace, které mu média zprostředkovávají, posuzovat jejich pravdivost a objektivitu, všichni musíme pochopit, že to, o čem jde všem médiím především, není informovat, nýbrž dobře prosperovat. Z tohoto důvodu se většina médií snaží k nejrůznějším otázkám přistupovat s podobnými názory, jaké zastávají i jejich respondenti.

V Jihočeském kraji je přístup většinového obyvatelstva k romské menšině převážně negativní, což dokazují i závěry empirického šetření nazvaného „Postoje k národnostním a etnickým menšinám v Jihočeském kraji“, které bylo provedeno v roce 2004 Lubomírem Pánou, Tomášem Fantyšem a studenty Vysoké školy evropských a regionálních studií, o. p. s. v Českých Budějovicích, v rámci práce Lubomíra Pány „Vztah české majority k národnostním menšinám“. Ze šetření vyplývá, že majoritní obyvatelstvo vnímá Romy jako relativně hloupé, líné, nevzdělané, ošklivé a poměrně nebezpečné. Názor občanů majoritní společnosti v Jihočeském kraji se tedy shoduje s negativními stereotypy, které jsou pro popis romské menšiny často používány v Českobudějovických listech. Tím se však dostáváme do jakéhosi začarovaného kruhu, v němž se negativní postoj čtenářů Českobudějovických listů k Romům promítá do obsahu článků tohoto periodika a naopak.

Již jsme uvedly, že úloha mediální gramotnosti, tedy schopnosti rozumět mediálním sdělením a umění analýzy informací je v dnešní době nezastupitelná. I z naší práce by mělo být patrné, jak velký vliv mají média na společnost a její utváření. Pokud budou novináři nadále prezentovat romskou menšinu spíše negativním způsobem, postavení Romů v České republice se jen těžko změní. Samozřejmě nechceme tvrdit, že negativní pohled většinové společnosti na Romy je způsoben pouze médii, ale spolu se změnou pohledu společnosti na tuto menšinu by se měl měnit i pohled médií. Novináři by se měli snažit především o to, dát Romům samotným více prostoru pro jejich názory, psát o Romech i v souvislosti s jinými tématy, než jak tomu bylo dosud a neuvádět jejich etnickou příslušnost ve věcně irelevantních případech. Mediální konzumenti by se měli pokusit o poznání příslušníků romské menšiny dříve, než je pod vlivem negativních článků bez milosti zavrhnou, i přesto, že jejich osobní zkušenosti s Romy jsou minimální.

Na závěr chceme říci, že média, v našem případě Českobudějovické listy, nepíší o Romech pouze negativně, objevují se i články informující o úspěších příslušníků romské menšiny, v Českobudějovických listech jsou to především články pojednávající o romské menšině v Českém Krumlově. Těchto článků je zatím mnohem méně než článků, které o Romech informují negativně, věříme však, že podíl pozitivně či obecně laděných článků se bude v budoucnosti nadále zvyšovat a byly bychom velmi rády, kdyby k tomu přispěla i tato práce.

Zdroje

Romano voďi (romská duše) – měsíčník

www.romea.cz

www.dzeno.cz

www.volny.cz/dzaniben

www.romove.osf.cz

www.infoservis.net/download/ocerneni-kor03.pdf

časopis Nový prostor (konkrétně č. 136; 7. dubna 2003)

www.mez.bloguje.cz

www.ceska-media.cz

www.rozmanitost.cz

www.rsf.org

www.mediazurnal.cz

www.mez.bloguje.cz/9989_item.php (Romové-pachatelé nebo oběti)

Burton, G., Jirák, J.: Úvod do studia médií. Praha, Barrister&Principal, 2001.

Nekula, M.: Titulková xenofobie. Čeština doma a ve světě. Praha 1995

Etické stereotypy a jejich artikulace v češtině (in: Sborník prací FF MU, Brno 1999).

Jirák, J., Köpplová, B.: Média a společnost: stručný úvod do studia médií a mediální komunikace. Praha, Portál 2003.

Petra Klvačová, Tomáš Bitrich: Jak se (ne)píše o cizincích v českém tisku. Multikulturní centrum Praha, o.s. 2003.

Sirovátka, T.: Menšiny a marginalizované skupiny v ČR. Brno, Masarykova univerzita Fakulta sociálních studií a nakladatelství Georgetown 2002.

Kunczik, M.: Základy masové komunikace. Karolinum 1995.

McQuail, D.: Úvod do teorie masové komunikace. Praha, Portál 1999.

Ruß-Mohl, S., Bakičová, H.: Žurnalistika. Praha, Grada Publishing, a.s. 2005.

- Navrátil, P. a kol.: Romové v české společnosti, Praha, Portál 2003.
- Hübschmanová, M.: Šaj pes doverkas/ Můžeme se domluvit. Olomouc 1998.
- Davidová, E.: Cesty Romů. Olomouc 1995.
- Karhanová, K., Homoláč, J.: Protěžují novináři Romy? MF Dnes, 27.1.2001, s.17
- Pospíšil, F., Šimáček, M., Vochocová, L., eds.: Očernění: Etnické stereotypy v médiích. Praha, Člověk v tísni 2003.
- Sedláková, R.: Romové na fotografii-sémiotická analýza. In: Média a realita. Brno, MU 2003.
- Giddens, A.: Sociologie. Praha, Argo 1999.
- Říčan, P.: S Romy žít budeme – jde o to jak. Praha, Portál 1998.
- Jakoubek, M.: Romové- konec (ne)jednoho mýtu. Praha, Socioklub 2004.
- Lacková, E.: Narodila jsem se pod šťastnou hvězdou. Praha 1997.
- Keller, J.: Dvanáct omylů sociologie. Praha, Slon 1995.
- Šišková, T.: Menšiny a migranti v České republice. Praha, Portál 2001.
- Šotolová, E.: Vzdělávání Romů. Praha, Grada 2000.
- Pána, L.: Vztah české majority k národnostním menšinám. České Budějovice 2005.

Přílohy

Menšiny očima Českobudějovických listů

Eva Vernerová

Renata Buchalová

Studentky 5. ročníku Č-Ov, Pedagogická fakulta JU České Budějovice

Tento příspěvek vychází z podkladů připravované diplomové práce, v níž se zabýváme zobrazováním menšin (převážně Romů) v médiích, zaměřujeme se především na českobudějovický region. Výsledkem naší práce bude jeden z mnoha pohledů na danou problematiku, tj. ukážeme, jaký obraz o menšinách vytvářejí novináři a jak následně působí média na většinovou společnost a jak ovlivňují všeobecně přijímaný pohled na menšiny.

Menšiny jsou skupiny, jejichž příslušníci jsou v nevýhodě oproti členům většinové populace a mají určitý pocit skupinové solidarity či sounáležitosti. Tato vzájemnost a společné zájmy se obvykle umocňují, když se příslušníci menšiny stávají terčem předsudků a diskriminace. Pokud hovoříme o národnostních menšinách v České republice, jde o společenství občanů ČR žijících na území současné České republiky, kteří se odlišují od ostatních občanů zpravidla společným etnickým původem, jazykem, kulturou, tradicemi, tvoří početní menšinu obyvatelstva a zároveň projevují vůli být považováni za národnostní menšinu za účelem společného úsilí o zachování a rozvoj vlastní svébytnosti, jazyka, kultury a zároveň za účelem vyjádření a ochrany zájmů jejich společenství, které se historicky vytvořilo. Příslušníkem národnostní menšiny je občan ČR, který se hlásí k jiné než české společnosti a projevuje přání být považován za příslušníka národnostní menšiny spolu s dalšími, kteří se hlásí ke stejné národnosti. Mezi menšiny řadíme také příslušníky ekologických hnutí, sociálně ohrožené případy (bezdomovci, drogově závislí), menšiny pohybující se v politické oblasti (extremistická hnutí a strany) či menšiny defi-

nované změnou schopností jejich členů (mentálně a tělesně postižení).

Média patří k nejdůležitějším činitelům podílejícím se na vytváření a strukturování naší každodennosti. Všechny mediální texty, včetně zpravodajských příspěvků, jsou sociálně konstruovanými reprezentacemi sociální reality. Většina zpravodajských sdělení je výsledkem značně rutinizovaných postupů selektování a zpracovávání každodenních událostí. Zpravidla odrážejí pouze část reality, často ji prezentují pouze z určitého úhlu. Existuje řada teorií vysvětlujících produkci zpráv. Jejich společným znakem je myšlenka, že média prezentují vnější realitu výběrově. Vyjdeme-li z předpokladu, že média představují zdroj informací o cizincích, pak je celkem logické, že způsob, jakým o cizincích média píší nebo promlouvají, může podstatně ovlivnit představy, které o cizincích česká společnost má. Navíc je důležité si uvědomit, že v České republice chybí velké části majoritní populace kontakt s příslušníky minorit. Člověk si tedy formuje postoje k okolnímu světu jednak na základě vlastních zkušeností- pokud ty chybí, pak zprostředkovaně, a to zejména pomocí médií. Zprostředkovaná zkušenost má tu nevýhodu, že může být zjednodušená- stereotypní. Stereotyp svým způsobem deformuje původní představu, neboť je nejen zjednodušením, ale současně zjednodušené rysy přehání.

Stereotypem se zpravidla rozumí výrazně zjednodušené a povětšinou hodnotící názory na postoje, chování či očekávání určitých skupin či jednotlivců, a to včetně sebe a skupiny, do níž člověk patří /nebo chce patřit/. Pro stereotypy je typické, že jsou vysoce odolné proti změně a hrají významnou úlohu při formování postojů členů dané společnosti k ostatním lidem, skupinám, národům či společностям. Stereotypy se vyskytují a vytvářejí v nejrůznějších sociálních prostředích, ale mimořádná role při jejich posilování a potvrzování se přisuzuje masovým médiím. /Mičienka, M., Jiráček, J. a kol.: Rozumět médiím. Základy mediální výchovy pro učitele. Partners Czech, Praha 2006, s. 69,70/. V této souvislosti je důležité uvést, že ve snaze udržet si čtenáře, posluchače či diváka informují média často o okolních jevech předvídatelným a pro příjemce očekávaným způsobem. Často si neuvědomujeme, že média svou

zprávou či reportáží naplňují očekávání příjemce. To znamená, že obsah novinářského sdělení odráží převažující trendy ve společnosti, a tím také současně nabízí stereotypy převažujících většinových hodnot ve společnosti.

Nikoho z nás zřejmě nepřekvapí, že Romové jsou v českých médiích nejčteněji zobrazovanou etnickou skupinou. Problémem, na který v článcích zaměřených na některou z menšin často narážíme, je jejich stereotypní zobrazení. To znamená, že určitá menšina je zobrazována obvykle jen v několika typech článků a z podobných úhlů pohledu.. Romové jsou nejčastěji zobrazováni v souvislosti s kriminální činností, o Rumunech se píše jako o žebřácích, kapesních zlodějích nebo se dozvídáme o jejich ilegálních přechodech přes hranice. Vietnamci jsou spojováni s kriminalitou prodeje zboží na tržišti. O Ukrajincích píší novináři v souvislosti s vraždami, loupežemi, prodejem drog, nelegálním pobytem na území ČR či s ukrajinskou mafii.

Pokud bychom se zabývali tematickými okruhy, které jsou nejčastěji spojovány s Romy, pak bychom naše závěry mohly členit následujícím způsobem:

- 1/ kriminalita Romů (například článek s názvem „Policie šetří, kdo při potyčce zaútočil jako první“, Českobudějovické listy, 22.1.2004, str. 4),
- 2/ kriminalita zaměřená proti Romům (například „Odsouzený za útok na Romy se pokusil o sebevraždu“, Českobudějovické listy, 23.1.2004, str. 4),
- 3/ migrace Romů (například „ Slovenští Romové zaplaví Česko, tvrdí jejich předák“, Českobudějovické listy, 9.1.2004, str. 6),
- 4/ formy pomoci Romům (například „ Hájím Romy, ale varuji i před nešvary“, Českobudějovické listy, 8.4.2004, str. 2),
- 5/ romská kultura (například „Za romské oběti zazní modlitby“, Českobudějovické listy, 13.5.2004, str. 10).

Ani v současné době se tematické zaměření článků o Romech příliš neliší.

Je však nutné dodat, a z výše uvedeného přehledu to i částečně vyplývá, že v Českobudějovických listech je patrná i snaha prosazovat také pozitivní stránky života Romů. Je to zřejmě z důvodů větší přístupnosti, k této skupině.

Často se objevují příspěvky zobrazující život Romů v Českém Krumlově, neboť právě zde se již dlouhodobě daří skloubit život a práci Romů s ostatními obyvateli města. Proto když novinář bude chtít psát o Romech pozitivně, ví, že v Českém Krumlově vždy najde vhodný příklad. Známé jsou romské stavební i uklízečské čety, kterým pravidelně vedení města uděluje zakázky na provedení příslušných prací. Bohužel z jiných oblastí jihočeského regionu se čtenář podobné zprávy nedočte, neboť příklad Českého Krumlova je ojedinělý, ač se tento model snažila napodobit řada měst a obcí. V některých případech však při snaze o popis romské menšiny v dobrém světle dochází k tzv. pozitivnímu stereotypu. Jedná se o způsob zobrazování vedený snahou podat dané téma pozitivně. Pozitivní stereotyp často odhaluje skrytý předsudek /například článek s názvem „Romové byli vystěhováni z ubytoven, přestože zde dokonce uklízeli“./ „...Každý, kdo se pokouší pochopit roli médií při posilování stereotypů, by ovšem měl mít na paměti, že hodnotový stereotyp se neprojevuje jenom jeho prvoplánovou podporou, leč i jeho prvoplánovým popíráním. Pokud je např. v české společnosti silný protiromský stereotyp, je okázalá péče o romské děti jen odrazem tohoto stereotypu...“ / Mičienka, M., Jiráček, J. a kol.: Rozumět médiím. Základy mediální výchovy pro učitele. Partners Czech, Praha 2006, s. 71/

Již bylo uvedeno, že minority jsou v médiích ve velké míře zobrazovány stereotypně. Dalším problémem při zobrazování menšin je množství prostoru, který jim média věnují. Ve většině případů jsou menšiny v médiích prezentovány okrajově, život menšiny je představován méně než život lidí z majoritní většiny. Tak média přispívají k marginalizaci. Marginalizace znamená, že člověk je odsouván na okraj procesem probíhajícím ve společnosti bez vlastního vlivu. Tím, kdo se stává zodpovědný za jeho životní situaci, ve které se daná osoba, rodina či celá skupina ocitá, je tudíž celá struktura, v níž společnost funguje, na níž je postavena.

Média zde plní jednu z hlavních úloh, způsobem jakým píší o menšinách, zásadně ovlivňují všeobecně sdílené představy, které o nich větší nová společnost chová.

Tento proces (marginalizace) odsouvání určitých osob, sociálních skupin na okraj společnosti, či úplně mimo společnost (exkluze), je jedním z účinných mechanismů, kterým dochází k sociální kontrole, k udržení a posilování společenské konformity „členů“ společnosti. Dalšími typy vyloučení, ke kterým může docházet, jsou vedle kulturního, vyloučení ekonomické, sociální a politické. Pokud dochází k zamezení přístupu jedince do určitých ekonomických, politických a kulturních struktur, nemůže dojít k sociální integraci jedince do společnosti.

Ve většině případů se média spíše snaží naplnit očekávání adresáta (např. čtenáře) než objektivně informovat. Informace, které budou adresátům zprostředkovány, jsou pečlivě vybírány. Existuje řada teorií vysvětlujících produkci zpráv. Jejich společným znakem je myšlenka, že média prezentují vnější realitu výběrově. Podle jedné z teorií existují osoby, tzv. dveřníci /gatekeepers/, kteří rozhodují, o jakých událostech bude dané médium informovat, kdo v něm bude vystupovat, jak dlouho a jak důvěryhodně bude prezentován. Z množství každodenně se odehrávajících událostí vybírají ty, o nichž bude jejich médium referovat, a určují jak. Výzkumy ukázaly, že o určitých tématech média nejen informují častěji, ale svým výběrem témat ovlivňují okruh témat, o kterých uvažují jejich příjemci. V mediálních studiích je tento proces konceptualizován jako tzv. nastolování témat /agenda-setting/. Další teorie, teorie zpravodajských hodnot, uvádí konkrétní kritéria, podle nichž tvůrci sdělení posuzují vhodnost události pro další zpracování. Johann Galtung a Mari Rugeová vytvořili seznam dvanácti zpravodajských hodnot, které se podílejí na výběru událostí vhodných k prezentaci. Jsou jimi: „... frekvence /událost se musí odehrát v čase vyhovujícím periodickému vydávání médií/, práh pozornosti / událost musí zaujmout pozornost tvůrce sdělení/, jednoznačnost /událost musí být jednoduchá a snadno sdělitelná/, smysluplnost /preferovány jsou události, které se

odehrávají v kulturně blízkých oblastech nebo mají dopad na naši každodennost/, konsonance /určité události publikum očekává a zprávy o nich vyžaduje/, nepředvídatelnost /událost je více sdělníhodná, jestliže se odehraje náhle nebo je-li ojedinělá/, kontinuita /jestliže byla jednou událost definována jako zpráva, budou o ní média informovat dlouhodobě, i když její intenzita poklesne/, kompozice /prezentace události je ovlivněna tím, co jiného se odehrálo a může být zpravodajsky pokryto/, reference k elitním národům /události odehrávající se např. v USA nebo VB jsou prezentovány častěji/, reference k elitním osobám, personalizace a negativita. Čím více kritérií událost splňuje, tím je její šance, že bude vybrána a stane se zprávou, větší...“ /Sedláková, R.: Romové na fotografii- sémiotická analýza /případová studie/. In: Média a realita. MU, Brno 2003, s. 96, 97/.

V dnešní společnosti patří média k nejdůležitějším zdrojům informací o okolním světě. Často jsou zdrojem jediným. Platí to i u informací o etnických menšinách žijících v České republice. Protože média nereflktují realitu jako zrcadlo, je důležité vědět, jaký obraz minoritních skupin média svým příjemcům předkládají.

Literatura

- Burton, G., Jiráček, J.: Úvod do studia médií. BarristerPrincipal, Praha 2001
- Nekula, M.: Titulková xenofobie. Čeština doma a ve světě. Praha 1992
- Jiráček, J., Köpplová, B.: Média a společnost: stručný úvod do studia médií a mediální komunikace. Portál, Praha 2003
- Klvačová, P., Bitrich, T.: Jak se (ne)píše o cizincích v českém tisku. Multikulturní centrum, Praha 2003
- Sirovátka, T.: Menšiny a marginalizované skupiny v ČR. Masarykova univerzita, Brno 2002

Tabulky²⁹

Národnost	Rok 1991	Rok 2001
Albánská	0	690
Bulharská	3 487	4 363
Česká	8 363 768	9 249 777
Chorvatská	0	1 585
Maďarská	19 932	14 672
Moravská	1 362 313	380 474
Německá	48 556	39 106
Polská	59 383	51 968
Romská	32 903	11 746
Rumunská	1 034	1238
Rusínská	1 926	1 106
Ruská	5 062	12 369
Řecká	3 379	3 219
Slezská	44 446	10 878
Slovenská	314 778	193 190
Srbská	0	1 801
Ukrajinská	8 220	22 112
Vietnamská	421	17 462
Neuvedeno	31 877	172 827
Ostatní	631	39 447

²⁹ Sčítání lidu, rok 2001

Obyvatelstvo Jihočeského kraje³⁰		
Národnost	Absolutní četnost	Procentuální četnost
Česká	594 992	95,19%
Slovenská	9 025	1,44%
Německá	1 423	0,23%
Ukrajinská	1 359	0,22%
Moravská	1 318	0,21%
Romská	613	0,10%
Vietnamská	539	0,09%
Polská	459	0,07%
Slezská	40	0,01%

³⁰ ČSÚ, Sčítání lidu, domů a bytů 2001; <http://www.szso.cz/sdb>